

quando ex studio meditationis, animus in contemplationem surgit. Tunc Benjamin et Joseph oscula jungunt, quando divina revelatio et humana ratiocinatio in una veritatis attestazione consentiunt. Videsne quomodo divina Scriptura circa unam eandemque rem significationis modum alternat, ubique tamen aliquid adjugit unde sensum suum

A ex toto latere non sinat. In morte Rachel contemplatio supra rationem ascendit, in introitu Benjamin in Ægyptum, contemplatio usque ad imaginationem descendit, in deosculatione Benjamin et Joseph, divinæ revelatione humana ratio applaudit.

DE GRATIA CONTEMPLATIONIS

LIBRI QUINQUE

OCCASIONE ACCEPTA AB ARCA MOYSIS ET OB EAM REM HACTENUS DICTUM

BENJAMIN MAJOR

LIBER PRIMUS

CAPUT PRIMUM.

De contemplatione ejusque commendatione.

Mysticam Moysi arcam libet, si liceat ex inspirationis illius munere qui habet clavem scientiæ lucubratiunculæ nostræ expositione, vel ad aliquid reserare, et si quid adhuc in hoc arcanorum divinorum secretario, scientiarumque reconditorio repositum latet, quod a nostra exiguitate ad aliquorum utilitatem erui possit, non nos pigebit in publicum exponere et in commune proponere. Multa quidem de hac materia utiliter jam dicta sunt. Restant adhuc multa quæ de eadem adhuc utiliter dici possunt. Quid juxta allegoricum sensum hæc arca mystice designet, vel quomodo Christum significet, a doctoribus fuit jam ante nos dictum et a perspicacioribus pertractatum. Nec idcirco tamen temeritatis incuriam incurere nos suspicamur, si aliud in eandem adhuc materiam moraliter loquamur. Verumtamen ut hujus nobis materiæ studiosa pertractatio amplius dulcescat, nostrumque desiderium in ejus admirationem vehementius trahat, cogitemus quid ille prophetarum eximius de ea sentiat, qui eam arcam sanctificationis vocat: *Surge, inquit, Domine, in requiem tuam, tu et arca sanctificationis tuæ (Psal. cxxxii)*. Arca sanctificationis, putamus an habeat nomen ex re, hæc quæ dicitur arca sanctificationis? Diligenter attendendum, et profunde retinendum quod hæc quæcunque sit dicitur arca sanctificationis vobis quibus doctor noster præcipit dicens: *Sancti estote sicut et ego sanctus sum (Levit. xi)*. Vos igitur qui sanctificamini hodie, et cras, in diem tertium, nolite negligenter attendere quid sibi velit quod dicitur arca sanctificationis. Sed si Moysi jure creditur, scimus quod quicumque tetigerit eam sanctificabitur (*Exod. xix*). Si omnino sic est, meriti omnis populus quærit eam tangere si virtus sanctificationis exit ab ea. O si quis inveniatur in vobis vir

B unus sicut ille de Ramathaim qui indutus vestimentis gloriæ, sicut decet summum pontificem, dignus sit introire in Sancta sanctorum, ut possit non solum videre, sed etiam tangere hanc quæ dicitur arca sanctificationis et emundetur ab immunditis suis. Sed quid de illo dicam si cui forte data est clavis scientiæ ab eo qui aperit, et nemo claudit, ut possit videre quid intus habeat hæc arca sanctificationis? Puto enim pretiosum aliquid in hac arca repositum. Multum vellem scire quæ sit hæc arca quæ possit sanctificare accedentes, ut merito dicatur arca sanctificationis. De sapientia autem non dubito quin ipsa sit quæ vincit malitiam (*Sap. vii*). Scio nihilominus quia quicumque sanati sunt ab initio per sapientiam sanati sunt (*Sap. ix*). Sed et hoc satis constat neminem posse placere Deo nisi fuerit sapientia cum eo. Quis dubitet ad sanctificationem pertinere hominem mundari ab omni immunditia sua, merito cujuslibet purgari ab omni malitia et nequitia? Hæc enim sunt quæ coinquant hominem. Purgatur autem per sapientiam quando fortior superveniens vincit malitiam utpote attingens a fine usque ad finem fortiter, et disponens omnia suaviter (*Sap. viii*). Et hoc ipsum sic purgari est, ut arbitror, sanctificari. Præcepturus Dominus Moysi de constructione tabernaculi, primo omnium instruxit eum de arca fabricanda, ut ex eo ipso innueret propter illam cætera omnia esse facienda. Præcipuum et principale sanctuarium arcam fuisse puto quod nemo dubitat ex omnibus illis quæ tabernaculum fœderis continebat. Quærenti igitur quam gratiam significare possit illud sacrarium, quod cæteris omnibus dignius fuit, facile occurrit, nisi forte quis dubitet quod Maria optimam partem elegerit. Sed quæ est ista pars optima quam Maria elegit (*Luc. x*), nisi vacare, et videre quam suavis est Dominus? (*Psal. xxxiii*). Nam Martha, ut Scriptura loquitur,

idinem gerente, Maria sedens secus pedes audiebat verbum illius. Summam itaque ientiam in carne latitantem quam oculis videre non poterat audiendo intelligebat, et endo videbat, et in hunc modum sedendo, endo summæ veritatis contemplationi va- hæc est pars quæ electis et perfectis nun- ufertur. Hoc sane negotium quod nullo fino- tur. Nam veritatis contemplatio in hac vita ur, sed in futura jugi perpetuitate celebra- veritatis sane contemplationem homo et r ad justitiam et consummatur ad gloriam. rgo quam recte gratia contemplationis in ario intelligitur, quod cæteris omnibus in ernaculo quadam sui dignitate præfertur. i singularis gratia! o singulariter præfe- er quam in præsentī sanctificamur, et in eatificamur! Si igitur per arcam sanctifi- recte intelligitur gratia contemplationis, æc gratia expetitur per quam qui accipit, um emundatur, sed etiam sanctificatur. dubio nihil sic cor ab omni mundano amo- idat, nihil sic animum ad cœlestium amo- lammatur. Ipsa utique est quæ emundat, ipsa ictificat, ut per assiduam veritatis contem- m fiat mundus per contemptum mundi, us per dilectionem Dei.

CAPUT II.

*ut utilis, vel grata hæc gratia proficien-
tibus in ea.*

adem ipsa, quæ per David dicitur arca san- onis, per Moysen vocatur arca fœderis. Sed a, cur arca fœderis, nec cujuscunque sed ? Scimus autem quia pretiosa quæque au- gentum et lapides pretiosi soleant in arca Si igitur sapientiæ et scientiæ thesauros co- s, quod sit illud ejusmodi thesaurorum re- rium citius inveniemus. Quæ erit arca in id idonea nisi humana intelligentia? Hæc au- a divino magisterio fabricatur et deauratur, humana intelligentia divina inspiratione atione ad contemplationis gratiam promove- quando ad hanc gratiam in hac vita profici- id aliud quam arrhas quasdam futuræ illius linis accipimus, ubi sempiternæ contempla- rpetuo inhærebimus? Hanc itaque gratiam us quasi arrham divinæ promissionis, quasi D divinæ dilectionis, velut quoddam vinculum et monumentum mutuæ charitatis. Videsne ecte arca fœderis Domini dicit, in qua et per alis gratia figuratur? Quod libenter debet se em laborem accingere, qui se cupit, vel cre- et tantæ dilectionis pignus accipere. Non du- od quicunque est inter vos servus Hebræus ænter pro hujusmodi gratia serviat sex an- n septimo exeat liber gratis, ut deinceps li- ssit vacare contemplationi veritatis. Si quis venit in vobis qui Jacob sit, vel qui tali no- igne censi possit, eo quod sit vir fortis et in prælio, strenuus luctator, vitiorumque atator, ut alia superet fortitudine, alia sup-

PATROL. CXCVI.

A plantet discretionem, qui hujusmodi est profecto li- benter serviet annis septem, et septem pro tali gra- tia, in tantum ut videantur ei dies pauci præ amo- ris magnitudine, dummodo possit ad amplexus Ra- chel, vel sero pervenire. Qui enim vult ad ejus am- plexus pertingere, necesse est eum pro ea annis septem, et septem servire, ut discat requiescere, non solum ab operibus malis, sed etiam a cogita- tionibus supervacuis. Multi siquidem et si sciant vacare corpore, minime tamen prævalent vacare corde, nescientes facere Sabbatum ex Sabbato, et idcirco non valentes implere quod legitur in Psal- mo: *Vacate et videte, quoniam ego sum Deus (Psal. xlv).* Vacantes siquidem corpore, sed vagantes ubi- que corde, nequaquam videre merentur quam dul- cis est Dominus, quam bonus Israel Deus, his qui recto sunt corde (*Psal. lxxii*). Et hinc est quod hos- tes derident Sabbata eorum (*Thren. i*). Sed verus Jacob laborare non cessat, donec ad desiderii fi- nem perveniat, serviens apud verum Laban, vere decandidatum, quia glorificatum, quem Pater glo- rificavit apud semetipsum claritate quam habuit antemundi constitutionem (*Joan. xii*), quem oportuit pati et ita intrare in gloriam suam (*Luc. xxiv*), ut servili formæ superduceret candorem gloriæ, et es- set vere decandidatus, super nivem dealbatus (*Psal. l*), gloria et honore coronatus, fieretque formosus non solum præ filiis hominum, verum etiam præ spiritibus angelorum, et talis in quem desiderent angeli prospicere (*I Petr. i*). Videsne quanta sit hæc gratia, pro qua tam longanimitè, tam libenter labo- ratur, quæ cum tanto labore acquiritur, cum tanta jucunditate possidetur? De hac sane gratia Moyses pluribus Scripturarum suarum locis sub figurata lo- cutione agit; sed hic eam plenius mystica descri- ptione distinguit, ubi eam per genera dividit.

CAPUT III.

De contemplationis proprietate, vel in quo differat a meditatione, vel cogitatione.

Ut autem ea quæ de contemplatione dicenda sunt possimus commodius capere, rectiusque di- judicare, debemus prius quid ipsa sit determinan- do, vel diffiniendo quærere, et quomodo differat a cogitatione vel meditatione. Sciendum itaque quod unam eandemque materiam aliter per cogitatio- nem intuemur, aliter per meditationem rimamur, atque aliter per contemplationem miramur. Mul- tum a se invicem hæc tria in modo differunt, quam- vis quandoque in materia convenient. De una si- quidem eademque materia, aliter cogitatio, aliter meditatio, longeque aliter agit contemplatio. Cogi- tatio per devia quæque lento pede, sine respectu perventionis, passim huc illucque vagatur. Medi- tatio per ardua sæpe et aspera ad directionis finem cum magna animi industria nititur. Contemplatio libero volatu quocunque eam fert impetus mira- agilitate circumfertur. Cogitatio serpit, meditatio incedit et ut multum currit. Contemplatio autem omnia circumvolat, et cum voluerit se in summis librat. Cogitatio est sine labore et fructu. In medi- tatione est labor cum fructu. Contemplatio perma-

net sine labore cum fructu. In cogitatione evagatio, in meditatione investigatio, in contemplatione admiratio. Ex imaginatione cogitatio, ex ratione meditatio, ex intelligentia contemplatio. Ecce tria ista, imaginatio, ratio, intelligentia. Intelligentia obtinet supremum locum, imaginatio infimum, ratio medium. Omnia quæ subjacent sensui inferiori, necesse est ea etiam subjacere sensui superiori. Unde constat quia cuncta quæ comprehenduntur ab imaginatione, ea etiam aliaque multa quæ supra jam sunt comprehendi a ratione. Similiter ea quæ imaginatio vel ratio comprehendunt, sub intelligentia cadunt, et ea etiam quæ illæ comprehendere non possunt. Vide ergo contemplationis radius, quam late se expandat, qui omnia lustrat. Et licet sæpe circa eandem rem, alius per cogitationem, alius per meditationem, alius per contemplationem occupetur, quamvis non dispari via, dispari tamen motu feruntur. Cogitatio semper vago motu de uno ad aliud transit, meditatio circa unum aliquid perseveranter intendit, contemplatio sub uno visionis radio ad innumera se diffundit. Per intelligentiam siquidem sinus mentis in immensum expanditur, et contemplantis animi acies acuitur, ut capax sit ad multa comprehendenda, et perspicax ad subtilia penetranda. Nunquam enim contemplatio potest esse sine quadam vivacitate intelligentiæ. Sicut enim ex intelligentia est quod oculus mentis in corporeis figitur, sic ex ejusdem vi esse constat quod sub uno intuitu in rebus corporeis ad tam infinita comprehendenda dilatatur. Denique quoties contemplantis animus dilatatur ad ima; quoties elevatur ad summa, quoties acuitur ad inscrutabilia, quoties agilitate miranda pene absque mora rapitur per innumera, ex quadam intelligentiæ vi hoc esse non dubita. Hæc propter illos dicta sunt, qui ista inferiora sub intelligentiæ aspectum cadere, vel ad contemplationem usquequaque pertinere, indignum ducunt. Specialiter tamen et proprie contemplatio dicitur, quæ de sublimibus habetur, ubi animus pura intelligentia utitur. Semper autem contemplatio est in rebus, vel per sui naturam manifestis, vel per studium familiariter notis, vel ex divina revelatione perspicuis.

CAPUT IV.

Definitio singulorum, contemplationis, meditationis, cogitationis.

Videtur itaque sic definiri posse. Contemplatio est libera mentis perspicacia in sapientiæ spectacula cum admiratione suspensa, vel certe sicut præcipuo illi nostri temporis theologo placuit, qui eam in hæc verba definivit. Contemplatio est perspicax et liber animi contuitus in res perspicendas usquequaque diffusus; meditatio vero est studiosa mentis intentio circa aliquid investigandum diligenter insistens, vel sic: Meditatio est providus animi obtutus in veritatis inquisitione vehementer occupatus; cogitatio autem est improvidus animi respectus ad evagationem pronus. Videtur itaque tribus esse commune et quasi substantiale quemdam ani-

mi aspectum esse. Ubi enim nil mente conspici nullam horum recte dicitur vel esse affirmari. Commune est autem tam contemplationi meditationi circa utilia occupari, et in scientiæ studiis maxime imo assidue. Sed in hoc sane solet maxime a cogitatione re qui se singulis pene momentis consuevit perita et frivola relaxare, et sine ullo discretionis ad omnia se ingerere, vel præcipitem Commune vero est contemplationi et cogitationi libero quodam motu et secundum spontaneum huc illucque circumferri, et nullo tatis obstaculo a discursionis suæ impetu præcipitem. Differunt autem in eo ipso maxime a meditatione, quod in cogitatione studium est semper quovis industriæ qualibet animi difficultate ardua quæque comprehendere, obstrusa irrumpere, occulta persequi. Fit tamen sæpe ut in cogitationum nostrarum cogitatione tale aliquid animus incurrat quod vehementer ambiat, fortiterque insistat. Sed mens desiderio suo satisfaciens ejusmodi intentioni studium impendit, jam cogitationis in cogitando excedit, et cogitatio in meditationem transit. Solet sane simile aliquid circa meditationem accidere. Nam veritatem quidem diu quæ tandemque inventam mens solet cum a se suscipere, mirari cum exultatione, ejus admirationi diutius inhærere. Et hoc est jam in cogitationem meditatio excedere, et meditationem contemplationem transire. Proprium itaque contemplationi jucunditatis suæ spectacula admiratione inhærere. Et in hoc utique differtur tam a meditatione quam a cogitatione cogitatio, uti jam dictum est, vago incessu huc illucque divertit, meditatio vero destinatione semper in ulteriora tendit.

CAPUT V.

Quod contemplationis modus multiformiter

Sed cum perspicax ille contemplationis semper ex admirationis magnitudine juxta suspendatur, non tamen uno modo semper uniformiter id agitur. Nam vivacitas intelligentiæ in contemplantis animo miranda agilitate itaque redit, modo se quasi in gyrum modo autem se quasi ad unum colligit, et immobiliter figit. Hujus sane rei formam perpendimus, in cæli volatilibus quotidie videre. Videas alia nunc se ad altiora attollere, se in inferiora demergere, et eosdem ascensionisve suæ modos sæpius repetere alia nunc dextrorsum, nunc sinistrorsum, et nunc in hanc, nunc vero in illam declinando in anteriora parum, vel pene promovere, et easdem discursuum suorum vias multas instantia multipliciter reiterare, deas alia sub magna festinantia se in anteriora extendere. Sed mox sub eadem celeritate posteriora redire, et sæpe idipsum agere, eos excursus atque recursus diutina frequenter continuare atque protrahere. Videre licet a

se in gyrum flectunt et quam subito, vel sæpe eosdem, vel similes, nunc autem paulo es, nunc paulo contractiores circuitus repetet semper in idipsum redeunt. Videre licet quomodo tremulis alis sæpeque reverberatis uno eodemque loco diutius suspendunt, et li se agitatione quasi immobiliter figunt, et ab m suspensionis suæ loco diu multumque hæa penitus non recedunt, ac si operis et iniæ suæ executione prorsus videantur exclat et dicere : *Bonum est nos hic esse* (Luc. ix). hoc sane propositarum similitudinum exemcontemplationis nostræ volatus multiformiter tur, et pro personarum negotiorumque vaæ vario modo formatur. Nunc de inferioribus imma, nunc de superioribus ad ima ascendit scendit, et nunc de parte ad totum, nunc de ad partem considerationis suæ agilitate dist, et ad id quod sciri oportet nunc a majori, a minori argumentum trahit. Modo autem nc, modo in oppositam partem divertit, et ariorum notitiam ex contrariorum scientia elipro vario oppositorum modo ratiocinationis executionem variare consuevit. Aliquando teriora currit, et subito in posteriora redit, modo ex effectibus, modo ex causis et qualinque antecedentibus, vel consequentibus libet rei modum, vel qualitatem deprehendit. modoque vero quasi in gyrum speculatio nostra ur, dum unicuique rei quæ sint cum multis nuntia considerantur, dum ad unam quamrem determinandam nunc a similibus, nunc iliter se habentibus seu communiter accibus ratio trahitur et assignatur. Tunc autem io eodemque loco considerationis nostræ dequasi immobilis sistitur, quando in qualisue rei esse, vel proprietate perspicienda e miranda contemplantis intentio libenter oratur. Sed, ne verba nostra humanam phiam videantur redolere, vel a catholicæ inæ plano simplicitatisque tenore discedere nodius fortasse dicemus, quia ascendere et endere, ire et redire, nunc huc, nunc illuc nare, modo in circuitum pergere, vel tandem io hæere nihil aliud sit quam summa agilinunc de imis ad summa vel summis ad ima, : de primis ad novissima vel novissimis ad ia, modo de disparibus ad disparia meritorum ræmiorum genera mente transire, modo circstantia vel cohærentia cujusque rei curiosa istratione circumspicere, vel tandem aliquanalicujus speculationis novitate, novitatisque iratione animum satiare. Vides certe quod et rarius locuti sumus, quomodo contemplationis ræ negotium semper juxta aliquid suspenditur e protrahitur, dum contemplantis animus julitatis suæ spectaculo libenter immoratur, semper studet, vel in ipsum sæpe redire, in eodem diutius immobiliter permanere. i de illo contemplationis modo qui quodammoeri solet ante et retro : *Ibant animalia et re-*

A vertebantur in similitudinem fulguris coruscantis (Ezech. i). Accipe et de illo per quem animus in diversa rapitur, et nunc in hanc partem, nunc in illam discurrendo mira agilitate in contraria agitur : *Fulgebunt justi, et tanquam scintillæ in arundineto discurrent* (Sap. iii). Illum qui quasi sursum et deorsum fit, paucis Psalmista verbis expressit : *Ascendunt, inquit, usque ad cælos, et descendunt usque ad abyssos* (Psal. cvi). Ad illum contemplandi modum qui velut in girum ducitur, prophetica illa voce admoneris qua dicitur : *Leva in circuitu oculos tuos, et vide* (Isa. lix). Tunc autem contemplationis radius velut in uno loco immobiliter figitur, quando illuc Habacuc in semetipso quilibet experitur : *Sol et luna steterunt in habitaculo suo* (Habac. iii). Ecce jam quid sit contemplatio, determinando, vel definiendo docuimus. Superest ut eam per species dividamus, et quot sint genera contemplationum consequenter videamus.

CAPUT VI.

Quod sint vel quæ contemplationis genera.

Sex autem sunt contemplationum genera a se et inter se omnino divisa. Primum itaque est in imaginatione et secundum solam imaginationem. Secundum est in imaginatione secundum rationem. Tertium est in ratione secundum imaginationem. Quartum est in ratione et secundum rationem. Quintum est supra, sed non præter rationem. Sextum supra rationem, et videtur esse præter rationem. Duo itaque sunt in imaginatione, duo in ratione, duo in intelligentia. In imaginatione contemplatio nostra tunc procul dubio versatur, quando rerum istarum visibilium forma, et imago in considerationem adducitur, cum obstupescere attendimus, et attendentes obstupescimus, corporalia ista quæ sensu corporeo haurimus quam sint multa, quam magna, quam diversa, quam pulchra vel jucunda, et in his omnibus creatricis illius superessentiæ potentiam, sapientiam, munificentiam mirando veneramus, et venerando miramur. Tunc autem contemplatio nostra in imaginatione versatur, et secundum solam imaginationem formatur, quando nihil argumentando quærimus vel ratiocinando investigamus, sed libera mens nostra huc illucque discurret, quocam in hoc spectaculorum genere admiratio rapit.

Secundum autem contemplationis genus est quod in imaginatione quidem consistit, secundum rationem tamen formatur atque procedit, quod fit quando ad ea quæ in imaginatione versamus, et quæ ad primum contemplationis genus pertinere jam diximus, rationem quærimus et invenimus, imo inventam et notam in considerationem cum admiratione adducimus. In illo itaque res ipsas, in isto earum utique rationem, ordinem, dispositionem et uniuscujusque rei causam, modum et utilitatem rimamur, speculamur, miramur. Hæc itaque contemplatio in imaginatione, sed secundum rationem consistit, quia circa ea quæ in imaginatione versantur ratiocinando procedit. Et quamvis juxta aliquid in ra-

tione etiam hæc contemplatio consistere videatur in qua visibilium ratio quæritur, recte tamen in imaginatione consistere dicitur, quia quidquid in ea ratiocinando quærimus, vel invenimus ad illa procul dubio accommodamus quæ in imaginatione versamus dum circa ea et propter ea ratiocinationi insistimus.

Tertium contemplationis genus esse diximus quod in ratione secundum imaginationem formatur. Hoc autem contemplationis genere veraciter tunc utimur, quando per rerum visibilium similitudinem in rerum invisibilium speculationem sublevamur. Hæc vero speculatio in ratione consistit, quia his solis quæ imaginationem excedunt per intentionem et investigationem insistit quia solis invisibilibus intendit his solis maxime quæ per rationem comprehendit. Sed secundum imaginationem idcirco formari dicitur quia ex rerum visibilium imagine in hac speculatione similitudo trahitur, unde in rerum invisibilium investigatione animus adjuvetur. Et recte quidem hæc contemplatio in ratione quidem, sed secundum imaginationem esse dicitur, quamvis ratiocinando promovetur, quia omnis ejus ratiocinatio et argumentatio ab imaginatione fundamentum sumit, et firmamentum capit, et ab imaginabilium proprietate investigationis et assertionis suæ rationem trahit.

Quartum genus contemplationis est quod in ratione et secundum rationem formatur: quod utique fit quando, semoto omni imaginationis officio, solis illis animus intendit quæ imaginatio non novit, sed quæ mens ex ratiocinatione colligit, vel per rationem comprehendit. Ejusmodi speculatione insistimus quando invisibilia nostra quæ per experientiam novimus, et ex intelligentia capimus in considerationem adducimus; et ex eorum consideratione in cœlestium animorum, et supremum bonorum intellectuum contemplationem assurgimus. Hæc autem contemplatio in ratione consistit, quia sensibilibus semotis, solis intelligibilibus intendit. Et hæc quidem contemplatio ab illis utique invisibilibus nostris videtur et initium sumere, et fundamentum capere, quæ humanum animum constat per experientiam nosse vel per communem intelligentiam comprehendere. Sed pro hac tantum parte hæc contemplatio etiam in ratione recte consistere dicitur, quia hæc ipsa invisibilia nostra a ratione comprehenduntur, et in eo ipso ratiocinationis modum minime supergrediuntur. Quæ idcirco secundum solam rationem procedit, quia ex invisibilibus per experientiam notis alia et alia ratiocinando colligit quæ per experientiam non novit. In hac primum contemplatione humanus animus pura intelligentia utitur, et semoto omni imaginationis officio, ipsa intelligentia nostra in hoc primum negotio seipsam per semetipsum intelligere videtur. Nam licet illis prioribus contemplationum generibus videatur non deesse, nusquam tamen inest pene nisi meditante ratione, seu etiam imaginatione. Illic quasi instrumento utitur, et velut per speculum intuetur. Hic per semetipsam

operatur, et quasi per speciem contemplatur. Hic igitur se quasi ad imum inclinat, cum omnino non habeat quo per semetipsam inferius descendat.

Quintum contemplationis genus esse diximus quod est supra rationem non tamen præter rationem. In hanc autem contemplationis speculari mentis sublevatione ascendimus, quando ea ex divina revelatione cognoscimus, quæ nulla humana ratione plene comprehendere, quæ nulla nostra ratiocinatione integre investigare sufficimus. Tali sunt illa quæ de Divinitatis natura et illa simplicis essentia credimus et Scripturarum divinarum auctoritate probamus. Contemplatio ergo nostra tunc veraciter supra rationem ascendit, quando id animus per mentis sublevationem cernit quod humanæ capacitatis metas transcendit. Sed supra rationem, nec tamen præter rationem censenda est quando ei quod per intelligentiæ aciem cernitur humana ratio contraire non potest, quin potius facile acquiescit et sua attestazione alludit.

Sextum contemplationis genus dictum est, quod in his versatur quæ sunt supra rationem, et videntur esse præter, seu etiam contra rationem. In hac utique suprema omniumque dignissima contemplationum specula tunc animus veraciter exultat atque tripudiat, quando illa ex divini luminis irradiatione cognoscit atque considerat quibus omnis humana ratio reclamatur. Talia sunt pene omnia quæ de personarum Trinitate credere jubemur. De quibus cum humana ratio consulitur, nihil aliud quam contraire videtur.

CAPUT VII.

Quæ, quibus sint communia.

Duo itaque ex his in imaginatione consistunt; quia solis sensibilibus intendunt. Duo in ratione consistunt, quia solis intelligibilibus insistunt. Duo vero in intelligentia subsistunt, quia solis intellectibilibus intendunt. Sensibilia dico quælibet visibilia, et sensu corporeo perceptibilia. Intelligibilia autem dico invisibilia, ratione tamen comprehensibilia. Intellectibilia hoc loco dico invisibilia, et humanæ rationi incomprehensibilia. Ex his ergo sex contemplationum generibus quatuor inferiora versantur maxime in rebus creatis. Duo vero suprema in rebus increatis atque divinis. Item ex his quatuor duo superiora versantur circa invisibilia. Duo vero infima circa visibilia atque corporea. Infima namque duo procul dubio versantur in rebus visibilibus atque creatis. Duo autem suprema maxime versantur in rebus invisibilibus et increatis. Duo vero media maxime in rebus invisibilibus atque creatis. Maxime idcirco dixerim quia circa invisibilia atque creata quædam sunt quæ ab humana ratione nullatenus comprehendi possunt, et secundum hoc intellectibilium numerum currunt, et se secundum hoc ipsum ad duo suprema contemplationum genera potius pertinere ostendunt. Similiter circa summa illa et increata videntur quædam esse humanæ rationi pervia, et secundum hoc quidem inter intelligibilia deputanda

hoc ipsum mediis illis duobus contemplatio-
 generibus maxime accommodanda. Duobus
 primis commune hoc esse videtur quod
 eorum circa visibilia versatur. Verumta-
 in hoc maxime videntur differre, quod pri-
 quidem solet sine ullo rationis officio impel-
 admiratione huc illucque discurrere. In
 do autem ad ea quæ per imaginationem in-
 versantur, ratio quæritur et assignatur, vel
 familiariter nota in admirationem adducitur:
 dum et tertium hoc habent commune, sed
 æteris singulare, quod in utroque pariter sibi
 visceri videntur imaginatio cum ratione, ratio
 imaginatione. Differunt autem in eo quod in
 do quidem ad visibilia ratio, ut dictum est,
 tur et accommodatur; in tertio vero ad invi-
 um investigationem ratio a visibilibus trahit
 in illo sæpe ex invisibilibus ad invisibilia
 mur, et alia ex aliis convincimus. In isto ex
 lium inspectione ad invisibilium cognitionem
 ovemur. Tertio et quarto constat esse commu-
 visibilibus et intelligibilibus intendere, sed in
 que differre quod in tertio quidem miscetur
 um imaginatione; in quarto et quinto ratio et
 gentia in unum concurrunt, et in hoc maxime
 niunt. Sed in quarto ex ratione intelligentia
 ovetur. In quinto vero ratio nunquam intelli-
 um prævenit, sed subsequitur, vel ut multum
 atur. Nam quod ex divina inspiratione prius
 scitur, rationis postmodum attestazione firma-
 Quinto et sexto communiter accidit quod
 que eorum intellectibilibus insistit. Sed quinto
 m humana ratio videtur satis consentanea.
 autem omnis humana ratio videtur esse con-
 nisi fuerit fidei admistione suffulta.

CAPUT VIII.

Quæ sint singulorum propria.

primum est autem primæ contemplationi sim-
 et sine ulla ratiocinatione visibilium admira-
 inhærere. Proprium est secundæ visibilium
 rationi ratiocinando insistere. Proprium est
 per visibilia ad invisibilia ratiocinando as-
 re. Proprium est quartæ ex invisibilibus invi-
 ratiocinando colligere, et per expertorum
 gentiam ad ignotorum notitiam proficere.
 iam est quintæ in intellectibilibus intelligen-
 tionem admittere. Proprium est sextæ in in-
 libilibus intelligentia omnem humanam
 inationem transcendere, et quasi ab imo
 re. Cum sit autem tribus primis con-
 lationum generibus commune sine ima-
 ginatione non esse, in primo imaginatio quasi
 rationem subsistit. In secundo rationem
 it. In tertio imaginatio ad rationem as-
 it. Item, cum sit tribus ultimis commune
 pura intelligentia non esse in eorum primo
 est in quarto) ipsa intelligentia rationi se
 rat. In quinto rationem ad seipsam levat. In
 intelligentia rationem transcendit, et quasi
 seipsa deserit. Item cum sit quatuor, mediis

A commune sine ratiocinatione non esse, in secundo
 contemplationis genere ratio imaginationi quasi
 ad ima condescendit. In tertio imaginationem se-
 cum quasi ad altiora trahit. In quarto intelligen-
 tiam quasi sub se descendantem excipit atque con-
 ducit. In quinto ratio quasi supra se ad intelligen-
 tiam ascendit, et ei in suis sublimibus alludit. In
 primo itaque imaginatio in seipsa requiescit, que-
 madmodum et intelligentia. In sexto se ad seipsam
 colligit et in seipsa subsistit. In secundo ratio sub
 seipsam descendit. In quinto eadem ipsa supra
 semetipsam ascendit. In tertio imaginatio supra
 semetipsam ascendit. In quarto intelligentia infra
 semetipsam descendit. In primo imaginatio tenet
 locum infimum et solitarium. In secundo ratio de-
 scendit ad imum. In tertio imaginatio ascendit ad
 summum. In quarto intelligentia descendit ad
 imum. In quinto ratio ascendit ad summum. In sexto
 intelligentia tenet locum solitarium et summum.

CAPUT IX.

*Qua sibi quæque proportionem respondeant, vel
 quomodo invicem permiscere soleant.*

Notandum sane quod sicut novissima duo as-
 cendunt supra rationem, sic media duo ascendunt
 supra imaginationem. Et sicut illud sublimius no-
 vissimorum nullam pene solet humanam rationem
 admittere, sic illud sublimius mediorum debet
 omnem a se imaginationem excludere. Et sicut
 illud inferius duorum novissimorum et supremo-
 rum consistit supra rationem, non tamen præter
 rationem, sic illud inferius mediorum duorum
 ascendit supra imaginationem, cum tamen non
 sit præter imaginationem. Item, sicut duo media
 inter puram et simplicem intelligentiam descen-
 dunt, sic duo prima et infima infra ratiocinatio-
 nem descendunt. Simplicem intelligentiam dico
 quæ est sine occursione imaginationis. Sed, sicut
 illud sublimius duorum mediorum infra simpli-
 cem intelligentiam descendit, non tamen infra sim-
 plicem infra illam subsistit, quia illorum in quibus
 versatur alia simplici intelligentia comprehendit,
 alia ratiocinando colligit; sic illud sublimius
 duorum infimorum videtur infra ratiocinationem
 descendere, nec tamen infra illam subsistere,
 quia alia solet per imaginationem representare, et
 alia ratiocinando colligere. Itemque, sicut illud
 inferius duorum mediorum solet infra simplicem
 intelligentiam descendere atque subsistere, sic
 illud inferius infimorum duorum solet se ad
 rationem habere. Nam et illud inferius infimo-
 rum duorum solet se ad rationem habere. Nam
 et illud solis illis intendit quæ mens ex imagi-
 natione ratiocinando colligit, et istud solis illis
 quæ per sensum imaginationi impressit. Non
 autem hoc primum et infimum contemplationis
 genus idcirco infra rationem vel potius ratioci-
 nationem subsistere dicitur quasi irrationabile
 et omnino contra rationem esse videatur cum
 per intentionem, seu etiam per dispositionem ra-
 tionem consentaneum facile convincatur. Sed quod

in eo, ut dictum est, quantum ad ejus proprietatem attinet nihil ratio inando colligitur. Solent tamen hæc quæ distinximus contemplationum genera quandoque invicem permisceri, et hic quem assignavimus proprietatum modus alterutra permistione confundi. Nostrum autem fuit hoc loco ad evidentiam doctrinæ singulorum propria docere, nihilominus quid commune, quid simile haberent ostendere.

CAPUT X.

Quod vix soli perfecti ad omnia sex contemplationum genera proficiunt.

Sex iste contemplationum genera oportet illum familiariter nosse, quicumque cupit scientiæ culmen attingere. His sex sane contemplationum alis a terrenis suspendimur et ad cœlestia levamur. Circa perfectum te esse non dubites, si usque adhuc aliquibus illarum cares. Mecum certe, et cum mei similibus bene agitur, si unum tantum, si vel unum ex his trium alarum paribus datur. *Quis mihi dabit pennas sicut columbæ, et volabo, et requiescam (Psal. XLV.)* Scio tamen quia in duobus illis primis ejusmodi alis, non datur de terrenis ad cœlestia evolare, et illa cœlorum ardua petere vel penetrare. Nam, sicut superius jam dictum est, in illis sex contemplationum generibus tota priorum duorum consideratio circa terrena et corporalia occupatur, nihil in eis de invisibilibus agitur. Quamvis ergo sublimes, quamvis admodum subtiles circa ista terrena volatus in primis illis duabus contemplationum alis habeamus, parum nobis esse debet, si ad illa sola sufficimus, in quibus mundi hujus philosophos præpollere videmus. Terrenum et nondum cœleste animal te esse convincis, quandiu duabus tantum alis contentus fueris. Habes unde corpus tuum velare, unde volare possis. Certe, si adhuc terrenum animal es, si usque in hodiernum corpus terrenum habes, et tale denique quale Apostolus describit, et mortificare præcipit, bonum profecto erit in promptu habere unde possis, cum volueris, tale corpus velare et a recordationis tuæ oculis abscondere: *Mortificate, inquit, membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam (Coloss. III.)* Quid est autem ejusmodi corpus, sub designatis illis contemplationem alis velare, nisi mundanorum concupiscentiam, ex mundanæ mutabilitatis consideratione temperare, imo in oblivionem adducere? Perpendis, ut æstimo, quantum valeat ejusmodi obductio alarumque obumbratio. Habes item in his alis unde, cum volueris, volare possis. Bonum sane est bene volare, et quantum potes te ab amore mundi elongare. Bene utique in his alis volant, qui mundanæ mutabilitatis lubricum quotidie considerant, assiduaque retractatione se ab ejus ambitione alienant. Quamvis ergo in his geminis alis usque ad cœlestia evolare non possis, tutum tamen fortassis tranquillumque stationis portum in earum remigio invenire poteris. Nitere in eis quantum poteris, apprehende saltem novissima maris: *Si sumpsero,*

A inquit, *pennas meas diluculo, et habitavero in extremis maris (Psal. CXXXVIII)*. Extrema maris, mundi terminus, et unicuique propriæ vitæ defectus. Extrema itaque maris tenere, est mundi finem mundanæque vitæ exitum cum desiderio exspectare. Extrema maris, ut arbitror, evolando jam apprehenderat qui veraciter dicere poterat: *Cupio dissolvi, et esse cum Christo (Philipp. I)*. Puto, quia duas has contemplationum pennas non in vanum accepisti, si hucusque volare potuisti. Parum tamen tibi esse debet has duas alas accepisse; sed ut probes te cœleste animal esse stude et satage saltem duo paria habere, et tunc profecto habebis in quibus possis ad cœlestia evolare. Quatuor profecto alas habebant, et se ex eo cœlestia, non autem terrestria esse ostendebant quatuor illa animalia, quæ propheta Ezechiel vidit visaque descripsit: *Quatuor, inquit, facies uni, et quatuor pennæ uni (Ezech. I)*. Duabus autem, ut ibi legis, corpus suum velabant; nam cæteris duabus, procul dubio volabant. Sic et tu cum incœperis jam quatuor alas habere, cum te putaveris jam cœleste animal esse, et corpus cœleste jam gerere, nihilominus tamen stude illud sub dictis alis velare. Sunt enim corpora cœlestia et sunt corpora terrestria; et alia gloria cœlestium et alia gloria terrestrium. Alia claritas solis et alia claritas lunæ, et stella a stella differt in claritate (*I Cor. XV*). Si ergo totum corpus tuum lucidum fuerit, non habens in se aliquam partem tenebrarum, utile tamen erit illud ab humanæ arrogantiae oculis abscondere, et sub humanæ mutabilitatis incerto, propriæ æstimationis claritatem temperare. *Nescit enim homo finem suum, sed sicut pisces capiuntur hamo, et aves laqueo comprehenduntur, sic capiuntur homines in tempore malo cum eis exemplo supervenerit, (Eccle. IX)*. Et idcirco bonum est homini bona sua dissimulare, et nil penitus de suis meritis præsumere, et se semper in humilitate custodire. In primo ergo alarum pari, velet homo corpus suum; in secundo, velet ad cœlum. Cur enim media illa duo contemplationum genera, hominem ad cœlestia et invisibilia, non levant quæ de solis invisibilibus, ut dictum est, agere habent? Satagat ergo spiritualis quisque studio et desiderio semper in cœlestibus esse, ut possit cum **D** Apostolo dicere: *Nostra autem conversatio in cœlis est (Philipp. III)*. Verumtamen si usque ad tertium cœlum, cum eodem Apostolo, penetrare paras (*II Cor. XII*), nunquam id in duobus alarum paribus posse præsumas. Oportet absque dubio omnes illas superius designatas sex contemplationum alas habere qui cupit et ambit usque ad tertii cœli secreta Divinitatisque arcana volare. Has utique sex contemplationum alas soli perfecti in hac vita vix habere possunt. Has omnes in futura vita electi omnes tam in hominibus quam in angelis habituri sunt, ita ut de utraque natura veraciter possit dici quia sex alæ uni, et sex alæ alteri.

CAPUT XI.

Quomodo prima quatuor contemplationum genera mystice describantur.

is itaque sex contemplationum generibus, ut mihi videtur, sub mystica descriptione non materiales illam sed mysticam quidem, ex Dominica præceptione fieri instituit. In itaque designatur in arcæ fabricatione, primum in ejus deauratione, tertium in corona quartum intelligimus per propitiatorium. Quintum in cherubin quintum et sextum. Si autem aurum et materialem facturam respicimus ex quibus sex manufactis operibus solum præfabricatur ex ligno, cætera omnia constant in auro. Sic sane omnia illa unde primum contemplationis genus constat, per sensum corporis percipimus, et per imaginationem repræsentamus, cum volumus. Nam alia omnia unde præceduntur ratiocinando colligimus, vel in mente intelligentia comprehendimus. Cogitandum sit inter lignum et aurum, et invenies quibus quam convenienter ista designentur in illa vero figurentur in auro. In ligno quibusvis subjecta imaginationi; in auro autem quibusvis subjecta intellectui. Aurum in se magne refulget, lignum in se nil claritatis habet, sed ignem accendit, et ministram luminis aurum nutrit. Sic sane imaginatio nullum in se habet lumen, nil præclarum habet, nisi quod in mente ad discretionem excitare, et ad scientiæ acquisitionem dirigere solet. Recte autem secundum contemplationis genus in quo rerum visibilium ratio quæritur, in lignorum deauratione describitur. Quid enim aliud et rerum visibilium et invisibilium assignata ratio, quam quædam, ut in auro, lignorum deauratio? Recte nihilominus in arcæ tertium contemplationis genus potest esse a designatione repræsentare in quo solemus visibilia ad invisibilia ascendere, et ad communionem imaginationis manuactione assumptam corona quidem in summitate arcæ affigebatur, lignorum tamen suprema alia ratione supergrediebatur. Sic illud contemplationis genus quod in ratione secundum imaginationem describitur, dum in ratione imaginabilium similitudine rationem et quasi scalam erigit per quam ad invisibilium ascensionem ascendere possit. Propitiatorium ab omni parte, et usquequaque ligno superaffigitur, et idcirco convenienter satis in eo illud contemplationis genus figuratur quod omnem rationem excedens in ratione secundum rationem versatur. Et sicut propitiatorium (utpote operculum) nusquam sub ligno descendit, in auro affigi sinit, sic hæc contemplatio omnem rationem supergrediens et nulli se permiscerit, sola invisibilia respicit, solis invisibilium intendit.

A

CAPUT XII.

Quomodo novissima duo contemplationum genera mystice designentur.

Duo autem novissima contemplationum genera exprimentur angelica figura. Et recte quidem illa operis factura non humanam sed angelicam formam habuit quæ illa contemplationum genera per similitudinem repræsentare oportuit, quorum materia omnem humanam rationem excedit.

Notandum sane quod prædicta illa quatuor quodammodo sunt in unum conjuncta. Ista autem duo novissima separatim sunt et seorsum posita. Et in illis quidem primis quatuor contemplationum generibus ex propria industria cum divino tamen adjutorio quotidie crescimus, et ex uno ad aliud proficimus. Sed in ultimis istis duobus totum pendet ex gratia et omnino longinqua sunt, et valde remota ab omni humana industria, nisi in quantum unusquisque cœlitus accipit, et angelicæ sibi similitudinis habitum divinitus superducit. Et forte non sine causa hæc novissima operis factura angelicæ figura cherubin nomen accepit, eo fortassis quod sine hujus supremæ gratiæ adjectione quis ad plenitudinem scientiæ pertingere non possit. Sed quia a duobus cherubin unus dictus est stare ex parte una, et alter ex altera, ita ut unus intelligatur stare a dextris, alter autem a sinistris. Animadvertere, obsecro, quam apte ex adverso sibi opponuntur, et ex adverso statuuntur in earum videlicet rerum figuram quarum hæc rationi consentire, illæ rationi contraire videntur. Sed forte quis querere pergat quod in quo specialiter intelligere oporteat. Vide ergo ne forte in illo cherubini qui a dextris stabat, illud contemplationis genus intelligi debeat quod est supra rationem, non tamen præter rationem. In illo autem qui a sinistri illud quod est supra rationem, et videtur esse præter rationem. Scimus autem quia sinistra sæpius sub vestimentis et qua in oculo tenetur, dextera vero frequentius in apertum profertur. Unde et recte per sinistram occultiora, per dexteram intelliguntur manifestiora. Manifestiora autem sunt rationi consentanea, occultiora autem rationi adversantia. Quintum ergo contemplationis genus recte intelligimus in cherubini dextro. Sextum nihilominus juste intelligi potest in cherubini sinistro. Et fertassis ista doctioribus animis sufficere possunt ad ea quæ de Moysis arca vel contemplationis gratia dici debuerunt. Sed quia otiosi sumus et otiosis loquimur, propter pigriores quidem pigrum nobis esse non debet, adhuc eadem cum utile et forte quibusdam necessario supplemento repetere, et eidem materiæ liberius vacando in ipsam adhuc aliquid latius agere. Contemplantis itaque more, contemplationisque tenore de contemplatione agamus, nec tantæ jucunditatis studium et tantæ admirationis spectaculum in transitu videamus. Occupatis ista compendiosa brevitate succinximus, otiosis autem eadem repetendo latius explicamus, simul utrumque præca-

B

C

D

ventes, et festinos viatores contra propositum detinere. et curiosos novitatum exploratores contra A votum urgere. Nunc ergo ad singula contemp- num genera redeamus et primum de primo dica

LIBER SECUNDUS

CAPUT PRIMUM.

Primum contemplationis genus consistit in consideratione et admiratione rerum visibilium.

Primum itaque contemplationis genus est in consideratione et admiratione rerum corporalium in omnibus eis quæ per quinque sensus corporeos ingrediuntur ad animum. Et est quidem hoc omnium infimum et debet esse incipientium. Ad hoc enim debent adhuc rudes incipere, ut possint paulatim ad altiora quasi quibusdam perfectionum gradibus ascendere. Ad hoc itaque contemplationis genus pertinet omnis admiratio Creatoris quæ surgit ex consideratione rerum corporalium, et designatur in hac arcæ descriptione per compaginem lignorum. Et congrua satis distinctione per ligna designantur ea quæ pertinent ad imaginationem, sicut per aurum nihilominus ea quæ videntur pertinere ad rationem. Non autem de quibuslibet lignis permittitur fieri hæc arca, sed de lignis Setim tantum, quæ sunt valde imputribilia. Pertinent autem ad ligna imputribilia quælibet rerum scrutinia honestatis et integritate plena. Ligna imputribilia sunt quælibet rerum considerationes, quælibet operum retractationes quæ nullam mentis corruptionem inducunt, quæ sinceritatis et veritatis integritatem custodiunt. In tanta itaque rerum visibilium copia, inter tot spectaculorum genera, videat quisque quod eligat, caveat ne illud ante mentis oculos reducat unde cordis sui munditiam polluat. Debet ergo a considerationis suæ respectu voluptatum irritamenta amovere qui cupit de internæ incorruptionis perpetuitate gaudere. Quidquid avaritiam stimulat, quidquid gulam irritat, quidquid luxuriam inflammat, ab illa recordationum suarum frequentia secernat. Ille sane mundum, et quæ in mundo sunt utiliter in contemplationem adducitur, qui per mundanorum respectum ad mundanorum respectum venit. Hunc hujusmodi contemplationis fructum magnus ille mundanorum contemplator quæsiit et invenit, scriptumque reliquit: *Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes, vanitas vanitatum, et omnia vanitas (Eccle. 1)*. Ille vanitatis contemplationem non in vanum assumit, qui ex eo quod in imo respicit in laudem Creatoris assurgit, qui eum in omnibus operibus suis mirabilem, laudabilem, amabilem reperit: *Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra! (Psal. viii)*. Ecce mirabilem: *A solis ortu usque ad occasum, laudabile nomen Domini (Psal. cxviii)*. Ecce laudabilem: *Justus Dominus in omnibus viis suis, et sanctus in omnibus operibus suis (Psal, cxliv)*, ecce amabilem. Ligna ergo rigida ligna robusta, ligna durabilia quælibet considera-

tiones sunt quæ mentis vigorem reparant, quæ constantiam roborant, quæ in perseverantia firmant. Ligna denique ab omni corruptione na sunt, quæ nec maculam fœditatis, nec v falsitatis contrahunt. Pertinet itaque æque ad imputribilia de rebus corporeis quælibet as vera, sententia rata. Facienda est itaque hæcientiæ arca de lignis imputribilibus, de setis irrefragabilibus, ut sentiamus hæc c quæ videntur in mundo facta ab uno Deo e ata de nihilo, nihil in his omnibus diffini quod dissonet a vero.

CAPUT II.

Quod sit copiosa hujus contemplationis materia vel quomodo philosophi se exercuerunt in

Habet itaque materiam hæc contemplatio jam dictum est, omnia quæ sensus corporeus tingere potest. Copiosa sane materia, et silva non dica. Currant omnes, intrent singuli, nemo j betur, eligat quisque quod magis miretur. rabundat satis cuique materia ad faciendam arcam. Discat tamen quisque eligere ligna imputribilia, ut nihil sentiat contra traditionem v De hac eadem silva philosophi gentium strunt sibi fabricæ suæ materiam eligere cup et ipsi nihilominus sapientiæ sibi arcam fabricaverunt igitur ligna secare, dolare, compi diffiniendo, dividendo, argumentando, mul venire, tenere et tradere. Fecerunt itaque multas tenentes sententias varias, et constitutas sectas innumeras. Intransentes ergo et in illud rumbrosum et condensum inseruerunt se quibus infinitis, et tradidit Deus mundum distinctioni eorum (*Eccle. vii*), sed evanuerunt in tationibus suis (*Rom. 1*), et defecerunt scientes scrutinio eo (*Psal. lxxiii*), quod non invenire homo opus quod operatus est ab initio usque ad finem. Revelavit autem per spiritum suum quibus voluit, quando v quantum de his scire oportuit. Quid ergo n si potuerunt efficere opus admiratione dignum edocti sunt per Spiritum Dei, nolentes sequi spiritum suum, nec incedere volentes post cogitationes ventionum suarum? Etiam temporibus nostris surrexerunt quidam pseudophilosophi, fabricam mendacii, volentes sibi nomen facere, studium nova invenire. Nec erat eis cura tam ut assere vera, quam ut putarent invenisse nova. Præsertim itaque de sensu suo, putaverunt se posse sibi sapientiæ arcam, et euntes in adinventum suis, tradiderunt sententias novas arbitantes: ortam morituramque sapientiam. Et ecce cecruerunt horum omnium alta sapientum arca quod non essent de lignis Setim, lignis videlicet

ibilibus factæ. Et ecce stulti facti sunt omnes A
 cipes Thaneos, eo quod stultam fecerit Deus sa-
 tiam hujus mundi. In tantum enim infatuata est
 quondam gloriosa mundana philosophia, ut
 meri quotidie ex ejus professoribus fiant ejus
 res, et ex ejus defensoribus fiant ejus impu-
 res, et illam detestantes nihil aliud profiten-
 e scire nisi Christum Jesum et hunc crucifi-
 . Et ecce quam multi qui prius fabricabant in
 na Aristotelis, tandem saniori consilio discunt
 re in officina Salvatoris, et qui prius fabrica-
 vasa contumeliæ, nunc docentur fabricare
 gloriæ, quotidie confitentes Domino in vasis
 ni, eo quod pœniteat eos fecisse opus confu-
 dignum, et diu fuisse fabricatores mendacii.
 unt nunc, quæso, sectæ academicorum, stoi- B
 n, peripateticorum? ubi sunt arcæ eorum?
 jam omnes isti dormierunt somnum suum, et
 invenerunt omnes hi viri divitiarum in mani-
 uis (*Psal. lxxv*), et reliquerunt alienis divitias
 et sepulcra eorum domus in æternum (*Psal.*
). Et ecce computruerunt omnes cum arcis
 æreantes simul cum doctrinis et traditionibus
 sed arca Moysis manet usque in hodiernum
 nunquam firmior, nunquam fortior quam
 , utpote confirmata per catholicæ veritatis au-
 tem, eo quod sit facta de lignis Setim, imputri-
 is videlicet et incorruptibilibus lignis, et omnis
 narratio atque doctrina contexta sit sententiis
 et assertionibus raris. Ecce vidimus de qua
 ria debeat fieri, consequens est ut discamus C
 ensura et modo faciendi, ut, juxta Moysis exem-
 , sequamur in his omnibus non nostrum sen-
 sed divinæ institutionis documentum. Redea-
 itaque nunc ad illud contemplationis genus
 constat esse omnium infimum, et primum, et id-
 esse incipientium, quod etiam figurari diximus
 e arcæ descriptione ex sola compage lignorum:

CAPUT III.

e triplici distinctione primæ speculationis.

c igitur speculatio triplici ratione considera-
 rima est in rebus, secunda in operibus, tertia
 oribus. Illa quæ est in rebus pertinet ad arcæ
 tudinem. Illa quæ est in operibus pertinet ad
 dinem. Illa quæ est in moribus pertinet ad al-
 nem. Scimus enim longitudinem latitudine
 aliter priorem esse. Similiter latitudinem al- D
 nis respectu locum priorem tenere. Nam lon-
 o sine latitudine et latitudo sine altitudine
 t intelligi, quamvis in rerum essentia ab in-
 a minime possint separari. Sed altitudo sine
 dine, vel latitudo sine longitudine, nec valet
 nec licet intelligi. Simplex namque longitudo
 igitur quando quantitas de puncto ad pun-
 et per sola puncta discurrens in lineam
 saltem cogitatione protrahitur. Simplicem
 dinem dicimus quando quantitatem de li-
 n lineam et per solas lineas mente disten-
 s et in superficiem dilatamus. Nam sicut
 est longitudo sine latitudine, sic superficius
 titudo sine altitudine. Altitudo autem est

quando quantitas de superficie in superficiem den-
 sescit, et corpus solidum reddit, quod tres dimen-
 siones suscipit. Qui ergo hæc recte considerat, sa-
 tis ei, ut arbitror, constat quod longitudo natura-
 liter sit prior latitudine et latitudo altitudine. Sic
 sane illa consideratio quæ est in rebus, naturaliter
 prior est illa consideratione quæ est in operibus,
 et illa quæ est in moribus. Quis enim nesciat res
 ipsas earum operationibus quandoque etiam tem-
 pore, semper autem naturaliter priores esse, ex
 quibus, et in quibus quælibet operationes habent
 nec aliter omnino existere? Similiter mores ipsi
 sive boni sive mali circa opera quidem solent et
 debent considerari. Nam opera utique hominum
 magna ex parte in quantum sunt ordinata et mo-
 derata pertinent ad mores bonos; in quantum
 vero sunt inordinata et immoderata, pertinent
 nihilominus ad mores malos. Unde satis constat
 quod quemadmodum prior est consideratio rerum
 quam operum, sic naturaliter prior est considera-
 tio operum quam morum. Recte itaque dictum
 est quod consideratio rerum pertineat ad arcæ
 nostræ longitudinem, consideratio operum ad la-
 tudinem, consideratio autem morum ad ipsius
 altitudinem.

CAPUT IV.

*Quod primus gradus hujus speculationis conside-
 ratur in materia, forma et natura.*

Tripartitur autem trium illarum consideratio pri-
 ma. Prima itaque hujus subdivisionis consideratio
 est in materia, secunda in formâ, tertia in natura.
 Materiam et formam visu corporea facile deprehen-
 dimus. Nam lapidem a ligno, triangulum a qua-
 drato sine errore discernimus. Illud autem quod
 ad naturam pertinet partim expositum sensui, par-
 tim autem profundius latens repositum erat ratio-
 ni. Natura siquidem consideratur in rerum quali-
 tate intrinseca, quemadmodum et forma consistit
 in qualitate extrinseca. Qualitas autem rerum in-
 terior ex magna parte corporeo percipitur sensu,
 sicut saporibus gustu, odores olfactu. Illam autem
 nature vim quæ rebus medullitus impressa pro-
 fundius introrsum latet, nunquam homo sensu
 carnis adire posset etiamsi minime peccasset. Ve-
 rum tamen eam ingenii sui acumine facile perspiceret
 si rationis oculus peccati nube obductus sub
 erroris nebula non caligasset. Modo autem igno-
 rantia tenebris involuti quoties de ea aliquid quæ-
 rimus, per experientia argumenta palpamus po-
 tius quam videmus. Patet itaque ratio cur arcæ
 nostræ longitudo, juxta Dominicum documentum
 non debeat vel potius non valeat habere nisi duos
 cubitos et dimidium. Ibi enim scientia humana
 cubitum plenum habet ubi certitudinem tenet, ubi
 ea quæ sciri oportet sensu aliquo comprehendere
 valet. Habet ergo sensus corporeus cubitum in con-
 spectione materiae. Habet alium cubitum in consi-
 deratione formæ, habet cubitum dimidium in præ-
 ceptione nature, quam non penetrat nisi ex parte.
 Partim enim, ut dictum est, exposita est sensui,
 partim reposita est rationi. Hæc itaque tria, mate-

ria scilicet, forma et natura, quia in substantia corporea simul sunt et a se invicem dividi non possunt, se quasi in lineam extendunt, et ad arcem longitudinem se pertinere ostendunt.

CAPUT V

Quod secundus gradus consideratur in operatione naturæ et industriæ.

Exercitata itaque mens secundum hanc triplicem considerationem, quæ est in speculatione rerum, debet se consequenter transferre ad speculationem operum, ut cum didicerit considerationem suam et ad opera naturalia et opera artificialia extendere, possit arcem nostræ latitudinis præfinitæ magnitudinis mensuram accipere. Alia est enim operatio naturæ atque alia operatio industriæ. Operationem naturæ facile deprehendere possumus ut in graminibus, arboribus, animalibus, in graminibus quomodo crescunt, maturescunt; in arboribus similiter quomodo frondent, florent, fructificant; in animalibus quomodo concipiunt et pariunt, quomodo alia nascuntur et alia moriuntur. Denique quoties attendimus quomodo omnia orta occidunt, et aucta senescunt, in naturalis operationis inspectione mentem nostram exercemus. Opus artificiale opus videlicet industriæ consideratur, ut in celaturis, in picturis, in scriptura, in agricultura, et in cæteris operibus artificialibus in quibus omnibus innumera invenimus, pro quibus divini muneris dignationem digne mirari et venerari debeamus. Opus itaque naturale, et opus artificiale quia sibi invicem cooperantur quasi e latere sibi altrinsecus junguntur et sibi invicem mutua contemplatione copulantur. Certum siquidem est, quia ex naturali operatione opus industriæ initium sumit, consistit et convalescit, et operatio naturalis ex industria proficit ut melior sit. In opere artificiali scientia humana cubitum habet; quia, si illud comprehendere non valeret, ipsum utique minime invenisset. Sed in opere naturali plenum cubitum habere non potuit, quia ipsum non nisi ex parte comprehendit. Quid ex qua re nasci soleat facile dijudicat: nam nec poma in vite, nec racemos in segete, nec frumenta quærit in arbore. Verumtamen quid horum, vel quælibet alia res ex alia qualiter nasci soleat quando explicare sufficiat? Quando ergo ingenii nostri acumen in hac gemina naturalis et artificialis consideratione circumquaque se diffundit, et mira intelligentiæ vivacitate multipliter huc illucque discurret, arcem nostræ latitudinis secundum divinæ institutionis modum congruam sibi mensuram accipit.

CAPUT VI.

Quod tertius hujus speculationis gradus consistat tam in humanis quam in divinis constitutionibus.

Post primam itaque considerationem quæ est in rebus, et secundam quæ est in operibus, sequitur tertia quæ constat in moribus, quam et ad arcem nostræ altitudinis pertinere jam diximus. Disciplina itaque morum partim ex institutione divina partim processit ex institutione humana. Ad di-

vina instituta pertinent obsequia divina, et quælibet Ecclesiæ sacramenta. Ad instituta humana pertinent humanæ leges, consuetudines, urbanitates, plebiscita, jura civilia, et hujusmodi alia multa. Humana institutio propter vitam inferiorem, divina institutio propter vitam superiorem. Illa ad obtinendam salutem et tranquillitatem vitæ temporalis, ista ad capescendam salutem et plenitudinem æternæ beatitudinis. In humana institutione scientia humana cubitum habere potest, quia quod invenire potest illud nec mirum comprehendere potest, in sacramentis divinis duo esse non dubitamus. Aliud est enim quod exterius in re vel in opere cernimus, atque aliud, virtus illa spiritualis quæ latet intrinsecus. Rem itaque sacramenti quæ intrinsecus latet credere potes, videre autem omnino non potes, et idcirco scientiam tuam in hac parte usque ad plenum cubitum extendere non potes. Hæc autem ultima speculatio quæ est in moribus ad arcem nostræ altitudinis pertinet, sicut superius jam diximus. Revera siquidem quando humana institutio divinæ subservit, ex utraque animus proficit, et ad alta tendit. Nam animus qui illis quæ ad primam vel secundam considerationem pertinent, inhæret, absque dubio adhuc in imo jacet. Sed quanto his quæ ad tertiam spectant, perfectius inhæserit, tanto profecto semper ad altiora ascendit.

Notandum sane quod naturalis operatio et divina institutio plenum cubitum habent in re, sed non nisi semissem habere possunt in nostra cognitione. Econtra autem artificialis operatio et humana institutio vix semissem habent in re, plenum autem cubitum habere possunt in nostra cognitione. Cum igitur animus in hac triplici speculatione plene exercitatus fuerit, arcem nostræ mensura congruam sibi magnitudinem quaquaversum accipit. In hoc contemplationis genere seipsum Propheta ostendit, cum dixit: *Meditatus sum in omnibus operibus tuis* (Psal. cXLII). Et alibi: *Quia delectasti me, inquit, Domine, in factura tua* (Psal. xci); et alibi in eorum admiratione exclamat: *Quam magnificata sunt opera tua, Domine, omnia in sapientia fecisti* (Psal. ciii), et multa de eisdem operibus in eodem psalmo explicando commemorat. Totum itaque hoc primum contemplationis genus recte quidem in septem gradus distinguere possumus. Primus namque consistit in illa admiratione rerum, quæ surgit ex consideratione materiæ. Secundus autem gradus consistit in illa admiratione rerum, quæ surgit ex consideratione formæ. Tertius vero consistit in illa rerum admiratione, quam dignitudo consideratio naturæ. Quartus autem hujus contemplationis gradus versatur in consideratione et admiratione operum circa operationem naturæ. Quintus nihilominus versatur in consideratione et admiratione operum, sed secundum operationem industriæ. Sextus vero gradus constat in considerandis et admirandis institutionibus humanis. Septimus demum subsistit in considerandis et admirandis institutionibus divinis. Hi

in ascensionis gradus primo occurrunt his qui eam Domini ascendere, vel ad illud Ezechielis um intrare contendunt. In septem gradibus teriores portas in atrium exterius intratur. Et stem, inquit, gradibus ascensus ejus. Habes quibus inchoationis gradibus debeas insistere, vis cupis contemplationis artem apprehende. Quomodo autem hoc contemplationis genus imaginatione insistat, vel secundum imaginationem discurrat. superior liber perdocuit, et hic iterum oportebit.

CAPUT VII.

secundum contemplationis genus constat in sideranda et admiranda rerum visibilium ratione.

ne quoniam de primo contemplationis generis iterum dicenda videbantur, quomodo pos jam diximus, ad secundum quod per arcem rationem designari jam dictum est, transeamus. Si igitur primum contemplationis genus recte dicitur esse in consideranda specie rerum communium, consequenter, ut arbitror, intelligi oportet quod genus contemplationis esse in perpendenda ratione earundem rerum. Toties igitur arcem nostram deuratione occupamus, quoties in visibilium rationem rimamur, et in ejusdem generis inventis, et perspectis admiratione suspensum, quoties attendentes intelligimus et intelligis attendimus hujus mundanæ machinæ, quæ videtur omnia quam sint mirabiliter facta, quam sapienter ordinata, quam sapienter disposita. Nunc nostram deauramus, quando cujusque rei modum, modum et effectum, utilitatem et rationem consideramus. O quanto scientiæ auro abundamus! quomodo ei ad totius arcem suam deurationis sufficere poterat, qui veraciter dicebat: *Mihi dedit Deus dicere ex sententia. Ipse enim mihi horum quæ sunt scientiam veram, ut dispositionem orbis terrarum, et virtutes montium, initium et consummationem, et metam temporum, vicissitudinum permutationes mutationes temporum, anni cursus et stellarum positiones, naturas animalium et iras bestiarum, mentium et cogitationes hominum, et differens virgultorum, et virtutes radicum* (Sap. vii). Nunc audi quid ad extremum inferat, ut perpendas in deurationis suæ opus, quanta modum census copia abundabat: *Et quæcumque absconsa, et improvisa didicisti*. Constat ergo arcem nostram deuratione in implendo ratione divinorum operum, judicio sacramentorum et humanarum nihilominus rationum, vel institutionum. Simus denique per secundum documentum Petri, omni potestatem, reddere rationem de ea fide, et spe, in nobis est (I Petr. iii), et arcem nostram deauramus, vel extrema jam deauravimus, qui sacramentorum, seu etiam judicio rationem, exponendo, commendare novi-

CAPUT VIII.

Quam sit copiosa hujus contemplationis materia.

Qui igitur ad secundam contemplationis hujus speciem jam profecit, in tanta materiæ prolixitate, copiose satis invenit, ubi speculationis suæ vela pandat, ubi disputationis suæ navigia exercent. Quis enim non videat quam late pateat hujusmodi considerationis pelagus, quam multipliciter se diffundat hoc mare magnum et spatiosum manibus? In hujus immensitatis admiratione exclamans Propheta: *Judicia, inquit, tua abyssus multa* (Psal. lvi). Abyssus profecto multa, et magna judiciorum Dei occulta, multa numerositate, magna profunditate, plane infinita, plene inscrutabilia. Hinc illa miranda spectacula eorum qui vident mirabilia in profundo. Quanta enim mirabilia putas, vident in hoc profundo illi qui descendunt mare in navibus, facientes operationem in aquis multis? Multi sunt siquidem qui conveniunt ad hoc mare magnum et spatiosum, sed alii ad transfretandum, alii ad piscandum. Ad transfretandum quidem illi qui cupiunt transire de gente in gentem et de regno ad populum alterum. Sed qui inter eos sunt piscatores hominum, veniunt sane ad piscandum, laxantes retia sua in capturam. Mittentes ergo nunc ad sinistram, nunc in dexteram navigii rete ad Domini præceptum, includunt sæpe copiosam multitudinem piscium, vagos scilicet hominum sensus, affectusque lubricos concludentes et extrahentes in siccum. Sed nec eadem semper retia, sicut nec eandem semper capturam mittunt. Nunc ergo argumentationum, nunc exhortationum retia laxant, aliquando ad probandum aliquod verum, aliquando ad improbandum falsum, aliquando ad eliciendum aliquod occultum, aliquando ad persuadendum justum, aliquando ad dissuadendum aliquod injustum. Isti sane qui noverunt facere hujusmodi operationem in aquis multis, isti, inquam, sunt qui vident mirabilia in profundo. Ab istis etenim trahitur sapientia de occulto. Audi quid dicat magnus ille contemplator sapientiæ: *Quam magnificata sunt opera tua, Domine! omnia in sapientia fecisti* (Psal. ciii). *Omnia, inquit, in sapientia fecisti*. Absque dubio miranda erant quæ viderat qui sic exclamabat. Viderat sane mirabilia in profundo, et sapientiam trahebat de occulto, qui omnia in sapientia facta deprehendit, et indubitanter agnovit quod sapientia attingeret a fine usque ad finem fortiter, et disponderet omnia suaviter. Ecce quomodo in omnibus operibus divinis hoc aurum sapientiæ apparebat, aurum sapientiæ lucebat, quomodo in ejus oculis sapientiæ divinæ claritas omnia operuerat. Iste profecto bene noverat, facile poterat arcam suam deaurare, imo constat satis eum jam arcam suam ab omni parte auro obduxisse, qui sic præ admirationis suæ magnitudine cogitur exclamare: *Omnia in sapientia fecisti*. Conemur et nos quantum possumus, et desudemus in arca nostra deauranda, ut appareant etiam nobis divina opera omnia in sapientia facta, ut in quantum licet intelligamus,

et quæ intelligere non licet, saltem sine hæsitacione credamus omnia in sapientia facta, nec ea solum quæ facit, sed et quæcunque fieri permittit, nunquam sine rationabili contingere causa, nec sine divina, quamvis occulta, actitari justitia.

CAPUT IX.

Quomodo philosophi se in hujus contemplationis materia exercuerint.

Sed neque hoc silentio prætereundum puto, quomodo hujus mundi sapientes studuerunt arcas suas deaurare, ut vel sic pudeat nos in arcæ nostræ deauratione non laborare. Satagebant itaque, et ipsi gentium philosophi sapientiam trahere de occulto, occultas rerum causas rimantes, et usque ad abditos naturæ sinus ingenii sui acumine penetrantes, eruebant aurum de profundo. Cæperunt ergo latentes rerum causas investigare, invenire et in palam proferre, et dubia quæque non dubiis assertionibus probare. Invenerunt itaque multa investigatione profunda et admiratione digna unde tremor terris, qua vim maria alta tumescunt, et cætera multa in hunc modum inventientes, scriptoque ecommendantes, ad posteros transmittere curarunt. Arcam itaque suam ex magna parte (sed exterius tantum) deaurare potuerunt. Nam ut eam intrinsecus deaurarent, erat eis parva cura, possibilitas nulla. Cito siquidem eorum defecit pecunia, nec erat eis auri tanta copia quo possent eam deaurare intrinsecus, quippe quibus pecunia defecerat ad eam ex integro deaurandam extrinsecus. Non enim erat ejusdem facultatis physicas rerum rationes invenire, et occultas in his quæ accidunt justitiæ causas dijudicare. Longe aliud est latentes rerum causas secundum physicam rationem investigare, et astruere, et longe aliud divinorum judiciorum rationem non ignorare. Investigatio naturæ ad arcæ nostræ deaurationem extrinsecam, assertio divinæ justitiæ pertinet ad deaurationem intrinsecam. Ad hanc utique penitus defecerunt putantes casu potius quam divino nutu omnia accidere, sacrantisque aram Fortunæ crediderunt deam res humanas minime curare pro eo quod cernerent æque contingere bona et mala, bono et malo, justo et injusto, immolanti victimas et contemnti eas, et ipse cujus palpebræ interrogant filios hominum oriri faciat solem suum super bonos et malos, et æque pluat super justos et injustos. Nos autem quibus abundat jam aurum, tam de emolumento laborum nostrorum quam de spoliis Ægyptiorum, arcam nostram auro vestire curemus, non solum exterius, verum etiam interius. Attendamus quomodo in sapientia sua fecit hæc omnia, quomodo sapientia sua fundavit terram, et stabilivit cælos prudentia, quomodo sapientia illius eruperunt abyssi, et nubes rore concrescunt, et arcam nostram deauravimus sed exterius. Consideremus nihilominus quoniam universæ viæ Domini misericordia et veritas, quomodo sit justus Dominus in omnibus viis suis, et sanctus in omnibus operibus suis, et deauravimus eam intrinsecus. Quomodo pu-

tas omnem lignorum pulchritudinem in arca sua auro obduxerat, qui manifeste deprehenderat, constanterque de Domino affirmabat quoniam miserationes ejus super omnia opera ejus? (*Psal. cxliv.*) Studeamus et nos, juxta exemplum Prophetæ, auro hujusmodi omnia tegere, et eousque sub tali fulgore abscondere, quamvis in comparatione divinæ rationis atque dispositionis, per quam facta sunt atque disposita exteriorum omnium pulchritudo, in oculis nostris appareat parva vel nulla.

CAPUT X.

De distinctione secundæ contemplationis.

Superius ubi de primo contemplationis genere locuti sumus, septem illud gradibus distinximus. Longum esset modo singulos percurrere, et quomodo per omnes cubitos, tam in longitudine quam in latitudine vel altitudine arca deaurari debeat ostendere. Sed, ne nimis in longum faciamus, his interim supersedere melius judicavimus. Si quis autem satagat se in hoc opus accingere et arcam suam ambiat auro superducere nihil obest exterioribus scientiis et sæcularibus disciplinis, scientiæ aurum mutuare, dummodo sciat ipsum ab omni falsitatis, vel vanitatis scoria mundare et ad plenam perfectamque puritatem et qualem hujus operis dignitas exigit medullitus excoquere. Diximus autem arcæ nostræ deaurationem constare in assignanda rerum visibilium ratione. Quis autem nesciat quomodo tota pene mundana philosophia in hoc maxime laborat, ut latentes rerum visibilium causas sagacitatis suæ investigatione inveniat et in palam producat? Vide quam magnas, quam multas doctrinæ opes, scientiæque gazas præclara illa philosophorum ingenia conquisierunt, reposuerunt, tibi que in ejusmodi usus reliquerunt. Verumtamen hæc omnia, ut dictum est, in solam extrinsecam arcæ deaurationem sufficere non possunt. Si autem eam et intrinsecus deaurare cupis, melius tibi in ejusmodi usus Christianis theologis quam a mundi philosophis materiam requiris. Verumtamen sicut illorum gazæ ad arcæ deaurationem intrinsecam, sic nec istorum sufficere possunt ad ejus deaurationem intrinsecam. Nam nec illi occultam rerum naturam plene perspicere potuerunt, nec isti occultam Dei justitiam perfecte penetrare valuerunt. Sed ecce unum adhuc tibi thesaurum ostendimus quem in id negotii superabundantem et indeficientem esse cognovimus. Certe ubi intelligentiæ aurum defecerit, fidei obryzum deesse non poterit. Sane si omnia philosophorum dicta, si omnia Catholicæ religionis pertracta perlegere memoriæque commendare poteris, innumera tamen in secretioribus naturæ finibus, in divinorum judiciorum arcanis invenies quorum rationem penetrare non valebis. Sed quod intelligere non potes, credere potes. Quorum igitur rationem perspicere non vales nihilominus tamen ex fidei regula justa et ordinata esse non dubites. Idcirco tibi in ejusmodi dicitur: *Si non credideritis non intelligetis (Isa. vii)*. Crede ergo cum beato

nihil fit in terra sine causa (*Job v*); crede A
 licia Domini vera justificata in semetipsa
 viii), et deaurasti arcam tuam extra et intra.

CAPUT XI.

proprietate secundæ contemplationis.

n est autem hoc contemplationis genus hoc
 commune cum superiori, in imaginatione
 t versari et circa rerum visibilium atque
 ibilium considerationem occupari. In hoc
 maxime distant, quod in illo quidem nihil
 ando quæritur, sed totum secundum ima-
 gem ducitur. Istud autem ratiocinatione
 et secundum rationem formatur. Illud ita-
 in imaginatione secundum imaginationem,
 ro in imaginatione secundum rationem.

idum autem quod nec in ea quidem parte B
 i innititur potius quam intelligentia texti-
 : in ea, inquam, parte proprietatis suæ
 s usquequaque transgreditur. Cum enim
 ra Dei opera discreta et ordinata, cum in-
 . ejus judicia justa, et vera intelligentiæ
 acitate perspiciat ex his quæ recta esse
 t, recta et illa esse perpendit quorum ratio-
 netrare non sufficit. Vides ergo quia hæc
 .tio nec ibi quidem ubi fidei vestigia sequi-
 tiocinationis suæ tramite. penitus abduci-
 leo autem hæc de qua modo loquimur
 .tio secundum rationem agitur, ut ipsa
 maginatio in ea secundum rationem dis-
 ordinari videatur. Nam in prima quidem
 io quo eam ducit admiratio solam sequitur C
 ationem, in hac autem ipsa imaginatio
 ur, disponitur et moderatur per rationem.
 nim quis rerum visibilium rationem tacita
 zatione quærit, non solum eas sibi sub alio
 proponit quem eas per sensum invenit,
 etiam sub alia sæpe forma depingit. Eo enim
 avenit rationem cur ita fieri vel ordinari de-
 at quo videt mala quæ sequerentur, si ali-
 ent. Sicut itaque in priori imaginatio post se
 ionem trahit, sic in ista ratio imaginationem
 ducit atque disponit. Idcirco autem utraque
 ginatione consistere dicitur, quia circa illam
 a utraque per intentionem vel investigatio-
 occupatur: quæ quoties volumus per imagina-
 i repræsentamus. Quocumque enim animus D
 gemina speculatione per diversa specula ra-
 semper speculantis obtutus per intentionis
 ropositum, vel studium in imaginatione de-

CAPUT XII.

De tertio contemplationis genere.

ie Vero de tertio contemplationis genere vi-
 ns. Ad hoc itaque genus pertinet quoties per
 . visibilium similitudinem rerum invisibilium
 atem deprehendimus, quoties per visibilia
 i invisibilia Dei cognoscimus, ut constet quod
 um reperitur, quia invisibilia Dei a creatura
 i per ea quæ facta sunt intellecta conspiciun-
 ecte autem hæc contemplatio qui ut ad invis-
 scendat baculo se corporeæ similitudinis sus-

tentat, et quadam, ut ita dicam, corporalium pro-
 prietatum scala se ad alta sublevat, recte, inquam,
 hujusmodi speculatio per coronam arcæ designa-
 tur, quæ ab inferiori quidem parte ligno affigitur,
 sed a parte superiori ligni mensuram supergredi-
 tur. Corona itaque superiora arcæ ambit, et ex
 parte infra lignum descendit, ex parte tamen ma-
 jori mensuram ligni transcendit. Sic nimirum, sic
 ista speculatio, usque ad indagandas rerum cor-
 porcarum proprietates, sponte se inclinatur, ut ha-
 beat unde ex istis ad illa similitudinem trahat.
 Verumtamen se latius expandens inferiorum an-
 gustias intra se includit, nec his contenta quæ ex
 similitudine collegit, sed alia ex aliis argumentan-
 do convincens, et ratiocinando colligens, conse-
 quentiarum executione omnem corpoream simili-
 tudinem longe post se relinquit, et arcæ nostræ
 suprema alia consideratione transcendit. In hunc
 itaque modum arcæ corona innititur, dum in altum
 erigitur, quia contemplantis animus ad invisibilia
 comprehendenda ex rerum visibilium similitudine
 non parum adjuvatur. Tunc autem corona quam
 arca se et expandit latius et erigit altius quando
 subtilis contemplator manifeste deprehendit bona
 invisibilia visibilibus, et multitudine ampliora, et
 dignitate excellentiora. Longe enim copiosior est
 bonorum invisibilium magnitudo, quam ut eam
 repræsentare possit corporalium similitudinum
 tanta multitudo. Habent tamen corporea omnia
 ad invisibilia bona similitudinem aliquam, sed alia
 infimam quamdam, et valde longinquam, et pene
 extraneam. Alia autem viciniorem et manifestio-
 rem, et quanto propinquiorem, tanto evidentio-
 rem, et supra hæc alia valde propinquam et co-
 gnatam, ut sic dicam, et penitus expressam, in
 tantum ut videantur visibilibus non non jam ap-
 propinquare, sed inhærere, et inseri potius quam
 accedere. Ab ipsis ergo quæ ad illa vicinior acce-
 dunt, et quæ invisibilium imaginem evidentio-
 gerunt, debemus utique similitudinem trahere, ut
 ad ea quæ per experientiam non novimus, per ea
 quæ cognovimus intelligentia nostra possit ascen-
 dere, hinc est quod corona arcæ non usque ad ejus
 inferiora descendit, quæ tamen se ei in ejus supe-
 rioribus conjungit.

CAPUT XIII.

*Quomodo in hoc contemplationis genere incipiat
 homo fieri spiritualis.*

In hoc primo statu deducetur homo esse animalis
 et disciteffici spiritualis, eo quod tunc incipiat spiri-
 tualia comparare, et formari in novitate sensus sui,
 satagens quotidie magis magisque sapere quæ sur-
 sum sunt non quæ super terram. Magnus utique la-
 bor consueta deserere, et inolitum cogitationum
 infima in imo relinquere, et alta perscrutatione de
 terrenis ad cœlestia evolare. Hic primo illa quæ
 docet hominem scientiam, Dei sapientia, lux illa
 quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc
 mundum, incipit se ingerere, et lucis suæ radios
 nunc mentis oculis infundere, nunc subtrahendo
 iterum abscondere. Crebro itaque animum visitat,

et nunc ad alta elevat, et iterum ad ima deprimit, et sibi relinquit. Sed iterum inopinate redit, et ubi non sperabatur occurrit, et se hilarem ostendit. Incipit hic demum quoddam miræ visionis prælium ante intuentis aspectum formare, et sicut aquila provocans ad volandum pullos suos assiduo revelationum suarum evolutu et revolutu, seipsam in diversa rapere, et contemplantis animum ad volandi desiderium primo inflammare, et quandoque ad plenum volatum perfecte informare. Hic primum, animus antiquam dignitatem recuperat, et ingenitum propriæ libertatis honorem sibi vindicat. Quid enim spiritui rationali tam alienum, quid indigne servituti tam obnoxium, quam ut illa creatura, quæ vere spiritalis est, spiritalia ignoret, et quæ ad invisibilia et summa bona facta est, in invisibilium contemplationum nec saltem assurgere, quanto minus stare valet? Hinc, ut arbitror, satis apparet hujus speculationis familiaris assiduitas, et assidua familiaritas, quæ tertium locum tenet, quam recte per coronam designatur, quam convenienter corona nominatur, per quam victor animus coronatur. Hanc utique spiritalis scientiæ coronam accipit, quisquis ab hujus exsiliæ ærumnis in invisibilium gaudiorum libertatem, mentis contemplatione transire potuit, ubi tandem spiritus ille rationalis, qui diu sederat in tenebris et umbra mortis, vinculus in mendicitate et ferro, discussis tandem tenebris ignorantæ, disruptis catenis concupiscentiæ, in ejus sane virtute, qui educit vinculos in fortitudine, conterens portas æreas, et vectes ferreos confringens, inveteratæ consuetudinis et obdurationis angustias superans, per mediam infinite multitudinis aciem infimorum desideriorum et carnalium cogitationum undique occursantium, et usquequaque obsistentium, violenter erumpit, et vix tandem se in sui juris palatium recipit, dum se in cœlestis habitaculi solium totum colligit, ut de cætero cum suis commilitonibus, similibusque triumphatoribus, fiducialiter psallere possit: *Nostra conversatio in cœlis est* (*Philipp. III*).

CAPUT XIV.

De distinctione eorum quæ ad hanc speculationem pertinent.

Notandum autem quod coronæ nostræ nulla mensura præscribitur, sed in eo ipso, quod corona nominatur ejus mensura, ex majori parte determinatur. Nam coronam non nominaret, quod superiora arcæ ab omni parte non cingeret atque coronaret. Juxta igitur longitudinem vel latitudinem arcæ coronam extendi, vel distendi oportuit, ut ipsam cingere atque coronare possit. Constat itaque eam secundum dimensionem arcæ duos cubitos, et semissem in longitudine, cubitum autem unum, et semissem habere in latitudine. Non autem æqua ratione ejus altitudinem aestimare possumus, nec altitudini arcæ æquare debemus. Nequaquam enim coronam diceret, si totam arcam vestiret, et non potius ejus solummodo suprema ornaret. Sicut autem, ut su-

perius jam diximus, proprium hujus speculatio est a visibilibus ad invisibilia similitudinem here, et ex illorum consideratione ad istam cognitionem propositæ similitudinis assignare ascendere. Si una ergo utrobique mensura fu eandem prorsus hinc arca illinc corona, tam gitudinem quam latitudinem habuit, quid in aliud oportet intelligere quam ut discamus ex omnibus ad invisibilium investigationem, similitudinem rationem trahere, ex illis omnibus, in quæ diximus ad arcæ nostræ longitudinem latitudinem pertinere? Pertinet autem, ut dicitur, ad longitudinem arcæ in speculatione re consideratio materiæ, formæ et naturæ. Ad vero latitudinem operatio tam naturæ c industriæ. Et his itaque omnibus ad invisibilium investigationem congruas similitudinum rationes eruere possumus et debemus, et cum ejus industriæ usum in promptu habuerimus, oportuit vel decuit, arcam nostram coronam cumduximus. Dictum est autem pertinere arcæ altitudinem, in morum consideratione, humanam quam divinam institutionem, in intelligentiæ nostræ arca plenum cubitum videtur habere ex institutione humana, semissem ex institutione divina. Sed quid est quod corona videtur sola superiora arcæ tangere quia constat humana instituta ad invisibilia spiritalia valde longinquam, et omnino penam similitudinem habere? Quis illa non inventa in usum temporalium, non in usum æternorum? Creatoris autem opera quælibet invisibilia ad hoc sunt creata, sic sunt disposita et presentis vitæ usibus ministrarent, et futurorum bonorum umbram gererent, unde fit ut operatio industriæ in quantum imitatur arcam, in tantum in se gestet invisibilium vel futurorum umbram, De cætero autem humana instituta tanto ab invisibilium similitudine penam sunt, quanto eorum inventores in illorum institutione nihil tale cogitaverunt. Quoties tamen in illa aliquid similitudinis invenimus, videtur ne forte in aliquam illarum considerationum cadat, quas superius longitudini vel latitudini arcæ assignavimus. De divinis autem institutis notandum quod quædam debeamus simpliciter intelligere, et nihil in eis mysticum quædam vero, et juxta litteræ sensum certi debent, nihilominus tamen mysticorum quid figurare habent. Quid ergo in præsublimioribus et ad intelligendum profundioribus, mystica intelligentia requiritur, dicitur ille cubitus qui arcæ nostræ altitudini divinis institutionibus ascribitur, quasi in superioribus corona aurea decoratur. Se in hac quidem parte similitudinis accommodatione, ab illarum quinque supradictarum conditionum proprietate, penitus recedit, unde quod corona ibi se juxta longitudinem latitudinemque arcæ distendit, ut ipsam undique cingere possit.

CAPUT XV.

Quod hoc contemplationis genus recte in quinque gradus dividitur.

Recte itaque tertium hoc contemplationis genus in quinque gradus distinguitur, secundum quinque dictos illos considerationum modos, ex quibus in invisibilium investigationem, similitudinum ratio quaeritur vel assignatur. Cum enim similitudo ex aliquo ad aliquid assumitur, secundum eosdem modos vario ordine formatur. Primus itaque modus vario ordine formatur Primus itaque modus est, quando similitudo sumitur ex eo unde ipsum est, vel potius ex eo quod ipsum est. Secundus et tertius similitudinem trahit ex eo quod in ipso est. Quartus et quintus ex eo quod per ipsum est. Et secundus quidem ex eo quod in ipso est, sed extrinsecus; tertius vero ex eo quod in ipso est, sed intrinsecus. Quartus vero ex eo quod per ipsum fit, impulsu quodam necessitatis. Quintus autem ex eo quod per ipsum fit, sed proposito voluntatis. Primus ergo hujusmodi ratiocinationis modus in hac speculatione trahitur ex materiae proprietate. Secundus et tertius ex rei ipsius qualitate. Sed secundus ex qualitate extrinseca, quod diximus formam. Tertius vero ex qualitate intrinseca, quod superius diximus naturam. Quartus autem modus colligitur ex eo quod in re ipsa, vel ab ipsa fit, secundum motum naturalem. Quintus demum ex eo quod agitur secundum motum artificialem. Ex proprietate materiae similitudo trahitur, cum dicitur: *Crura illius columnae marmoreae, quae fundatae sunt super bases aureas (Cant. v)*. Qualitas extrinseca constat in colore et figura. A colore similitudo assignatur in eo quod legitur: *Dilectus meus candidus, et rubicundus (ibid.)*. A figurae qualitate similitudo sumitur, ubi mystica descriptione sacrae Scripturae qualitas commendatur: *Aspectus rotarum, et opus earum quasi si sit rota in medio rotae (Ezech. i)*.

Nota quod extrinseca qualitas pertinet ad solum visum quemadmodum intrinseca qualitas ad quemlibet caeterorum sensuum. Ad auditum pertinet illa assignatio similitudinis, ubi audis: *Et vocem quam audivi, tanquam vocem cithararum citharizantium in citharis suis (Apoc. xiv)*. Ad odoratum autem illud respicere videtur, ubi Sapientia de seipsa loquitur: *Sicut cinnamomum et balsamum aromatizans, odorem dedi, quasi myrrha electa dedi suavitatem odoris (Eccl. xxiv)*. A deliciis gustus similitudo assumitur, ubi eadem ipsa de semetipsa fatetur: *Spiritus meus super mel dulcis, et haereditas mea super mel et favum (ibid.)*. Delicias tactus redolet, quod alias habes: *Sicut unguentum in capite quod descendit in barbam, barbam Aaron (Psal. cxxxii)*. Haec de qualitate intrinseca dicta sint, pro ea videlicet parte, qua eam corporei sensus attingere posunt. Naturalis operatio, pro similitudinis gratia, in considerationem adducitur, cum a Domino prophetae voce promittitur: *Quomodo descendit imber et nix de caelo, et illuc ultra non revertitur, sed inebriat terram, et infundit eam, et germi-*

nare eam facit, et dat semen serenti, et panem comedenti; sic erit verbum meum quod egredietur de ore meo (Isa. lv). Ab artificiali operatione est illa similitudinis accommodatio, quam audis ab Apostolo: *Superaedificati super fundamentum apostolorum et prophetarum ipso summo angulari lapide Christo Jesu (Ephes. ii)*. Haec tibi de similitudinum ratione, in coronae nostrae fabricatione (quemadmodum superius, in arcae deauratione) quasi quaedam doctrinae semina studuimus spargere, ut habeas unde possis, cum volueris, copiosam scientiae segetem colligere. Nam ut hic locus plene et sufficienter explicari possit, proprium tractatum requirit. Tanto hic locus majori et diligentiori inquisitione eget, quanto huic ratiocinationi, tota hujus speculationis ratio incumbit. Constat autem in hac et in subsequenti speculatione maximam et pene praecipuam spiritualium virorum consolationem, nostris temporibus inesse. Nam pauci admodum sunt qui ad novissima illa duo contemplationum genera possint assurgere. Qui autem haec plenius perscrutari voluerit, meminerit quod, juxta modum arcae, corona ipsius quatuor latera habuerit.

CAPUT XVI.

Quod illa quae ad hanc speculationem pertinent aliter adhuc distinguere possunt.

Est autem adhuc aliud quod in hac corona recte notare possumus, si per illam invisibilium bonorum plenitudinem intelligere debemus. Corona siquidem propitiatorium ab omni parte ambiebat, et intra seipsam totum includebat. Nam quantum ad compositionem arcae pertinet, nihil aliud propitiatorium, quam ejusdem arcae operculum esse intelligi debet, quaedam videlicet tabula aurea, ex auro purissimo ex integro facta, quae ab inferiori quidem parte ab arcae summitate excipiebatur, et ab omni, uti jam dictum est, parte, corona aurea cingebatur. Per haec itaque duo (coronam scilicet et propitiatorium) duo intelligimus genera contemplationum, unum de invisibilibus bonis, alterum de invisibilibus substantiis, ut in spiritibus angelicis vel humanis. Quid est ergo quod corona totum propitiatorium intra se concludit, nisi quod beatitudo justorum omne eorum desiderium intra se comprehendit? Nos quandiu sub egenis hujus mundi elementis vivimus, desideria nostra ultra gaudia nostra extendimus, quia infinite plura sunt quae concupiscimus, quam quae in hac vita apprehendere possimus. Beata autem illa supernorum spirituum multitudo, desideria sua ultra gaudiorum suorum plenitudinem non extendit, quae felicitatis suae infinitatem vel immensitatem comprehendere omnino non sufficit, quam beatitudinis suae corona undique cingit, et usquequaque magnitudinis suae sinu includit. Est autem eorum gaudium non solum de contemplatione Creatoris, sed etiam in contemplandis ejus creaturis. Dum enim Deum in omnibus operibus suis mirabilem inveniunt, quid mirum si ubique mirando venerantur, venerando mirantur magnalia ejus,

quem diligunt? Inveniunt itaque non solum in creaturis incorporeis, sed etiam in creaturis corporeis unde mirentur, unde eorum Creatorem digne venerentur. Alia ergo sunt quæ supra se, alia quæ vident in se atque alia quæ vident sub se. Hæc omnia jugiter contemplantur, contemplantes mirantur, mirantes lætantur. Lætantur de divina contemplatione, congratulantur de mutua visione, delectantur in rerum corporalium speculatione. Pars infima coronæ, quæ sub propitiatorium descendit et ligno affligitur jucundum illud spectaculum designat quod habent in inferioribus creaturis, media pars coronæ, quæ propitiatorio jungitur, ardentissimum illud charitatis desiderium figurat, quod contrahunt de jucunditate mutuae visionis. Suprema pars coronæ quæ supra propitiatorium elevatu ineffabile illud gaudium exprimit, quod hauriunt de jugi contemplatione sui Creatoris. Discamus et nos contemplantes mirari, et mirantes contemplari quomodo illi supernæ beatitudinis cives omnia quæ sub ipsis sunt indefiniter aspiciant, omniumque quæ ab alto vident rationem et ordinem comprehendant, quomodo de mutua societate, insolubilique charitate in infinitum gaudeant, quomodo in illam divinæ claritatis visionem insatiabiliter inardescant, et arcam nostram coronavimus. Cogitemus quomodo egrediuntur, et ingrediuntur, et pascua inveniuntur, et arcæ nostræ coronam juxta congruum sibi modum consummavimus. Vides certe, quod spiritualia pascua inveniuntur non solum in interioribus, verum etiam in rebus exterioribus, in rebus corporalibus. Absque dubio corporalia bona in quantum bonis invisibilibus et incorporeis similia sunt, spiritibus (nec mirum) spiritualia pascua ministrare possunt. Nam si nulla omnino bona visibilia ad invisibilia similitudinem haberent ad invisibilium investigationem, nullatenus nos adjuvare valerent, nec jam constaret, quod de ipsis legitur, quia invisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur (*Rom. 1*). Iterum vero si ista ab illis multa dissimilitudine non discrepant, procul dubio caduca, transitoria et insufficientia non essent, incomparabiliter tamen copiosior est horum ad illa dissimilitudo quam similitudo. Infinita siquidem est in horum comparatione futuræ plenitudinis superveniens magnitudo. Unde est, quod vix arcæ suprema coronam tangunt, ejusque inferioribus junguntur, quia horum summa illorum ima, tot similitudinem suarum signis, non nisi ex parte loquuntur.

CAPUT XVII.

Quod in hac speculatione corporeæ similitudinis manuuctione utimur.

Hoc autem inter secundum contemplationis genus et hoc tertium de quo modo loquimur interesse videtur, quia illud, uti superius jam diximus, versatur in imaginatione et moderatur secundum rationem; istud autem constat in ratione, sed sequitur imaginationem. In hac ei speculatione per omnia quæ animus multipliciter scrutatur invisibilibus intendit, et ad illa apprehendenda nititur. In eo itaque

A hæc speculatio in ratione consistit quod illis solis investigandi insistit quæ corporeus sensus omnino capere nequit. Sed quia hujus speculationis investigatio ad invisibilium cognitionem sine corporalium similitudinum adjutorio non perducitur, imaginationis manuuctionem in hac parte ratio sequi videtur, et inquisitionis suæ cursu eam quasi ducem itineris habere convincitur. Dum enim imaginatio rationi rerum visibilium formas representat, et ipsam ex earumdem rerum similitudine ad invisibilium investigationem informat, quodammodo illuc eam conducit quo perseire nescivit. Nunquam enim ratio ad invisibilium contemplationem assurgeret, nisi ei imaginatio rerum visibilium formas representando exhiberet, unde ad illa similitudinem traheret, et investigationis suæ modum formaret. Inde est quod ille interior homo noster exteriorem hominem, ducem suum vocat, cum dicit: *Tu vero homo unanimes dux meus, et notus meus* (*Psal. LIV*). Certum namque est quia, nisi per corporeum sensum, animus ad exteriorem notitiam pervenire non potest. Merito ergo exteriorem hominem homo interior ducem suum dicit, sine cujus ministerio, vel potius magisterio ad visibilium cognitionem non pertingit. Sed nec ad invisibilium quidem, cum ad illa cognoscenda sine horum notitia assurgere non possit. Quoties ergo cognoscendarum rerum, per corporeum sensum, experientiam capere cogitur, toties (nimirum) interior homo noster ducem suum sequi videtur. Absque dubio sensus carnis, sensum cordis in cognoscendis rebus præcedit; quia, nisi prius sensibilia per sensum corporeum animus caperet, omnino non inveniret quid de eis saltem cogitare potuisset. Sed forte mirum non est, si sensum cordis sensus corporis illuc ducit, quo ipse ire potest. Sed illud valde mirabile, quomodo illuc eam conducit quo ipso ascendere non potest. Sensus quidem corporeus incorpororea non capit; ad quæ tamen sine ejus manuuctione ratio non ascendit, sicut jam supra monstrata ratio docuit. Certe et si homo minime peccasset, in cognitione rerum sensus exterior interiorem adjuvaret: nam Evam suam in adjutorium accepisse Adam quis neget? Aliud vero est cursus sui comitem habere, et aliud est itineris sui ducem quærere. Nam quoniam Eva virum suum, semel contra Dei consilium vel præceptum post se traxit et ad consilii sui consensum inclinavit, prævaricationis suæ pœna infirmatus Adam, jam eam sequi necesse habet, et usque nunc quotidiano ejus magisterio eget; verumtamen tunc de adjutoris sui ducatu non solum non confunditur, sed et gloriatur quando, interveniente ejus obsequio, ad invisibilium contemplationem corporearum similitudinum calle producitur: *Homo, inquit, unanimes dux meus et notus meus* (*Psal. LIV*). Quomodo autem sit homini interiori dux suus unanimes vel notus satius, ut arbitror, patet, nec multa expositione indiget. Cogita nunc quomodo motui cordis motus corporis ultro occurrit, et citius invenis quam unanimes ei sit.

n ut vult animus movetur pes vel manus. Ad n ejus circumfertur oculus. Ad ejus arbitrium tur lingua, moventur et labia vel alia quælibet oris membra. Quid, quæso, in rerum natura nilius quam spiritus et corpus? Verumtamen obsecro, tantam tam perfectæ concordiæ unanatem, invenimus ut pene, imo penitus eodem ore, sit fieri velle et fieri, moveri velle atque ri. Unum solum quidem corporis membrum i ea videlicet parte, qua libido regnat) quod oris hominis imperio non obtemperat.

n vero hanc ejus contradictionem, ex divino orio, per moderatam afflictionem poterit re-re, jam deinceps audet cum unanimem di-et hominem pacis suæ appellare. Homo, in-pacis meæ. Ecce quomodo unanimis. Sed odo notus? Illud quidem satis constat, quia uid in qualibet corporis parte agitur, ubicun- editur, ubicunque qualibet delectatione fo-

statim ad animi notitiam pervenit, ut eum io latere non possit quæcunque afflictio vel atio, sensum corporeum afficit, et sicut mo-rdis, absque contradictione statim exit per n corporeum, sic omnis sensus corporis ie mora intrat ad animum; et sicut in omni e sua corporalis motus, arbitrio cordis obse-r, sic omnis passio corporalis absque repul-animum ingreditur, et quam vere nulla cor-injuria, vel oblectatio animum lateat illam ubita compassionis, vel congratulationis ve-s probat. Nam, sicut uno eodemque est tem-

noveri velle atque moveri, sic uno eodemque into est corpore pati et corde compati, exte-electari, interius congratulari. Elige quid ma-ireris, aut corporis ad animum tam celere-m entiam, aut animi ad corpus tam familiarem um. Mira obedientia ubi omne animi deside-

motus corporis pene prævenit. Miranda no-amiliaritas, ubi quidquid corpus sentit, ani-ene præsentit. Et habet quidem ille interior noster, de hac domestici sui tam familiari m; habet, inquam, unde miretur, non ta-mde gloriatur. Non magna gloriatio animum quæ soleant corpus suum delectari vel læ- Sed illud procul dubio magnum erit, cum ultis experientiæ documentis nosse cæperit, iscretionem debeat appetitui carnis, et in ne- iis obtemperare, et in superfluis contraire, minus foveat, suscitet sibi hostem, et nutriat em. Vel, si nimis affligat, perimat civem rimat adiutorem. Sane ad hujusmodi no-perfectionem, animus vix per multa ar-nta, vix post multa experimenta pertin-ed ea semel adepta, ex illa nimirum non i proficit. Sine hac nunquam poterit Adam rrio suo bene uti; per hanc docetur ex-

homo noster delicias Ægypti paulatim fasti-tandemque oblivisci, assuescitque nihilomi-piritalibus alimentis delectari. Mirum hoc, stius incredibile alicui videbitur. Sed, si inde non creditur, vel experto credatur,

PATROL. CXCVI

A Audiamus illum quem hæc experientia docuerat, et attendemus, quid dicat: *Homo, inquit, pacis meæ in quo sperabam, qui edebat panes meos (Psal. XLVIII).* Et in hoc iterum loco: *Qui simul mecum dulces capiebat cibos, in domo Dei ambulavimus cum consensu (ibid.).* Qui autem sunt panes quos interior homo noster, exteriori apponit, vel quibus eum cibus reficit, manifestat Scriptura, quæ dicit: *Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, ubi est Deus tuus? (Psal. XLII).* Et alibi de hujusmodi panibus, iterum ait: *Surgite, postquam sederitis, qui manducatis panem doloris (Psal. CXXVI).* Hujusmodi itaque panem homo interior aliquando solus comedit, aliquando etiam ut secum comedat, domesticum suum vix multa fatigatione compellit. Panem suum spiritus solus comedit, quando animus quidem de peccatis suis dolet, verumtamen lacrymas nulla ratione extorquere valet. Panem doloris pariter comedunt, et cibum unum quasi unanimiter sumunt, cum interior homo profunde ingemiscit, et ad ejus gemitum exterior homo ubertim lacrymas fundit. Prius autem omnis homo compungitur timore, postmodum vero compungitur ex amore. Compunctio timoris amaritudinem habet, compunctio amoris dulcedinem habet. Qui igitur adhuc solo timore compungitur, cibus quidem spiritalibus, minime tamen dulcibus pascitur. Qui vero jam ex æternum gaudiorum desiderio lacrymas fundit, iste profecto dulcibus cibus spiritalibusque se reficit. Cum ergo cæperit homo ille interior domesticum suum talibus cibus reficere, potest de eo veraciter psallere: *Qui mecum dulces capiebat cibos.* Talibus ergo studiis, quanto uterque homo, amplius ad puritatem proficiunt, tanto utique alacrius currunt. Quod vero, post tantæ concordiæ perfectionem carnis et spiritus eorum pacem malignorum spirituum infestatio perturbet, ex eo quod subjungitur, recte intelligenti liquide apparet. Quid est enim quod ille qui secundum Deum creatus est homo interior de homine pacis suæ, de homine unanime plangit, et mox non in illum, sed in alios maledictionis jaculum intorsit, nisi quod in illos per increpationem sævit, quorum sævitia pacis suæ quietem amisit? *Tu vero, inquit, homo unanimis, dux meus, et notus meus qui simul mecum dulces capiebas cibos, in domo Dei ambulavimus cum consensu.* Et subjungit statim: *Veriat mors super eos (Psal. LIV).* Non dicit super te, sed super illos. De his ergo se vindicat, quorum fraude pacis suæ consortem amiserat. Sæpe enim spiritus maligni paci spiritus invidentes, dum carnem subita et vehementi tentatione fatigant, spiritus pacem perturbant, et reddunt ei de unanimi hostem, de duce seductorem, et efficiunt de noto ignotum, et de domestico inimicum. Sed ecce, dum unum Scriptura locum plenius perscrutari volumus, circumadjacentia perlustrare compulsi sumus. Nam dum de exterioris hominis ducatu dicere aliquid rationis ordo exposulaverit, obscuritas circumadjacentium ver-

borum expositionem nostram paulo latius extendere coegit.

CAPUT XVIII.

Quod hoc contemplationis genus constat in ratione secundum imaginationem.

Nunc vero ad id redeamus unde digressi sumus, quomodo scilicet per rerum visibilium imaginationem adjuvemur ad rerum invisibilium investigationem. In eo enim exterior homo in investigationis suæ cursu interiorem adjuvat, quo ei invisibilium imaginem per rerum visibilium imaginationem repræsentat. Et, dum ducatus sui officium explet, illuc istum similitudinum calle perducit, quo ille intrare non audet. Sic sæpe famuli dominos suos in via usque ad regios fores præeunt et tamen, istis intro usque ad interiora palatii prope-
rantibus, illi exterius subsistunt. Pater ergo, ut arbitrator, quod superius jam diximus, quomodo hoc contemplationis genus esse quidem in ratione, et secundum imaginationem intelligere debeamus, quia et invisibilia sunt quæ mente conspicimus, et tamen ex rerum visibilium similitudine illa nobis formamus. Quid enim dixerim rerum visibilium picturam? Sit modo aliquis qui nunquam leonem vidisse se dicat, quem tamen videre desiderat, si ei leonis imago in pictura aliqua convenienter expressæ ostenditur, profecto qualem eum cogitare debeat ex eo quod videt statim admonetur. Denique secundum lineamenta quæ superficietenus expressa considerat, solida membra et vivum animal sibi in mente format. Cogita nunc quantum sit inter illud quod videt exterius, et inter hoc quod in sua cogitatione sibi figit interius. Sic sane in hoc contemplationis genere longe a se distant invisibilia quæ in mente versamus et ea quæ per imaginationem cernimus, et tamen ad illa exprimenda ex istis similitudinem trahimus. Reddidimus quomodo potuimus rationem cur hoc genus contemplationis videatur esse in ratione, et secundum imaginationem.

CAPUT XIX.

*Quomodo ad permissionem, vel operationem Dei pertineat quidquid radius contemplationis per-
lustrat.*

Postulat rationis ordo de circulis et vectibus hoc loco aliqua vel breviter dicere, ut idem ordo servetur in expositione, quem auctor servare voluit in descriptione. Primo itaque considerandum est quæ sint latera arcæ, ut consequenter possimus agnoscere quos in quo latere circulos debeamus ponere, per arcam gratiam contemplationis accipimus, uti superius jam diximus. Quia igitur radius contemplationis ab alto jam radiat, et se in omnem partem pro sublevata mentis capacitate dilatat, omnia quæ sub contemplationem cadere possunt, ad hanc se arcam pertinere evidenter ostendunt. Alia vero consideratio est qua attendimus eorum quæ quotidie fiunt alia justa, alia esse injusta, et longe alia consideratio illa qua conspicimus humanis

A usibus alia esse commoda, alia vero incommoda. Erigunt ergo in arca nostra parietes duos invicem e diverso oppositos, hinc unum aetas, illinc alterum iniquitas, duos vero parietes e regione se invicem respicientes faciunt nihilominus hinc unum prosperitas, i alterum adversitas. Illud autem valde admirandum et multa admiratione dignum, quoniam vel voluntas bona vel qualiter voluntas in Deo omnia moderante et juste disponente, modo adversitate repellitur, modo illinc pro veritate religatur, ne hæc, vel illa in infinitum crescat et divinæ dispositionis modum excedat. Cogita nunc quemadmodum in arca nostra parietes se in longum extendentes, et longitudine arcæ metientes, duo alii parietes per transversas occurrentes hinc inde præcidant, et ad eam mensuram restringant. Juxta hanc ut similitudinem divina dispensatio diversis votantibus nunc ad votum famulatur ut inveniat quomodo se extendant, modo eis adversitas ne destinationis præfinitæ modum excedant, ne per effluamus, uti jam duximus, hinc in vinculo cupiditatis, illinc obstruimur in pagulo necessitatis. Multa enim sæpe dimittimus ne amittamus quod diligimus; multa nihilominus, ne incurramus quod odimus. Ubi ergo adversitas, atque perversitas se invicem collidunt, quodammodo in arca nostra angulum efficiunt. Ubi vero prosperitas atque perversitas invicem occurrunt, alterum angulum componunt. Occurrunt vero æquitatis et prosperitatis tertium angulum constituit. Collisio autem æquitatis et adversitatis quartum conjungit. Ad primum angulum corripuntur mali, ad quartum corriguntur boni; item ad secundum destituuntur mali, ad tertium proteguntur boni. Per adversitatem a se dem reprobi corripuntur, non autem corriguntur. Si enim seipsos corrigerent, utique reprobos non essent. Sed per adversitatem boni a se dem suis corriguntur, seu etiam ad meliora promovuntur, et a Deo destituuntur. Boni autem prospera et ad bona foventur et a malis proteguntur. Igitur primus angulus est ad correctionem, secundus ad destitutionem, tertius ad protectionem, quartus ad correctionem. Patet autem quod illi parietes per Moysen latera arcæ dicuntur, longitudinem arcæ metiuntur. Horum duorum quæ cæterorum parietum, sicut in arca constitutione est quantitas major, sic in rerum significatione et veritatis contemplatione est eorum dignitas sublimior. Quis enim nesciat quam incomparabiliter major illa quæ est justi et inerti, quam illa discretio quæ est commodi et incommodi? Prima autem pertinet ad parietes metiuntur arcæ longitudinem. Nam illa quæ commodi et incommodi pertinet ad illos parietes qui metiuntur arcæ latitudinem. Ad duo ita latera arcæ pertinet quorumlibet consideratio secundum quæ fiunt juste seu etiam injuste. Quæ

ut quis ignoret fieri Dei operatione, quæ autem sola ejus fieri permissione.

CAPUT XX.

Dei sapientia, cum sit simplex et una, diversis considerationibus in contemplationem adducitur modo scientia, modo præscientia, modo prædestinatio vel prædestinatio nominatur.

ergo jam quæ sunt latera arcæ habemus, sedem angulos quatuor jam expositione, quæramus adhuc qui sint illi quatuor anguli qui jubentur singuli in singulis angulis. De auro satis constat quod cætera omnia claritatis suæ magnitudine superat. Sed sapientia quid clarius, quid lucidius? cui nihil comparabile invenimus. De hoc auro quatuor diversas operationes materiam sumimus, illam, quæ in se simplex et una est, modo consideramus. Dei siquidem sapientia sit, ut dictum est, simplex et una, modo scientia dicitur, modo scientia nominatur, nunc prædestinationem dicimus, nunc dispositionem dicimus. Sic res una a nobis diverso modo videtur ut a nostra exiguitate qualicumque vel ex parte capiatur. Scientia est qua omnia videt. Præscientia qua ab æterno omnia videt. Prædestinatio qua ab æterno omnes vitam, sive ad mortem præordinavit. Dispositio qua omnia ubique incessanter disponendo ordinatum relinquit. Hos nostræ considerationis nodos quasi in circulum flectimus, quando in divinæ sapientie ordinatione initium cum concordare videmus. Nunquam enim divina scientia in sua providentia fallitur, nunquam prædestinatio in suo proposito decipitur, nunquam ejus scientia in suo iudicio errat, nunquam dispositio in suo consilio nutat. Dum enim homo in semetipsum ab omni parte reflectitur, procul dubio sicut nec initium, sic nec finem invenitur. Illa utraque nihilominus considerationis circulos pertinet, quod in omni divinæ scientie contemplatione initium, finem et modum mens nostra investigare non valet. Quæ circularum ambitus ab omni parte ad unum punctum æqualiter circumfertur, quia divina examinatio nusquam in una re quam ab unius et simplicis veritatis diffinitione evagatur. Hi circuli in seipsis omnia comprehendunt, et suo in sinu universa concludunt. Sunt illi quatuor, ut arbitror, circuli, qui Moysen per quatuor arcæ angulos jubentur variari.

CAPUT XXI.

Dei divina sapientia secundum diversos contemplationis modos in quibusdam videatur mirabilior, in quibusdam jucundior.

Quatuor autem circularum duo sedem habent in latere uno, duo reliqui in latere alio. Singuli itaque in suis locis deputantur quamvis ad totius arcæ contemplationem pariter omnes cooperentur. Ibi enim ab utroque hujusmodi circularum sedem habere de-

bet, quo quisque in loco præ cæteris mirabilior, seu jucundior nostræ considerationi apparet. Nam ab eo quisque loco quasi amplius elongat ubi contemplantis admirationem minus excitat ubi in admirantis animo minorem jucunditatem generat. Accipiunt ergo sedem duo in latere uno, et duo itidem in latere alio. Superius autem dictum est, quomodo ad latus unum pertineant quæ fiunt Dei permissione, vel quomodo æque ad latus aliud pertinere videantur quæ fiunt Dei operatione. Ordinantur itaque in permissionis latere circulus præscientie et circulus scientie. Similiter in latere divinæ operationis circulus prædestinationis, et circulus dispositionis. Vis autem scire quam recte, quam ordinate circuli qui dicuntur scientie, vel præscientie illis maxime præsentent quæ fiunt Dei permissione? Cogita ergo, si potes, quanta admiratione dignum sit quod hæc omnia potuit præscire ab æterno quarum est tam innumera multitudo et tam multiplex variatio. Sed hæc ejus præscientia cum sit in utrisque mirabilis, mirabilior tamen apparet in rebus malis quam bonis. Quæ enim mala sunt quia injuste fiunt sola utique ejus permissione, nunquam autem ejus operatione. Cogita etiam, si potes, quanta admiratione dignum sit quod illa etiam præscire potuit quæ alienæ voluntati reliquit, et voluntati quidem quæ nondum fuerat, et quam nunquam facturum erat. Voluntatem enim malam nunquam facit, quamvis eam esse permittat. Certe minus miramur ea ipsum posse ab æterno præscire quæ ab ipso erant facienda, quamvis sint tam multa, et pene infinita, quam ea quæ posuit sub potestate aliena et voluntate contraria. Quid autem de ejus scientia dicturi sumus, quam omnium quæ sunt qualitatem, modum, ordinem et locum, et numerum sub uno simplicis visionis radio comprehendere scimus? O vere miranda! o vere stupenda! Si autem quaeris ubi mirabilior nostræ considerationi apparet, quæ vere ubique est mirabilis, quis eam non videat mirabiliorem in Dei rebus occultis quam in rebus manifestis? Quæ, quaeso, est occulta hominum, secreta videlicet cogitationum, affectionum, voluntatum et intentionum indesinenter aspicere, et quemlibet cordis motum ante divinæ scientie conspectum non posse latere? Quoties vero bonas hominum cogitationes et voluntates attendit, quid pro his omnibus in cordium arcano aliud aspicit quam quod ibidem ipsemet reposuit? Bonos siquidem cordium motus quoslibet absque contradictione ipse operatur, ipsisque cooperatur. Illud vero præ omnibus mirum, quod nihil omnium ignorare valeat eorum etiam quæ cordibus humanis ipse non inspirat. Hæc est illa in divinæ scientie perspicacia vere summa et singularis admiratio, quod nihil eum omnino latere possit in cordium malorum tam profunda et tam tenebrosa abyssonum. Ecce cur providentie et scientie circuli in permissionis latere sedem accipiunt, ubi, uti aperta ratio perdocuit, nostræ considerationi mirabiliores occurrunt. Cæteros autem præde-

stinationis videlicet, et dispositionis divinæ circulos alios habere debet; et cur hoc sit, multa, ut arbitror, expositione non indiget. Ut enim taceamus eos in hac parte apparere mirabiliores, quis eos neget in his quæ electorum saluti militant quæ sola ad hoc latum spectant apparere jucundiores? Divinæ siquidem prædestinationis et dispositionis rationem in salvandorum reparatione, promotione, glorificatione, quam in malorum justa reprobatione, dejectione, damnatione charius amplectimur, jucundius veneramus, ardentius diligimus, honorificentius magnificamus. In tantum enim prædestinatio specialiter et proprie ad hoc latum pertinere videtur ut pene de solâ præordinatione ad vitam dici soleat, et ad aliam partem non nisi abusive et improprie referatur. Divina vero dispositio quamvis ad utralibet pertineat, eo quod nusquam aliquid inordinatum relinquat, soli tamen electorum saluti omnis ejus ordinatio militat. Ecce jam diximus quos in quo latere circulos ordinare debeamus.

CAPUT XXII.

In qua speculatione divina præscientia, vel scientia appareat mirabilior.

Forte adhuc hoc animum pulsat in quo quisque angulo poni debeat. Attende ne forte quadam supereminentiæ singularitate specialius pertineant, circulus præscientiæ ad angulum primum, circulus scientiæ ad angulum secundum, circulus prædestinationis ad angulum tertium, circulus dispositionis ad angulum quartum. Collisionem adversitatis et iniquitatis primum angulum facere superius jam diximus, et ad malorum correptionem, non autem correctionem pertinere docuimus. Si igitur ad Dei præscientiam respicias, quid quod in ipsa amplius mireris invenies? Quid, quæso, reprobos per adversantium malorum flagella corripit, si eos a suis malis nunquam velle respiscere prænoscit? Quid eis quasi paternitatis verba adhibet, præceptis cohibet, minis terret, quos æternis malis addictos esse prævidet? Si igitur in divina præscientia quod amplius mireris non invenis, non est cur eam huic angulo arctius inhærere mireris. Item superius monstratum est, occursionem prosperitatis et perversitatis secundum angulum facere, et eum ad malorum destitutionem et delectationem minime pertinere. Nunc, quæso, ad divinæ scientiæ considerationem intelligentiæ oculos reflectere; diligentius, obsecro, intueri, mirare, obstupescere. Stupendum valde quomodo mala hominum Deus indesinenter aspicit quæ tantum detestatur et odit. Nunquid, quæso, non potest Dei omnipotentia tot et tanta mala cohibere quæ omnipotens sapientia nusquam potest ignorare, quæ omnipotens bonitas nunquam potest amare? Ad hujus admirationis cumulum illud accedit, quod malis etiam bona temporalia tribuit per quæ quodammodo in eis ea mala multiplicare videtur quæ præ omnibus et super omnia detestatur. Nam per bona temporalia, ut superius dictum est, mali in seipsis resolvuntur, et a Deo destituuntur.

A Nunquidnam illa divinæ scientiæ perspicua quomodo mali suis donis abutantur non curat? An forte quid, quo animo gerant ignorant? quis hoc dicere audeat? Attende ergo quod difficile hujus perplexionis involucrum dignitate venerari, et invenies quam juste modi divinæ scientiæ circulus huic angulo vicinarius jungi, firmiter aptari.

CAPUT XXIII.

In qua speculatione divina prædestinatio apparet jucundior.

Tertius item angulus, uti superius habet occursionem probitatis et prosperitatis conjunctam et ad honorum consolationem et protectionem tenere comprobatur. Hinc nunc, quæso, in angulo ad oppositum ei angulum respice, et hunc, illum diligentem attende, ut positionem quam quæris possis citius invenire, periculis penetrare. In hoc angulo boni mundi prosperis foventur, in illo mali mundana acritate flagellantur. Attende diligentius, examinantius hinc Dei pietatem, illinc ejus severitatem pietatem in bonis, severitatem in malis. Quod verum esse putamus quod illis nec in præparat, quod temporalem vitam sine pœna temporis non permittit, quos æternis pœnis addicit? autem quam pium erit quod bonos quidem, tum eis expedit, bonis temporalibus fovendis desistit, quos tamen ad vera et æterna bona ordinavit. Discute, si potes, quale, quam magis quam pium possit esse gratuito quidem isto rejectis, ad æterna bona prædestinare, et temporalia bona ad usum, imo ad utilitatem non negare. Quid hac consideratione ducit quid in Dei prædestinatione jucundius inveniri poterit? Recte ergo in eo angulo divina prædestinatio præeminere describitur, ubi temporalis prosperitas electis ad utilitatem famulatur. aureus ille circulus fixam illic sedem tenet quanto clarior, tanto nimirum jucundior ret.

CAPUT XXIV.

In qua rerum speculatione soleat divina dispositio apparet jucundior.

Et, ut ad quartum tandem angulum venimus illum longe superius esse exposuimus, ubi adversitas ex adverso occurrens probitatem caret. Nam ipse, uti ibi dictum est, ad bonam correctionem pertinet. Nam, quia nec boni qui hanc vitam sine macula pertranseunt, et se quantumvis perfecti quo crescendo proficere sint inveniunt, habeat ex hoc angulo unde veniant, habent pariter et ubi exerceantur. angulo circulorum nostrorum ultimus famulus præsidet, quia alias quo sedem singularem præcipiat non habet. Hic iterum, si hunc angulum ei opposito angulo conferimus, rationem qua quærimus citius inveniemus. In illo mali præparantur, in isto boni flagellantur, ibi mali ex quibus accipiunt erga Deum amplius tepescunt, in ejus amore acrius ignescere debuerunt.

in bonis, disponente Deo, id agitur, ut eis exstinguendus videbatur, inde in eis ardor acrius inflammetur. Quanto enim malis acerbius urgentur, quanto graviorellis atteruntur, tanto ad Dei amorem veius accenduntur. Mirare, obsecro, mirare nenter obstupesce, vel quomodo in malis ei deficiat ex beneficio, vel qualiter in vina dilectio crescat ex flagello. Absque lus in Laurentio amor Dei convaluit ex inquam in Nerone ex imperio; imo in Laucanduit per incendium, in Nerone penicit per concessæ potestatis imperium. Et lhuc est majus et multo mirabilius, plus in martyre amoris flamma convaluit ex rba pœna, quam potuisse ex qualibet, et bet temporali gloria: unde, quæso, tale n, tam mirandum artificium; Vides quole summus artifex peritiam suæ artis ostendit in electis suis contraria ex contrariis gignit, nutrit. Juvat et hunc angulum adhuc et is conferre, et divinæ dispositionis ordieorum comparatione commendare. In priulo, ut dictum est, mali puniuntur nec pur. In isto boni flagellantur et corriguntur. æso, est quod easdem culpas eadem flahis corrigunt in illis penitus corrigere non, imo similis per omnia corruptelæ rubigirva pene temporalis flamma in electis ad excoquit, quam in reprobis tot tormentota acerbitas, et illud gehennæ crudele in 1 in æternum excoquere non sufficit? Cur, dissimilem effectum habet non dissimilis nisi quod divinæ dispositionis ratio cum sit ie mira in reprobis, apparet justior quam electis vero pia potius quam severa. Ecce nus jam quartum hunc de quo loquimur n, primo cum secundo, secundo cum priio nunc loco comparetur cum tertio. In aque angulo boni beneficium ad consolaccipiunt, in quarto de quo et modo agigellis fatigari se sentiunt: in illo foventur, xercentur; in illo suaviter pausant, in isto pugnant; in illo a rege suo quasi militaturia percipiunt, in isto pugnando victoriam, et lo æternæ retributionis palmam acquirunt. taque angulo ex accepto divino beneficio id agitur, ut Dei sint fidei debitores, in hoc angulo ex patientiæ, et fortitudinis suæ me in eis efficitur, ut Dei fiant, si dici fas est actores: *De reliquo*, inquit Apostolus, *reponi mihi corona justitiæ quam redet mihi Dominus illa die justus iudex (II Tim. IV). Reddet, n dabit, et iudex justus, non pius. Sed, t postmodum tanti præmii justus debitor, prius factus est talis meriti gratuitus lar.* Cogita ergo quale sit Deum cum magno n quasi studio excogitare, cum multo quasio satagere, cum miro quodam artificio xque in electis perficere, ut fiant ex reis x servis liberi, ex miseris debitoribus meri-

tis divites, et regni cœlestis hæredes. Hæc est, ut arbitror, sufficiens ratio cur divinæ dispositionis circulus ille aurens singulariter præsideat huic angulo, ubi per modicorum laborum certamina sublevat hominem ad præmia æterna. Hoc est illud in quo hujusmodi circulus aurens resplendet amplius, rutilat clarius. Hoc est, inquam, in quo divina dispositio in tribulatione gaudentibus, et sibi in contumeliis placentibus apparet gloriosor eoque jucundior. Ex his itaque quæ de angulis, sive de lateribus arcæ jam diximus, satis, ut arbitror, evidenter ostendimus quomodo in latere uno circuli præscientiæ et scientiæ appareant mirabiliores, vel quomodo in latere alio circuli prædestinationis, et dispositionis appareant jucundiores.

CAPUT XXV.

Quod contemplationis spectaculum semper comitari debent magna admiratio et ingens exsultatio.

Puto quia jam laboriosum non erit invenire cujusmodi vectes hujusmodi circuli debeant habere, vel quem in quo latere debeamus ponere. In his siquidem quæ magis miranda sunt, opus est (nec mirum) magna admiratione, in illis autem quæ jucundiora videntur uti utile erit magna exsultatione. Sit ergo magna nostra admiratio, sit vehemens nostra exsultatio et quales exigit divinorum operum contemplatio. Sit utraque magna, sit utraque fortis, sint ambæ robustæ in modum vectis, et quæ sufficere possint ad evectionem tanti oneris. Faciamus ergo de utraque vectem ligneum non baculum arundineum. Debet autem non de quolibet ligno fieri, sed de setim ligno videlicet forti et incorruptibili, sint et per fortitudinem inflexibiles, et per longanimitatem incorruptibiles. Boni sane hujusmodi vectes ambo, magna scilicet et diuturna admiratio, ingens et perseverans exsultatio. Ut autem formam habeant ad vectis modum, et possint vectium explere officium, sint utraque robusta, sint autem et utraque deaurata. Fiant ergo de robore constantiæ, dirigantur ad normam justitiæ, operiantur ambæ de auro scientiæ, ut sint ambæ et per fortitudinem validæ, et per æquitatem directæ, et per discretionem splendidæ. Multum per omnem modum placet in his vectibus hujusmodi deauratio, quia multum in omnibus valet prudens et provida discretio. Sit ergo discreta admiratio nostra, ut nihil in Dei præscientia, nihil in ipsius scientia admiremur quod falsum sit. Sit nihilominus discreta congratulatio nostra ut nihil in prædestinatione vel dispositione divina veneremur quod vanum sit. Scit utique utraque illarum esse mirabilis, sine patrocínio falsitatis. Scit quidem et utraque istarum esse dulcis sine condimento vanitatis. Nihil ergo in Dei præscientia, nihil in ipsius scientia miremur quod sit falsum, nihil in Dei prædestinatione, nihil in ejus dispositione veneremur quod sit vanum, e scientiæ auro quo debuimus vectes nostros operuimus. Hujusmodi ergo vectes circulis aureis inserantur, et secundum Dominicum documentum, vel præceptum nunquam

foris extrahantur. Semper sit admiratio tua intra A spectaculum divinæ præscientiæ, et divinæ scientiæ. Semper sit delectatio tua in consideratione prædestinationis et dispositionis divinæ. Semper in illis invenies quod mireris, semper in istis reperies unde delecteris. Quid ergo necesse erit alia pro aliis quærere, et per vana huc illucque cogitationum evagatione discurrere. Nusquam copiosior materia admirandi, nusquam utilior causa gratulandi. Sane et in his illis invenies unde mire- ris, et in quo delecteris. Nam uterque vectis quam- vis uno lateri vicinius inhæreat, neuter tamen a neutro multum se elongat. In his ergo semper sit admiratio tua, in istis semper sit delectatio tua. Sint ergo hujusmodi vectes in hunc modum in- serti semper circulis aureis et Dominicum præ- ceptum te implese gaudebis.

CAPUT XXVI.

Quod secundum modum admirationis et exulta- tionis variatur modus contemplationis.

His vectibus arca nostra huc illucque circum- fertur, his vectibus in alta sustollitur, his iterum ad ima deponitur. Profecto in divinorum ope- rum ratione ejusque contemplatione, quanto amplius admirando delectaris et delectando admi- raris, tanto libentius immoraris, tanto diligen- tius perscrutaris, profundiusque illuminaris. Quo- ties ex admiratione tua animus tuus per diversa rapitur, et ad singula delectabiliter afficitur, toties arca tua circumfertur quia contemplatio tua dilatatur. Si te admiratio tua ad altiora et profundiora rapit, et te in eorum investigatione delectabiliter suspendit, nimirum arca tua in al- tum surgit, quia intelligentia tua subtiliora capit. Quando decrescit, seu etiam deficit speculationis admiratio et admirationis delectatio, arca deponi- tur ad ima, quia cessat revelatio divina. In hunc itaque modum secundum qualitatem et quantita- tem nostræ admirationis et exultationis arca nunc in gyrum flectitur, nunc ad altata sustollitur, æstuantis animi revelatio formatur et intelligentia multiformiter illuminatur.

CAPUT XXVII.

Quod in omni rerum mutabilium contemplatione ne- cesse sit divinæ sapientiæ considerationi inhærere.

Nunc illud consideratione dignum videtur, quam D convenienter per Moysen de circulis et vestibis statim subjungitur, postquam de triplici contempla- tionis genere mystica descriptione digressit quod, uti superius monstratum est, de rebus visibilibus surgit. Quis enim nesciat hujus visibilis machinæ

tam varia multiplicitas et tam multiplex varie- tas quantæ confusioni subjaceat, cum universa æque eveniant justo et impio, bono et malo, mundo et immundo, immolanti victimas et sacri- ficia contemnti? Sicut bonus sic et peccator, ut perjurus ita et ille qui verum dicebat. Quis, quæso, est iste rerum ordo, imo quanta confusio quod omnibus omnia æque eveniunt, quod bonis bona et mala, quod malis mala et bona pari sorte contingunt? Intantum enim hujus confusionis caligo imperitorum obtutum obnubilat, ut Deum res humanas curare dubitet vel penitus diffidat. Hinc utique factum esse quis neget, ut antiquitas For- tunæ fanum erigeret, altare consecraret? Certe si solis bonis sola bona, et solis malis sola mala contingere cernerent, id recte, id juste fieri nec im- periti negarent. Si vero bonis tantummodo mala, et malis tantummodo bona accidissent, in hujus- modi dispositionis ratione assignanda minus for- tassis laborarent. Videretur forte divinæ justitiæ congruere nonnisi multis laboribus probatos ad præmia æterna provehere. Nunc autem cum com- munis casus communiter omnes involvit, quan- tum putas in tanta divinorum judiciorum abysso humana consideratio fluctuat? Si enim tantam morum diversitatem divina justitia non ignorat cur, quæso, moribus tam disparibus disparia non dispensat? Si Deus malorum omnium finem præ- vidit, si certos quosque ad vitam præordinavit, quid, quæso, est quod sapientiæ, cæterorumque C spiritualium charismatum dona reprobis etiam qui- busdam largiter, tribuit, multosque electorum his virtutum divitiis viduatos in vitiis diu jacere per- mittit? Si vero in omni hujusmodi fluctuatione prædictos divinæ sapientiæ circulos fidei manu fortiter apprehendimus ad firmum certitudinis statum nosipsos citius erigimus. Si his circulis for- titer inhæremus, si Deum non modo omnia scire, omnia disponere, imo omnia ab æterno et præ- scisse, et præordinasse firmiter credimus facile prævidere poterimus quomodo in his omnibus sa- pientiæ suæ peritiam commendat, quod in tam te- nebrosa tantæ confusionis caligine nihil est quod ante præscientiæ, et scientiæ ejus conspectum latere valeat, quod prædestinationis suæ et dispo- sitionis cursum in tanta tot perturbationum silva nullum unquam alicujus offensionis obstaculum quantulumcunque præpediat, quod inter tot mu- tabilitatis amfractus per æquitatis et pietatis semi- tas absque ullo evagationis devio ad destinatum locum percurrat.

LIBER TERTIUS

CAPUT PRIMUM.

De materia quartæ contemplationis ejusque proprietate.

Postquam eaque de circulis et vectibus dicenda,

videbantur exsecuti sumus postulat expositionis ordo ut de quarto genere contemplationis aliqua lo- qui debeamus. Constat itaque hoc contemplationis genus uti superius jam diximus, in incorporeis et in

ilibus essentiis utpote spiritibus angelicis, et
 ibus humanis. Digna sane materia, digna pla-
 rum scientia. Hæc est enim nobilis illa, imo
 issima creatura ad imaginem Dei creata, om-
 creaturis prælata, ad summum bonum facta
 et de ipso honorum omnium Creatore bean-
 Cæterarum omnium profecto creaturarum
 lia scientiam horum quasi ab imo respicit;
 antumcunque excrescat, quamvis multum se
 , ad hujus celsitudinis culmen non pertingit.
 de quam recte designetur per propitiatorium
 erat quidem totum non deauratum, sed
 m totum, de auro solo mundo atque puris-
 factum. Illud jubetur fieri de auro puro et
 o, tu doceris ex eo in hac consideratione uti
 e intellectu subtili et puro. Quid hic facit B
 asmatum corporalium creatrix, moderatrix
 aratrix imaginatio? Recedat procul ab hoc
 o tot phantasiarum formatrix imaginatio,
 ot corporalium formas quotidie novas creat,
 ias reparat, et peritam multiplices variosque
 s pro arbitrio disponit et ordinat. Nihil hic
 nt imo multum obsunt suorum simulacro-
 am copiosa multitudo. Quid te improbum
 operi ingeris? Quid te in hujus contempla-
 officinam cum tanta importunitate intrudis?
 u in hac officina, qui tibi cum pura intelli-
 ? Nescis operari in auro nil tibi in tali arti-
 Nescis purgare aurum qui semper turbas
 ctum purum. Aurum tuum mistum est
 , imo auri tibi omnino nulla est copia. Fa- C
 um est propitiatorium nostrum de auro mun-
 do, non est tibi quod offeras, non est om-
 quod agas ad tale et in tali negotio. Nihil in
 ære opus habemus opera tua paupercula, et
 plinata. Nec habes aurum, nec nosti aurifi-
 Quidquid aliud est quam aurum quod paras
 , non interim eo opus habemus; tolle quod
 est, et vade. Nil in hoc opere opus habemus
 um pilis, sed nec pellibus arietinis, seu
 quibuslibet lignis. Quamvis multum sis
 et si hæc, seu his aliquid amplius habes,
 tamen habere non potes, nec est tibi in quo
 es adjuves. Pili caprarum sordes concu-
 tiarum ex carnis delectatione fetide diligen-
 spectæ sæpius retractatæ adjuvare possunt D
 metos in oratione. Exempla passionum et
 s pelles arietum proprio sanguine rubricatæ
 : possunt quavis afflictos tribulatione. Pieta-
 rationes et hujusmodi quælibet arbores per
 cordiæ opera fructiferæ a mundi silva abci-
 ad justitiæ normam dolatæ prodesse possunt
 s in administratione. Sed horum omnium,
 usmodi quorumlibet memoria turbare potest
 quam adjuvare animos suspensos in
 contemplationis specula. Quanto enim cor-
 um phantasmatum perfectius obliviscimur,
 profundius, tanto liberius super mundana-
 ssentiarum occulta rimarum. Mundet ergo
 suum, studeatque purgare intellectum ab
 incursione phantasmatum qui anhelat ad

faciendum sibi propitiatorium. Quis mihi det inve-
 nire virum divitiarum, virum plene eruditum, ta-
 lem denique virum cui non desit auri copia, nec
 artis industria ad faciendum propitiatorium quo
 operienda est arca? Quis ille est qui sciat aurum
 suum ab omni scoria mundare, qui noverit cor-
 suum ab omni phantasia adeo purgare quantum
 exigit dignitas operis, vel urget auctoritas præcep-
 toris? Quis ille est qui sciat hujusmodi opus et ad
 diffinitum divino documento modum distendere, et
 ad certam mensuram restringere: qui noverit cor-
 suum infirmarum rerum cogitationibus in imo re-
 lictis in solo supermundanorum spectaculorum
 intuitu defigere, et quantum hujus speculationis
 amplitudo exigit intelligentiæ suæ radios circum-
 quaque diffundere? Quis, inquam, ille, qui tantam
 apud se auri copiam inveniat, qui tanta intelligen-
 tia vivacitate vigeat, ut sufficienter, et ad manum
 habeat unde et quomodo possit propitiatorium
 suum in tantam longitudinem extendere, et in eam
 latitudinem expandere quo possit totum arcam
 operire qui eousque in cœlestium animorum con-
 cordiam, in spiritalium gaudiorum harmoniam in-
 tendat, ut omnem mendanam gloriam, omnem hu-
 manam prudentiam, et per despectum deorsum
 premat et sibi ipsi interim per oblivionem abseon-
 dat? Optimus mundator auri peritus artifex propi-
 tiatorii qui tanta novit intentione inhærere cœlesti-
 bus, quærens sola quæ sursum sunt sæpere, ut nihil
 infirmorum omnium, vel per desiderium respiciat,
 vel per cogitationem advertat. Quantum autem
 hoc contemplationis genus mira dignitatis suæ
 eminentia prædicta tria superet, diligentius in-
 tuentem, rectius intelligentem ratio manifesta la-
 tere non sinit.

CAPUT II.

*Quomodo differat, vel quantum emineat hoc con-
 templationis genus primo vel secundo.*

Vis scire quantum intersit inter primum et hoc
 de quo loquimur quartum? Discute, si potes,
 quantum a se distent aurum et lignum. Nam
 primum opus ex ligno, quartum ex auro confici-
 tur: et prima per primum opus, secunda per se-
 cundum considerationis species figuratur. Quan-
 tum a se differre putamus spiritum et corpus. Si
 tantum a se distant corpus et corpus, quanta erit
 differentia corporis et spiritus? Compara, si placet,
 solem cum silice, et quæ sit summorum et infi-
 morum corporum differentia facile potes adver-
 tere. Longe tamen major creditur cujuslibet diffe-
 rentia corporis ad quemlibet spiritum, quam pos-
 sit esse differentia quorumlibet, et quamlibet dis-
 similium corporum. Puto quia secundum distan-
 tiam essentialium erit etiam differentia scientiarum.
 Quanta autem differentia sit harum quas sic ad
 invicem conferimus speculationum saltem te ad-
 moneat utriusque instrumentum. Illa siquidem ima-
 ginationi, ista autem innititur rationi. Sed quam-
 tum interesse putamus inter imaginationem et ra-
 tionem, nisi quantum est inter dominam et ancil-
 lam, inter inclytam et ignominiosam, eruditam et

fatuam? Vidisti quantum hoc contemplationis genus superemineat primo, attende et nunc quantum differat a secundo. Compara adinvicem figuram amborum. Cogita quid sit inter arcæ deaurationem et propitiatorium aureum, opus videlicet secundum et quartum. Attende itaque utriusque situm et locum. Et illud quidem adhæret, istud autem superponitur, ligno. Sed et illud surgit ab imo, istud vero jacet in summo et quidem utrumque opus ex auro conficitur. Nam et in utraque harum speculationum rerum existentium ratio queritur. Sed in illa rationem rerum visibilium, in ista essentialium invisibilium dignitatem aut occultam rimamur, aut propalatum miramur. Ibi ergo ligna quædam velut auri fulgore ornamus ubi rerum causam, modum, dispositionem cum rationis assignatione discutimus. Sed artificiale illud propitiatorii nostri opus recte quidem lignis omnibus super fertur, quia calcatis undique corporalium phantasmatum occursibus, sublimis hujus investigationis libramine animus ad summa levatur. et in eorum admiratione suspenditur. Ibi quidem nostræ deauratio paulatim surgit ab imo, et dum sensim ad altiora proficit quandoque arcæ nostræ summitatem apprehendit. Sic nimirum sic ex rerum visibilium cognitione ex vanitatis mutabilitatisque consideratione cogitur animus ea ipsa quæ minus miratur figere, et de quodam quasi immensæ fluctuationis diluvio in auram veræ libertatis effugere cui est periculum plene evasisse inferiora omnia per despectum calcare, et in summis et veris bonis per desiderium requiescere. Nihil verius nihil certius utique et absque ulla dubitatione mundanorum mutabilitas quanto diligentius conspicitur, tanto melius, tanto manifestius, et per formidinem fugienda, et per despectum calcanda cognoscitur. Quamvis enim in ipsis sint innumera ex divina dispositione miranda, sunt tamen eadem ipsa et pro sui mutabilitate contemnenda, et pro nostra utilitate fugienda. Quid est quod propitiatorium ne lignis immediate jungatur deaurationis interpositione semovetur, nisi quod ex mutabilitatis cognitionis, et mutabilitatis contemplatione ab eorum repellimur? Attendat ergo unusquisque nostrum in hujusmodi propitiatorium et tunc redeat ad seipsum. Ecce propitiatorium nostrum imis supereminet, in summis jacet. Supereminet ut præsideat, jacet ut quiescat. Ascende ergo et tu ad cor altum, fige in summis desiderium tuum et invenisti tam jacundum quam tranquillum reclinatorium.

CAPUT III.

Item quomodo differat, vel superemineat secundo.

Possumus tamen adhuc differentiam harum contemplationum propriam et specialem ostendere si in earum figuram velimus diligentius intendere. Oportuit enim propitiatorium (utpote arcæ operculum) nonnihil habere spissitudinis, deauratio vero multoties, imo penitus nihil videtur habere non dicam crassitudinis, sed soliditatis. Quid enim

deaurationem rectius appellem quam quam sensus exterioris illusionem? Illud siquidem deauratio superducitur, totum aureum esse exteriori mentitur. Sic nimirum, si scientia quæ inflat quorundam quidem alta sapientia sed carnaliter desipientium oculos magis illam quam illuminat. Quo enim tibi scientia exterior nisi forte te adjuvet ad scientiam interiorum? quin sapientia tua stultitia est apud Deum. tibi prodest cætera omnia scisse, et teipsum nec Creatoremque tuum ignorare? Quid tantum riaris mundi, philosophe? Si gloriari oportet, in te, sed in Domino gloriare (*I Cor. 1*). Profec hæc tua sapientia insipida et doctrina indocta cognitionem tui, seu etiam notitiam Dei proveh te non tam tumidum quam timidum reddere sapis recte, si sapis vere, noli altum sapere time. *Quid habes quod non accepisti? (I Cor. 1)* Gloriari oportuit in illo a quo accepisti, et g ficare illum a quo accepisti. *Quid autem glor quasi non acceperis? (Ibid)*. Si voluerò, inquis, riaris non ero insipiens, veritatem enim dicam (*Cor. 11*). Vides certe quod nomen habeam e philosophus dicor, amator sapientiæ, eo quod rim sapientiæ, soror mea es, et prudentiam v amicam meam. Falleris, falleris, philosophe: cies enim decepit te; et concupiscentia sub cor tuum, hæc quam tu sapientiam putas, satiam nominas, stultitia est apud Deum. Quis inquis, ei locus est in arca sapientiæ, vel quid opus tali eguit deauratione? Si superficietenu cet, si nihil solidum habet, cur in tali opere aliquem tenet? Audi ergo, si placet, quid pl in opere nostro, vel quid nobis displiceat in c tuo. Arca tua non habet operculum, nescis fi propitiatorium. Sed sola contentus deaura gloriaris de operis consummatione, facis et n opus continuare. Dignum sane omne omniu risione, eo quod cæperis ædificare et non pot consummare. Stulte et insipiens, nescis an mulas quid vas quod operculum non habet, divinum præceptum facili occasione frangi tet, dignum sane vas quod frangi debeat, eo semper et ubique sordibus omnibus pateat. das, immunde philosophe, quod deforis est tui, intus autem plenum est omni supurcitia, et contentus fama, nullum studium exhibes in e danda conscientia. Arca tua exterius sple intus sordet, utpote quæ operculum non h Captator famæ, neglector conscientiæ, nun nam non attendis, quia hæc oportuit facere, non omittere? Luceat arca tua exterius, h nihilominus et intus. Exterius liceat propter i *Sic luceat lux vestra coram hominibus ut, (Matth. 5)*. Intus autem et nihilominus luceat pter illud: *Pharisæe cæce, munda prius qu tus est calicis et paropsidis, ut fiat id quod de est mundum (Matth. 23)*. Opus ergo habet nostra deauratione, sed non oportet eam sola c ratione contentam esse. Nam sine operculo potest internam munditiam conservare. Stude

livinum documentum, facere propitiatorium, A
 le sapientiæ arcam decet, accipe operculum.
 ophe immunde, si vis habere sapientiæ ar-
 ntrinsecus mundam, si conservare cupis
 munditiam, ascende ad hunc quartum con-
 tationis gradum, qui designatur per arcæ
 iatorium. Superius jam diximus quod hæc
 : speculatio quæ habetur de substantiis invi-
 us, humanis videlicet, seu etiam angelicis
 ous. Primum ergo est in hac consideratione,
 eas ad teipsum, intres ad cor tuum, discas
 are spiritum tuum. Discute quid sis, quid
 quid esse debueris, quid esse poteris. Quid
 per naturam, quid modo sis per culpam,
 sse debueris per industriam, quid adhuc
 ossis per gratiam. Disce ergo ex tuo spiritu B
 scere quid debeas de aliis spiritibus æstima-
 e porta, hæc scala, hic introitus, iste ascen-
 iac intratur ad intima, hac elevamur ad
 a, hæc via ad hujus speculationis fastigium,
 abricandi propitiatorii artificium, hæc ars
 e dubio per quam cordis munditiam recur-
 r, recuperata servatur. Vides certe quam
 hoc opus arcæ operculum dicimus, per
 intimorum munditiam munimus. Utique, si
 ua cum deuratione sua tali operculo hujus-
 propitiatorio subjaceret, si tua philoso-
 ali philosophiæ subserviret, utique nobis et
 laceret. Sed norunt ea uti melius nostri the-
 quam mundi philosophi, Denique, audi
 nobis in nostro opere placeat, vel quid tibi C
 æ deuratione juste placere debeat. Primo
 ligno superponitur, secundo quod propi-
 o supponitur, tertio quod utrique interpo-
 Ligno superponitur ut emineat, et concupi-
 am oculorum tibi abscondat, et sit tibi in
 ien oculorum tuorum, ne forte aperiantur
 tui, et videant vanitatem. Propitiatorio sup-
 r, ut in alta attollat, ut inferiorum scien-
 periori subserviat, et mentis oculus multo
 itio, ad altiora capienda exacuat. Propitiato-
 ligno interponitur, ut ab invicem dividat, et
 um humanum ab inferiorum amore suspen-
 ie forte de sublimibus dejectus, et de loco
 statis a propria concupiscentia abstractus, et
 is post concupiscentiam abstractus, et illec-
 ost concupiscentias suas eat, et fiat vagus et D
 igus super terram.

CAPUT IV.

modo differat, vel quantum superemineat tertio.

mparavimus jam quartum contemplationis
 um cum primo et secundo, conferatur adhuc,
 acet, etiam cum tertio. Sed hoc forte melius
 ius, si in utriusque figuram intendimus. In-
 ns itaque in amborum figuram, aureum vi-
 et propitiatorium, aureamque coronam, mul-
 em eorum invenio differentiam. Taceo illud
 corona ligno affigitur, nam tertius contem-
 nis gradus, ut superius monstratum est ima-
 ioni innititur. Quartus vero (hic de quo mo-
 oquimur) omnem imaginationem suæ inves-

igationis altitudine calcare contendit. Unde propter
 similitudinis expressionem propitiatorium nostrum
 nec ligno adhærere, nec ligno affigi debuit. Tran-
 seo et illud quod corona stans in altum surgit, pro-
 pitatorium vero jacens, in magnam se circumqua-
 que amplitudinem expandit, eo quod in hujus
 contemplationis dulci suavitate, et suavi dulcedine
 animus sibi magnæ securitatis locum, et mirandæ
 tranquillitatis secretum primo inveniat, et tam in-
 solita, inexpertaque jucunditas, cordis desiderium
 ad quietem colligat, et ad pacem componat. Sed
 utriusque magnitudinem attendo, et eorum in hac
 parte differentiam sine diligenti consideratione non
 transeo. Ecce enim quod negare non valeo, nihil
 differunt in materiæ qualitate, sed multum est per
 omnem modum, quod abinvicem distant in mate-
 riæ quantitate. Utrumque ex auro formatur, quia
 utrumque in ratione versatur. Sed per exiguum val-
 de est illud tantillum auri unde corona producitur,
 si ad propitiatorii magnitudinem comparetur. De-
 nique, hujus mensura cum magna diligentia, tam
 in longitudine, quam in latitudine, divino magiste-
 rio diffinitur. De illius autem magnitudine omnino
 tacetur, nec ulla ejus mensura describitur, ac si
 divinus sermo de coronæ fabricatione tacite in-
 nuat, quia qui potest capere capiat, et unusquisque
 quantum potest facere faciat. Puto quia, si ejus al-
 titudo, vel usque ad dimidium cubitum se exten-
 dere potuisset, quod divinus sermo hoc omnino
 tacite non præteriret. Sed novit Dominus figmentum
 suum, et eum qui docet hominem scientiam omni-
 no latere non potuit, quantam adhuc id hoc opere
 humana paupertas auri inopiam sustineat et
 quomodo eam in hujus contemplationis specula,
 sensus sui exiguitas angustet. Quoniam enim modo
 eo loci sapientiæ auro abundet, fini ea quæ intelli-
 genda sunt omni instrumendo caret, vel, si habet,
 hebet. Quale, quæso, homo inveniet instrumentum
 ad comprehendendam eam pacem, quæ exsuperat
 omnem sensum? Quo, quæso, sensu comprehendat
 quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor
 hominis ascendit? (*Isa. LXIV; I Cor. II*). Nam, cum
 Paulus, vel Paulo similis, elevatur, supra seipsum,
 rapitur usque ad tertium cælum, profecto arcana
 illa, quæ non, licet homini loqui, non investigat
 per spiritum proprium sed revelat ei Deus per spi-
 ritum suum. Sed quidquid juxta hunc mundum per
 quemdam mentis excessum, humana intelligentia
 attingit, hujus tertiæ considerationis specula, præ-
 nimia exiguitatis suæ angustia minime capit. Deni-
 que ad aliud (non autem ad hoc) contemplationis
 genus pertinet, quidquid humana experientia, per
 mentis excessum raptim videt. Quid ergo mirum
 si mentem humanam, scientiæ suæ exiguitas an-
 gustat in ea potissimum consideratione, ubi ad ea,
 quæ investiganda sunt, magna sensus inopia la-
 borat? Quidquid enim de rerum invisibilium co-
 gnitione, vel ratiocinando colligit, vel per rerum
 visibilium similitudinem invenit, in veritatis com-
 paratione, pene nihil esse deprehendit. Unde est
 quod coronæ nulla mensura præscribitur, quæ
 in propitiatorii descriptione, tam diligenter expri-

mitur. Puto quia ex his patenter datur intelligi, cur A in hoc adhuc opere tanta sit inopia auri.

CAPUT V.

Quantum valeat fortiter insistere huic contemplationi, vel quomodo ad ipsa proficiat mens ex multa consideratione et cognitione sui.

Qui autem quærit sapientiæ auro abundare, debet juxta vires suas huic quartæ contemplationi insistere, et in propitiatorio fabricando fortiter desudare. Placet enim multum per omnem modum hujusmodi opus, et offert in id operis sponte sua omnis ultroneus, non dicam quantum satis est, sed pene semper per plus quam necesse est. Nunquam auri copia illi deesse poterit, qui huic operi fortiter institerit. Si rationem quæris, rationem accipe. Cum enim incipis spiritualibus theoriis insistere, et per B spiritus tui considerationem in spirituum contemplationem assurgere, et in hunc modum ex spiritualibus spiritualia comparare, incipis et tu pariter spiritualis esse, imo absque dubio in hac contemplatione perficeris, quod in præcedenti incipis esse, videlicet spiritualis. Et satis nosti quia spiritualis dijudicat omnia, et hæc qualis erit scientia, quantave auri hujus copia posse dijudicare omnia? Vis adhuc tibi apertius ostendi unde tibi comparare possis hanc copiam auri? Nunquidnam menti excedit quod regnum Dei intra nos sit? Ecce, inquis, intra nos est regnum cælorum, sed nunquid similiter intra nos est etiam aurum? Quidni, inquam? Siccine oblitus es, quia simile est regnum cælorum thesauro abscondito in agro? Ecce C unde tibi copia auri copiose abundet, ad manum habes: effode, si placet. Tantummodo vade et vende quæ habes et eme agrum istum et quære thesaurum absconditum. Quæcunque in mundo concupiscis, quæcunque in mundo amittere metuis, impende libenter pro libertate cordis. Empto autem agro, fode in altum, exultans nimirum, sicut qui effodiunt thesaurum, gaudeatque vehementer cum invenerint sepulcrum. Quærere autem oportet thesaurum hunc in profundo quia sapientia trahitur de occulto. Sed me miserum unde mihi aurum in deurationem, coronam, et propitiatorium? Argentum et aurum non est mihi, et unde vel quomodo possunt hæc fieri? Qua arte, quæso, aurum mihi comparo? Fodere D non valeo, mendicare erubescō. Scio quid faciam, vadam ad patrem meum, patrem misericordiarum, a quo omne datum optimum, et omne donum perfectum, eo quod sit dives in omnes, qui dat omnibus affluenter, et non improperat. Effundo itaque in conspectu ejus orationem meam, et paupertatem meam ante ipsum pronuntio, et auri inopiam, et dicam ei: Domine, tu scis insipientiam meam, et substantia mea tanquam nihilum ante te, da mihi intellectum, Domine, et aurum habeo, et dives sum. Custodi animam meam quoniam infirmus sum, et quale concupisco, habeo propitiatorium. O quanta illi copia auri exstitit, qui in veritate psallere potuit: *Super omnes docentes me intellexi. Super senes intellexi, quia*

mandata tua quæsi (Psal. cxviii). O quale propitiatorium habebat, qui coram Domino fiducialiter psallebat *Protexisti me a conventu malignarum a multitudine operantium iniquitatem* (Psal. Sero quidem, verumtamen tandem aliquando ille sibi fecerat propitiatorium, qui palam periturus: *Nihil mihi conscius sum* (I Cor. iv). Sibi tamen genti enim consilio conscientie suæ arcam dare non nosset, et sine aureo propitiatorio, arcana munda servare non posset. Sed eo tempore quando persecutus est Ecclesiam, puto quia propitiatorio careret. Sed reputatu ei ad indulgentiam, eo quod nescius hoc fecerat, et aurum non haberet unde sibi propitiatorium faceret. Denique, quoniam modo propitiatorium facere poterat, quando apertis oculis nihil vidisset. Sed, postquam recepit lumen oculorum suorum (Act. ix), factus est vir videns paupertatem: et de reliquo curam sui, curiosius agens repperit in semetipsum, et experimento didicit quod absque dubio intra nos sit regnum cælorum, et in agro abscondito thesauro namque thesauro abscondito in agro dicitur: *Est valde, et factus inclytus cœpit possidere tantiam multam nimis super millia auri et argentum*. Denique, audi gloriantem non tam de auro thesauro: *Habemus autem, ait, thesaurum istum in vasis fictilibus* (II Cor. iv). O virum inclytum, o vere inclytum factum. Nunquidnam erat vir ille ditissimus inter omnes Orientales sapientiam loquebatur inter perfectos. Sed de illo dicturi sumus, qui non sero quidem, Paulus, sed ab ineunte ætate propitiatorium fecerat, per quod et cordis sui munditiam servavit, unde et dicebat: *Neque enim reprehensor meum in omni vita mea* (Job. xxvii). Deus si et tu cupis implere Dominicum præceptum: *ni custodia serva cor tuum, et quale a te Dominus exigit cœpisti facere propitiatorium*. Discipe, exemplo quid facere expediat. Audi David modo tibi seipsum in exemplum proponat: *tatus sum, inquit, nocte cum corde meo, et non scopebam spiritum meum* (Psal. i). *Meditabatur ille cum corde suo meditare cum corde tuo. Scopebat ille spiritum meum: scope et tu spiritum tuum. Exerce agrum istum, attende temetipsum. Absque dubio insistens exercitio, invenies thesaurum istum absconditum in agro.*

CAPUT VI.

Quomodo ex speculatione sui spiritualium intelligentia comparatur, seu etiam amissa reparatur.

Ex hoc exercitio crescit auri copia, multiplicatur scientia, augmentatur sapientia. Ex hoc exercitio cordis oculus mundatur, ingenium acuitur, intelligentia dilatatur. Nihil recte æstimat qui seipsum ignorat. Nescit quam sub pedibus suis omnis gloria jaceat, qui conditionis suæ dignitatem non pensat. Nescit omnino, nescit quid de seipso angelico, quid de Spiritu divino sentire debeat, qui spiritum suum prius non cogitat. Si nondum incipit intrare ad teipsum; quomodo ad illa in-

is eris quæ sunt intra, vel supra te ipsum? A dum dignus es intrare in tabernaculum priqua fronte præsumis ingredi in tabernaculum, hoc est in Sancta sanctorum? Si m moliri potes gressus altos ut cum Domino vel saltem cum Moyse ascendas in montem um, qua præsumptione paras volare in cœPrius redi ad te quam rimari præsumas quæ ipra te. Prius sol ortus sui confinia irradiat ad altiora conscendat. Hinc etiam per Salona dicitur: *Oritur sol et occidit, et ad locum revertitur, ubique renascens, etc. (Eccl. 1.)*. ol ad locum suum revertitur ut ibi renasceleque renascens paulatim se ad altiora elepostmodum cœli verticem tangat: *Oritur, sol et occidit, et ad locum suum revertitur.* B itur quando veritatis intelligentiæ radius hitur. Sed post occasum sol ad locum revertitur ut iterum renascatur. Solis hujusocus ipse est animus. Ex ipso enim animo entia nascitur, quando a divina gratia visi. Quid ergo est solem ad locum suum redire, entis intuitum ad sui considerationem refle. Post occasum ergo sol ad locum suum rer, quia per subtractionem gratiæ ad defectus siderationem mentis oculus reverberatur. c enim quod divina gratia se ad tempus hit cogitur homo cognoscere quam nihil sit, m per se nihil possit. Sed post loci sui reiem iterum renascitur quia per considera. propriæ infirmitatis amissa intelligentia C tur.

CAPUT VII.

do ex speculatione sui accepta intelligentia ad omnia dilatatur.

co autem suo sol renascens paulatim ad alnscendit quia per sui cognitionem in cœlecontemplationum assurgit. Sed, cum ad um usque perducitur ibi libenter immoraia mira illic supercœlestium spectaculorum itate reficitur. Studiose itaque in eo locooras innectit, ubi cursum suum in circulum Eapropter utique girat per meridiem, nedesiderio fertur, imo flectitur ad aquiloucunda sane admodum plaga meridiana a te lucis et fervore diei, eo quod dulce sit t delectabile aspectu contemplari beatorum um ordines hilarescentes in claritate et cha. D dei. Nihil procul dubio tale habet aquilona-plaga perpetuis tenebris addicta et perenni damnata, eo quod talibus in regionibus rucientur reproborum corda, et per malignida, et per ignorantiam cæca. Non ergo que percurrit, sed tantum flectitur: nam esiderio puto ad tam inamabilem regionem ; flectitur tamen ut quæ illic sunt quasi prospiciat, et quæ mala qua cautela vibeat agnoscat. In Oriente accipimus cognimorum nostrorum, discretionem virtutum rum. In meridie contemplamur præmia

A meritorum bonorum, gaudia civium supernorum, arcana divinorum secretorum. In septentrione cognoscimus retributiones meritorum malorum, finem malignorum spirituum et hominum, reproborum. Vides quantum valeat homini plena cognitio sui? Ex hac siquidem proficit ad cognitionem omnium cœlestium, terrestrium et infernorum.

CAPUT VIII.

De sensu triplici, per quos discurrere habet consideratio sui.

Si ergo cupis evolare usque ad secundum, seu etiam usque ad tertium cœlum, sit tibi transitus per primum. Spiritus siquidem omnia scrutatur, etiam profunda Dei (*I Cor. 13*). Si ergo et tu scrutari paras profunda Dei, scrutare prius profunda spiritus tui. Profundum siquidem, imo et pravum est cor hominis et inscrutabile (*Jer. 17*). Inscrutabile sane, nisi ei forte qui spiritualis est. Spiritualis enim dijudicat omnia, et ipse a nemine judicatur, eo quod soli spirituales digni inventi sunt qui videant opera Dei et mirabilia ejus in profundo. In hoc sane profundo invenies multa stupenda et admiratione digna, ibi invenire licet alium quemdam orbem, latum quidem et amplum, et aliam quamdam plenitudinem orbis terrarum. Ibi sua quædam terra, suum habet cœlum, nec unum tantum, sed secundum post primum et tertium post primum et secundum. Et, ut hoc triplex cœlum congrua possimus distinctione discernere, primum dicatur imaginale, secundum est rationale, tertium intellectuale. Tenet itaque imaginatio vicem primi cœli, ratio secundi, intelligentia vero vicem tertii. Et horum quidem primum cæterarum comparatione grossum quidem atque corpulentum, et suo quodammodo palpabile atque corporeum, eo quod sit imaginarium, atque phantasticum post se trahens, et in se retinens formas, et similitudines rerum corporalium. Reliqua vero duo hujusmodi comparatione admodum subtilia, et omnino et corporea, et ab ejus crassitudine multum longinqua. Sic sane cœlum hoc exterius quod nos dicimus firmamentum, absque ulla dubitatione constat esse visibile atque corporeum, et ipsum quidem primum et omnium infimum. Quod autem est terra ad hoc visibile cœlum, hoc est sensus corporeus ad illud internum, phantasticum et imaginarium cœlum. Nam, sicut hoc visibile cœlum omnium quæ terra gignit atque nutrit multitudinem, sinus sui magnitudine comprehendit, sic omnium quæ sensus attingit, appetitus suggerit, similitudines intra sinum suum imaginatio includit. In primo itaque cœlo continentur omnium visibilium imagines et similitudines. Ad secundum vero pertinent visibilium omnium rationes, diffinitiones et invisibilium investigationes. Ad tertium autem spectant spiritualium ipsorum, etiam divinorum comprehensiones et contemplationes.

CAPUT IX.

De sensu intellectuali, quo solo possunt invisibilia videri.

Intelligentiæ siquidem oculus est sensus ille, quo

invisibilia videmus, non sicut oculo rationis, quo occulta, et absentia per investigationem quærimus et invenimus, sicut sæpe causas per effectus, vel effectus per causas, et alia atque alia quocunque ratiocinandi modo comprehendimus. Sed, sicut corporalia corporeo sensu videre solemus invisibiliter, præsentialiter atque corporaliter, sic utique intellectualis ille sensus invisibilia capit, invisibiliter quidem, sed præsentialiter, sed essentialiter. Sed habet sane oculus hic intellectualis, ante se velum magnum expansum ex peccati delectatione fuscum et tot desideriorum carnalium varia multiplicitate contextum, quod contemplantis intuitum a divinorum secretorum arcanis arceat, nisi quantum divina dignatio quemlibet pro sua, aliorumve utilitate admiserit. Testatur hoc Propheta qui Domino proclamabat: *Revela oculos meos* (Psal. cxviii). Profecto velatos oculos habere se probat, qui eos a Domino revelari postulat; videt tamen anima isto oculo, quæ citra velum sunt, hoc est invisibilia sua, ea videlicet quæ in ipsa sunt, non tamen omnia, quia non omnia circa velum sunt. Et oculo quidem quo sua quædam videt, seipsam (id est animæ ipsius essentiam) videre non valet. Sed dubitari potest utramnam eodem hoc intelligentiæ oculo visuri sumus ea quæ ultra velum esse significavimus, an alius sensus sit quo utemur ad videnda invisibilia divina, et aliis quomodo utimur ad videnda invisibilia nostra? Sed qui alium sensum intuitum superiorum, et alium intuitum inferiorum esse contendunt, videant unde hoc probare possint. Hinc tamen esse credo quod hujus vocabuli, hoc est intelligentiæ significationem, toties confundunt: nam nunc circa superiorem tantum, nunc solum circa inferiorem speculationem ejus significationem restringunt, nunc utrumque sensum sub unius hujus vocabuli significatione comprehendunt. Verum tamen hunc geminum superiorum et inferiorum intuitum, sive dicamus geminum quasi in uno capite sensum, sive duplex; ejusdem tamen sensus instrumentum, sive ejusdem instrumenti geminum effectum, quidquid horum velimus eligere, nihil tamen impedit dicere, utrumque horum ad intellectuale cælum pertinere. Cur etenim hoc etiam cælum duo magna luminaria non dicatur habere, sicut et de cæteris oportet credere, ut in hoc supremo cælo speculatio sublimior atque subtilior sit luminare majus, et speculatio inferior atque subobscurior sit luminare minus.

CAPUT X.

De intellectuali specula, ejusque supereminencia.

Habet autem hoc ultimum et summum cælum diem suam, habet nimirum et noctem suam, et si hoc cælum attendimus, quandiu in hac vita sumus, quid aliud quam noctem habemus vel habere possumus, donec nox in suo cursu iter peregerit, et aurora lucis rutilans noctis tenebras deterserit. Verum tamen hæc nox sicut dies illuminabitur, eo quo quilibet inferiorum cælorum dies ab hujus noctis claritate superetur.

A Siquidem fecit Deus lunam et stellas in potestatem noctis, et idcirco hæc nox illuminatio mea in deliciis meis. Habet enim lunam suam, luminare illud minus quod superius assignavimus, habet et stellas expandentes lumen suum multiformes utique modos divinarum revelationum. Sed qui dormiunt, nocte dormiunt, nec possunt videre cæli hujus luminaria, nec coram Domino psallere cum Propheta: *Quoniam videbo cælos tuos opera digitorum tuorum, lunam et stellas quæ tu fundasti* (Psal. viii). Sicut nec illud: *Media nocte surgebam ad confitendum tibi* (Psal. cxviii). Quid dicam de homine ejusmodi eo quod frustra expectet diem et non videat nec lucem surgentis auroræ. Profecto, qui ejusmodi sunt, sicut cera quæ fluit auferentur, supercecidit ignis, et non viderunt solem. Felices qui fiducialiter de hujus diei mane psallere audent: *Mane astabo tibi et videbo, quoniam non Dens volens iniquitatem tu es* (Psal. v). Puto hujus meridiem significasse qui dilecto suo dicebat: *Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie* (Cant. v). Puto hujus diei mane significare voluisse ejusque desiderio diu æstuasce qui dicebat: *Sperabam usque ad mane* (Isa xxxviii). Quis ex omnibus vobis exultavit ut videret diem istum, vidit et gavisus est? Profecto magnus est quicumque ille est. Neminem tamen credo ad hujus diei meridiem in hac duntaxat carne corruptibili posse pertingere, quamvis negare non audeam de mane. Profecto quisquis vestrum ad hujus diei claritatem poterit pervenire, dum ortus fuerit sol de cælo, videbit sententiæ illius veritatem, quam absque dubio dulce lumen et delectabile oculis videri solem. Sol hujus diei habet ortum; sed nescit occasum, sicut et ipse dies caret vespera quamvis incipiat ab aurora. Non novit illud cælum cælorum nisi una diem tantum. Sed melior est dies una in atriis ejus super millia dierum inferiorum cælorum. Nam secundum profecto cælum habet dies multas et noctes etiam innumeras, secundum quod sol ejus oritur, et occidit, et ad locum suum revertitur. Sic et primum cælum accepit lunam in tempora, et sol ejus cognovit occasum suum. Sed supremi cæli sol et luna steterunt in habitaculo suo. Cum enim cæli hujus luminaria ad summum pervenerint, figunt cursum suum, nec de cætero unquam inclinantur ad occasum. Si omnino et absque dubio regnum cælorum intra nos est, si nobis ipsis illud inveniri potest, ubi, quæso, quam in hoc cælorum summo rectius quæritur, citius invenitur, tutius possidetur? Puto quia omnes illius regni regiones abundant auro, eo quod simile sit regnum cælorum thesauro abscondito in agro. Nam, si scientiæ aurum, si sapientiæ thesaurum quæris et diligis, ubi, quæso, abundantior copiam quam in hoc cælorum summo invenire poteris? Ubi, obsecro, summæ sapientiæ claritas poterit tibi melius elucescere, quam in expressa illius imagine, quam in excellentissimo ejus opere animæ videlicet creatione, reparatione, glorificatio-

Ex hac sane specula quasi e vicino valet et videri qualis sit illa sublimitas spiritus angelicæ illa supereminens magnitudo Spiritus divinusquam locorum apparet vicinius, cernitur lius quam e sublimi solii hujus fastigio quæ supernorum civium summa et sempiterna udo. Nusquam locorum quam ex hoc excelsumo cœlorum spiritus ille qui scrutatur omiam profunda Dei serenius contemplatur inia illa Dei, quæ per ea quæ facta sunt, intelconspiciuntur. Nusquam in omni ejus opere in animæ creatione, reparatione, glorificaapparet ejus, vel potentia sublimior vel samirabilior, vel misericordia jucundior. Certe ut arbitror, unde tibi illa copia auri quam perius promisi, quomodo videlicet ex multa B leratione et agnitione spiritus tui subleveris gnitionem et contemplationem spiritus angelic Spiritus divini.

CAPUT XI.

triplici distinctione quartæ speculationis.

, quia jam per expositionem tenemus unde , tantumque opus auro abundemus videamus Dominus de propitiatorii nostri longitudine itudine præcipiat, vel cur de ejus altitudine io taceat. Si rerum naturam consulimus, in rofecto corporibus discere poterimus, quo investigationis pedem in spirituales theorias e debeamus. Videmus sane in rebus exterior quod omnis corporea crassitudo a longitudi ipit, ex latitudine crescit, in altitudine desi ngitudo itaque propitiatorii, ni fallor, desi a quæ in spiritali natura sunt ad inchoatio Latitudo vero illa quæ sunt ad promotionem, io autem illa quæ videntur esse ad consumm em. Secundum hæc itaque tria quæ dixi riplicem in spiritalibus essentiis divinorum um distinctionem facimus. Primo spiritalis i creatur ut sit. Secundo justificatur ut bona rtio glorificatur ut beata sit. Per creationem ad bonum initiatur, per justificationem in dilatat, per glorificationem in bono conatur. Bona creationis sunt ad inchoationem, justificationis ad promotionem, bona glorifi is ad consummationem. Prima bona sunt ris dona ; secunda bona sunt Creatoris dona aturæ merita ; tertia bona sunt Creatoris dona aturæ præmia, consummatio donorum et reio meritorum. Prima itaque bona pertinent igitudinem. Secunda ad latitudinem. Ultima titudinem. Nam in primis, ut dictum est, ra is creatura ad futuræ plenitudinis perfectio nitiatur. Ex secundis proficit, crescit et dila In ultimis autem sublimatur ad gloriam, et ria consummatur.

CAPUT XII.

bdistinctione primi gradus hujus contemplationis.

eamus ego primo de propitiatorii nostri lon ne quam jubemur in duos cubitos et dimi extendere. Quoties itaque creationis nostræ

A bona illa spiritualia, quæ superius assignavimus, corde versamus, diligenter investigamus, convenienter distinguimus, sufficienter discutimus, toties propitiatorii nostri opus in longitudinem producimus et ad certam mensuram extendimus. In hac itaque fabricandi propitiatorii productione triplex nobis occurrit divinarum donationum distinctio, circa quas solum, vel maxime versari debet nostræ considerationis frequens diligensque retractatio. Ex ipsa creationis suæ conditione, naturale est omni rationali creaturæ esse, scire et velle. Cogita itaque quam necessarium, quam justum et divinæ bonitati quam congruum, tam dignæ creaturæ, tam excellenti naturæ boni ac mali discretionem dare, simul et arbitrii libertatem concedere ut esset bonum ejus tam acceptum quam voluntarium, tam gratum quam gratuitum. Quoties in hujusmodi discussione desudas, in propitiatorii tui productione laboras. Scrutare, contemplare, mirare arbitrii libertatem, judicii discretionem, essentiæ sublimitatem, et propitiatorium tuum cum hoc facis secundum congruentiam ordinis, et modum quantitatis in longum producis. Miror si per teipsum non advertis, quam sit utilis, quamve necessaria horum omnium assidua consideratio. Ex hoc enim mens illuminatur, inflammatur et solidatur in bono.

CAPUT XIII.

Quomodo in primo hujus contemplationis gradu mens exercere se debeat, vel quantum ejusmodi exercitatio valeat.

C Cogita ergo frequenter, considera vehementer, investiga diligenter voluntatem, non solum tuam, sed et alienam, seu bonam, seu malam. Cognosce tuam, ut scias quid corrigere, seu etiam unde debeas gratias agere. Cogita etiam animos perfectorum, nec non et perversorum, animos spirituum bonorum, et spirituum malignorum, ut ex contrariorum consideratione elucescat quid imitari, quid vitare expediat. Attende quid scias, attende quantum nescias. Agnosce quantum emineas per ingenium spiritibus brutis, agnosce quantum subjaceas per intellectum spiritibus angelicis. Si attendis quantum præcedas sensu spiritum brutum, cantabis præcordialiter : *Benedicam Dominum, qui tribuit mihi intellectum (Psal. xv)*. Si cogites intelligentiam angelicam, clamabis profecto : *Deus, tu scis insipientiam meam (Psal. lxxviii)*. Discutere ergo ignorantiam meam utile valde et pernecessarium mihi, ut sciam quid desit mihi, et cum beato Job dicere possim : *Si quid ignoravi, ignorantia mea mecum est (Job. vi)*. Sed, quoties in memetipso attendo quoniam modo, vel quam sæpe incerta et occulta sapientiæ suæ manifestavit mihi, profecto magnificat anima mea Dominum, qui erudit nos super scientiam volucrum et jumentorum, eo quod ipse sit qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Vides certe quanta sit utilitas hujus geminæ considerationis, attendere videlicet affectum rationalis voluntatis, seu etiam sensum rationis. Sed de tertia assigna-

tarum considerationum quid dicam, in admirando A contemplamur, et contemplando miramur animæ
essentiam, essentiæ naturam, naturæ excellen-
tiam? Facile, ut arbitror, potest unumquemque
propria experientia docere, quantum valeat hæc
speculatio animum vel contra vitium erigere, vel
ad bonum animare. Cognosce, quæso, homo di-
gnitatem tuam; cogita excellentem illam animæ
tuæ naturam, quomodo fecerit eam Deus ad ima-
ginem et similitudinem suam, quomodo sublima-
vit eam super omnem corpoream creaturam, et
statim mirari incipies, quomodo inelyta virgo filia
Sion projecta sit de cælo in terram, et pariter Do-
mino clamare incipies: *Quid mihi es! in cælo et
a te quid volui super terram?* (Psal. LXXVIII.) Quid
mirum, quæso, si in recordatione conditionis meæ, B
si ad conspectum animæ meæ subito et absque
mora confusio faciei meæ cooperuit me? Quem
enim non pudeat dominam mundi, civem cæli,
dilectam Dei, addixisse servituti corporis, prosti-
tuisse spiritibus immundis, diu tenuisse sub iugo
servitutis, ad faciendam carnis curam in deside-
riis? Mirabitur sane quisque, cum animæ suæ co-
gitaverit, cum bene attenderit quid sit, vel esse
debuerit. Unde, vel quo projecta sit, mirabitur,
inquam, quomodo facta sit, quasi vidua domina
gentium, princeps provinciarum, facta sit sub tri-
buto. Ad hanc, ut arbitror, considerationem revo-
care nos voluit, qui dixit: *Quid est Israel, quod
in terra inimicorum es, inveterasti in terra aliena,
coinquinatus es cum mortuis, deputatus es cum his
qui in inferno sunt* (Baruch. III). In hac itaque tri-
plici consideratione debemus, ut jam diximus,
propitiatorii nostri longitudinem consummare.

CAPUT XIV.

*Designatio eorum, quæ in hoc speculationis gradu
comprehendi non possunt.*

Sed in prima et secunda consideratione scien-
tiam tuam, usque ad cubitum extendere potes,
nam in tertia omnino non potes. Ubi enim ad id
quod sciri oportet instrumentum idoneum habes,
ibi procul dubio, quasi raræ certitudinis cubitum
tenes, eo quod rei cognoscendæ notitiam, per expe-
rientiam capere valeas. Quasi enim ad plenum cu-
bitum scientia tua excrescit, cum ad certitudinis
firmitatem, per experimentum attingit. Sed quem, D
quæso, non doceat propria experientia quid sit
velle, vel quid sit scire? Nonne legit hoc unusquis-
que, quoties voluerit in proprio corde? Nunquid-
nam ignoras quam infinita velis, quam infinita
nolis, quam innumera scias, quam innumera nes-
cias? Sed nunquid quomodo vides voluntatem
tuam, quomodo nosti cogitationem tuam, potes
æque videre, vel nosse animæ tuæ substantiam?
Quis, inquam, in hac adhuc carne positus, animam
suam, vel quamlibet spiritualem substantiam in
sua puritate vidit, vel etiam videre potuit? Procul
dubio in hac parte humanus intellectus cæcus est
a nativitate, et necesse habet quotidie Domino cla-
mare: *Illumina oculos meos* (Psal. XII). Profecto,
si quis quæ hujusmodi sunt in hac corruptibili

A carne videre potuit, per mentis excessum s
semetipsum ductus fuit, et in eo quod vidit i
lectus humani metas, non propria industria,
ex revelatione divina transcendit. Sed quidqu
hunc modum humana experientia potuit attin
constat nimirum illud non ad hoc, sed ad
contemplantis genus pertinere. Quantumcu
ergo in hac consideratione ingenium tuum
cueris, quantumcunque studium tuum conti
veris, quantumcunque in hac parte sensum t
dilataveris, scientiam tuam ad plenum sub
extendere non poteris.

CAPUT XV.

*Quod nec illa negligere debemus, quæ nonni
parte comprehendimus.*

B Multa tamen sunt, minimeque spernenda, qu
spiritalis essentiæ possumus proprietate, vel e
vinarum Scripturarum auctoritate colligere,
rationis attestazione probare. Studeamus ergo
quomodo vel quantum possumus, quamvis
usque ad experientia cubitum extendere non p
mus. Modicum quidem, sed multum est quod in
consideratione sciri potest. Modicum sane ad p
tudinem, sed multum per omnem modum ad
tatem. Noli ergo negligere quod potes de hoc cu
habere, quamvis ipsum minime possis expler
enim de cæteris taceam, quæ pertinere videnti
speculationem istam, quantum putamus detri-
tum incurris, si animæ immortalitatem nesci
omnino non credis? Si enim de animæ immor-
tate non constet, quis, quæso, ad futuram ret-
tionem se præparet? Quis, obsecro, vitam s
restringat, ne post concupiscentias suas eat?
de perpetratis malis satisfaciat? quis se ad f
opera accingat? quis inter tot divinorum flag-
rum tam acerba patientiam habeat, si de fu-
vita penitus diffidat? Totum quod de human-
neris redemptione asseritur, totum quod de
nis sacramentis creditur, quidquid de divinis
missionibus exspectatur, penitus destruitur,
animæ perpetuitate desperatur. Si in hac vita
tum in Christo sperantes sumus, miserabili
omnibus hominibus sumus. Ecce reliquimus
nia, et secuti sumus ipsum, quid ergo erit ne-
si omnino mortui non resurgunt. Utquid præ-
ipsum mortificamur tota die, si nulla ab ipso
randa est corona justitiæ, si omnino unus es-
teritus hominis, atque jumentorum etæqua ut-
que conditio? Quid mihi proderit, si majore
sapientiæ atque justitiæ operam dederò? Ne
multo melius faciunt qui comedunt, et bibunt
ducunt in bono dies suos, qui epulantur quo
splendide quam qui mortificantur tota die? Ne
multo melius erit ire ad domum convivii, quæ
ad domum luctus, si post hanc vitam nihil h
homo jumento amplius? Cur non vadam et
fluam deliciis, et fruam bonis quæ sunt, si om-
mortui non resurgunt? Cur illam vocem libere
non audiamus, qua dicitur: *Comedamus et
bibamus, cras enim moriemur?* (I Cor. xv.) Vides c

iala sequantur, si de animæ immortalitate contemneretur. Minime itaque contemnere debere de hoc cubito efficere possumus, quamvis expletionem minime sufficiamus. Ab triplici consideratione essentiae, videlicet ejusque discretionis ac voluntatis nostri opus inchoatur, et ad diffinitam producit. Qui igitur animum suum in speculatione plene exercuit, propitiatorii tudinem explevit. Hæc de propitiatorii longam diximus, nunc ad ejus latitudinem in manus vertamus.

CAPUT XVI.

Distinctio secundi gradus contemplationis.

tudinem spectant, ut diximus, ea quæ sunt actionem. Bonum autem nostrum, quod ab actionis inchoat, justificatio dilatatur, et se ad latitudinem pertinere demonstrat. Hoc opus sine duobus non consummatur. Nunciam perficitur, si creaturæ suæ Creator non sit. Et posset quidem, si vellet, sine creatura totum Creator per seipsum explere, sicut cum voluit tot et tanta de nihilo creare. Inne ejus adjutorio nitentes de nostris viris sumimus, frustra laboramus. Testatur hoc evangelio suo loquitur: *Sine me nihil potest fieri, et perficere pro bona voluntate* (Joan. xv), eo quod ipse sit qui operatur, *et velle, et perficere pro bona voluntate* (Joan. xv). *Non est enim volentis, neque curæ ed miserentis est Dei* (Rom. ix). Quid enim potest per memetipsum potero, qui nec saltem possum, Domine Jesu, nisi in Spiritu sancto. (Cor. xii.) Ipse utique est, qui operetur omnibus dividens singulis prout vult (*ibid.*). Invenimus in justificationis nostræ opus, voluntatis consensum requirit, qui dicit: *Si volueritis, bona terræ comedetis* (Isai. i). In arbitrio ascribitur, cum hoc opus præpeditur: *Si populus meus audisset me, Israel a meis ambulasset, pro nihilo forsitan iniorum humiliasset, et super tribulantes eos non manum meam* (Psal. lxxx). Si enim nos in modo opere omnino nihil facimus, frustra adjutorium imploramus, falsoque eum advocamus. Aliud est enim facere, atque aliud re. Quid enim est auxiliari, nisi operanti adjuvare? Adjutorem eum habere, et in bono motorem intellexit, qui dixit: *Adjutor meus, et vator meus es tu, Domine, ne moreris* (Psal. lxxviii). Quotidie ejus adjutorium quærimus, cum ei quotidianis orationibus proclamamus: *Adjuvator meus, salutaris noster* (Psal. lxxviii). Patet via hoc opus a duobus perficitur, in quorum re suæ Creator cooperatur. Opus itaque est opere propria industria, et divina gratia. Nemo enim quisquam libero arbitrio innititur, nisi adjutorio fulciatur. Perficitur autem justificatio ex deliberatione propria, et inspiratione. Sola enim justa velle, est jam justum, sed sola siquidem voluntate recte justus, vel

A injusti dicimur, quamvis ex opere in utrumque adjuvemur. Duobus autem modis nobis cooperatur Deus interior videlicet et exterior. Interior per occultam aspirationem, exterior per manifestam operum suorum administrationem. Sed nil ad hoc contemplationis genus illa cooperatio, quæ exterior fit, eo quod propitiatorium nostrum de auro puro fieri oporteat, et hæc speculatio in pura intelligentia subsistere debeat. Hæc itaque duo sunt, ex quibus perficitur propitiatorii nostri latitudo, propria videlicet deliberatio, et divina inspiratio.

CAPUT XVII.

Quod quædam similiter in secundo hujus contemplationis gradu sunt, quæ comprehendere non possunt.

Quid sit autem deliberatio quotidiano usu didicimus, et ejus certitudine post tot experimenta hæsitare non possumus, et idcirco scientiam nostram in hac parte, usque ad plenum cubitum extendere possumus. Sed quis, quæso, in hac duntaxat vita comprehendere sufficiat, quoniam modo divina gratia cor visitare, et sua inspiratione ad omnem suam voluntatem inclinare soleat? Quantumcunque in hac consideratione laboremus, opus nostrum in hac parte ad plenum cubitum non extendimus. Quomodo enim divinæ inspirationis modum, humana intelligentia comprehendat, cum Dominus in Evangelio suo de ejusdem rei incomprehensibilitate admoneat? *Spiritus, inquit, ubi vult spirat, et vocem ejus audis, et nescis unde veniat, aut quo vadat* (Joan. iii). Docemur itaque de gratiæ divinæ adjutorio per auctoritatem Scripturarum, quod et ipsi probamus per quotidianum infirmitatis nostræ defectum, et per manifestum cooperationis ipsius effectum. Ad hoc siquidem toties ejus nobis gratia subtrahitur, ut quam per se nihil boni humana infirmitas possit, ex proprio defectu doceatur. Ad hoc iterum eadem quæ fuerit subtracta gratia restituitur, ut per ejus effectum, quid ex Dei munere sumus, experiamur. Ut quid unum idemque modo possumus, modo non possumus, nisi gratiam adjutricem modo habemus, modo non habemus? Patet itaque quod de divinæ gratiæ adjutorio minime nos liceat dubitare quamvis cooperationis ejus modos minime possimus comprehendere. Cubitum itaque in hujus nostræ considerationis opere explere non possumus, quia ingenium nostrum in hujus investigationis latitudine, usque ad comprehensionis terminum non extendimus. Patet itaque ratio cur propitiatorii nostri latitudo, usque ad duos cubitos se extendere non valeat, vel cur cubitum et dimidium, juxta documentum divinum, habere oporteat. Si igitur animum tuam in hac gemina consideratione ad plenum exercuisti, propitiatorii tui latitudinem, juxta modum congruum explesti.

CAPUT XVIII.

De prima et secunda distinctione hujus contemplationis, earumque differentia.

Nemo putet eandem esse considerationem illam, quam superius posuimus voluntatis, et hanc quam

modo latitudini assignavimus deliberationis. Nam ad illam pertinet quod in mente agitur ex sola operatione naturæ, ad istam autem quod in ipsa actitatur ex opera industriæ. Ad illam spectat quælibet animæ vis ipsi naturaliter insita, ad istam quælibet animæ virtus per industriam comparata. Ad illam denique quilibet animi motus, qui naturali quodam impulsu agitur, ad istam quilibet animi nutus, qui rationali quodam dispositionis moderamine ducitur. Et quidem solemus vim illam animæ, quæ se valet, et solet in tot affectus formare, et per eam multiplices modos variare, vim illam inquam animæ, solemus voluntatem nominare. Similiter ejus motum et ejusmodi, ut ita dicam, instrumenti actum voluntatem dicimus, et ipsum velle voluntatem vocamus. Nec solum illud velle quod solo naturali motu fertur, voluntas nuncupatur, verum etiam illud quodlibet animi consensus ex deliberatione comitatur. Sed cogit nos utique verborum inopia, verborum significatione modo extendere, modo restringere, et pro necessitatis ingruentia, congruenter variare. Sed, ut sufficienter distinguamus, quid huic considerationi ascribere debeamus, omnis animæ consensus, et quidquid ex consensu in animo agitur ad hanc considerationem pertinere videtur quemadmodum sensus, vel quilibet animæ motus qui contra consensum, vel præter consensum agitur longitudinis considerationi recte ascribitur. Bona namque creationis, ut superius jam dictum est, assignanda sunt propitiarii nostri longitudini, bona vero justificationis ascribenda sunt ejus latitudini. Et scimus quia quidquid in anima præter consensum est, hominem utique justificare non potest. Ad primam itaque considerationem pertinet diligenter attendere quibus bonis naturaliter mens polleat, vel careat. Ad secundam vero spectat nosse quæ bona mens ex virtute jam habeat, vel quæ necdum habere valeat. Facile est, ut arbitror, videre, vel nosse quam sit necessarium, vel utile utramque harum considerationum familiarem habere, et frequenter quidem in contemplationem adducere. Ex prima enim consideratione agnoscit homo ad quæ bona sit naturaliter promptior, vel ad quæ mala proclivior, quibus studiis debeat vehementius insistere, contra quæ mala debeat instantius vigilare, quibus exercitiis valeat melius promoveri, quibus vitiis valeat facilius corrumpi. Ex secunda autem consideratione intelligit homo quibus culpis subjaceat, vel quibus meritis emineat, et quid pro his pœnæ vel præmii expectare debeat, quantum quotidie proficiat vel deficiat, cum quanta animi industria satagat præterita mala delere, præsentia declinare, futura prævenire, cum quanta animi constantia studeat recuperare bona amissa, custodire vel multiplicare bona possessa. Quod gratum, quod commodum, quamve jucundum spectaculum secundum considerationem primam tot animæ qualitates, tot ejus cogitationes, tot ipsius affectiones in speculationem adducere, et in eorum admiratione animum suspendere? O quam

A miranda speculatio, o quam stupenda delicta juxta considerationem secundam tot animi vitiis tot ejus exercitationes, tot ejus studia, vel in præ oculis habere, et ejusmodi contemplatione magis inhærere!

CAPUT XIX.

Quod nullo sensu nostro comprehendi valeat ad tertiam definitionem spectant.

Sed illud nunc sane dignum videtur consideratione, cur de propitiarii nostri altitudine otacuit, qui ejus tam longitudinem, quam latitudinem adeo diligenter expressit. Sed demonstratum est superius ad hanc pertinere considerationem illa procul dubio quæ sunt ad glorificationem. Sed glorificationis nostræ modum sensus hominum capere, quæ ratio potest comprehendere? Quis hujus rei experimentum, ejusmodi evidentiam documentum vel in alio vel in seipso experiri meruit? Hujus rei sane in hac vita nec sufficiens habere argumentum ullum valet capere experimentum. Recte dicti operis altitudini nulla mensura præscribitur quia glorificationis nostræ modus, ut dictum est nullo nostro sensu comprehenditur. Et quod propitiarium nonnihil crassitudinis habere dicitur, sed in cæterarum dimensionem consideratione non reputatur. Sic utique sic glorificationis nostræ certitudinem fidei attestatione tenentur quamvis qualitatis vel quantitatis ejus modum intelligentiam necdum capere possimus. Sed modico et pene pro nihilo reputat quidquid humana aviditas experimento non probat. Sed autem quia post plenam emundationem conscientie, post multa exercitia justitiæ, incipit talis aliquando mens humana sperare, quod prius poterat credere, et in hunc modum propitiarii nostri mensura in altum surgit et ad soliditatem crescit. Credo sane pertinere ad soliditatem modi propitiarii, quando mens incipit in Deo gloriari, et pro bono conscientie testimonio modicum gratulari, intantum ut veraciter a se profiteri, quia *gloria nostra hæc est, testimonium conscientie (II Cor. 1)*. Tu vero, si vis ut propitiarium tuum in altum proficiat, et gratiam prout in hac vita fieri valet soliditatem accipiat, nunquam desistas, nunquam quiesceas donec futuræ illius plenitudinis aliquas, ut ita dicam, arrhas obtineas, donec æternæ felicitatis quantulasunque primitias accipias, donec diu suavitatis dulcedinem prægustare incipias. hujus sane desiderium animare nos voluit. dixit: *Gustate et videte quoniam suavis est Dominus (Psal. xxxiii)*. Propitiarium ergo tuum nihil spissitudinis habere jam credimus, si gustasti quoniam dulcis est Dominus. Sed quod quicumque ad hanc gratiam creveris, quantumcunque in ipsa profeceris debes semper modicum reputare, et pro futuræ felicitatis magnitudine non si pro nihilo ducere. Hoc est sane quod Scriptura sancta tacite innuit, quæ de propitiarii nostri

ne omnino nihil dixit, ac si per taciturnitatem altius clamet, longeque melius insipientia quicquid mens humana in hac vita at de internæ suavitatis abundantia capere quasi pro nihilo reputari debeat. Tacendo quod omnino indignum ducatur de ejus nos mensura instruere, ad cujus inchoa humana infirmitas in hac vita vix potest esse.

CAPUT XX.

de hoc contemplationis genus possit in quinque gradus dividi, et quæ pertineant ad primum gradum.

Quoniam primam illam considerationem quæ ordinem pertinet in tria distinximus, secundam autem quæ ad latitudinem spectat in quatuor, possumus totum hoc contemplationis in quinque partitiones secare, et per quinque gradus dividere. In primo itaque gradu contemplationis consideramus ea quæ per se ad animæ qualitatem, vel essentiæ ipsius spectant, quod vita quædam et perpetua est, nullis pœnis, nullis unquam tormentis subici possit, quod non solum possit ipsa in se vivere, sed corpus etiam ad vitam et salutem animare, quod nullo sustentamento quod sine subsidio sempiternæ subsistat, quod sit per tot corporis membra diffusa, et ipsa simplex, partibusque carens individualibus, quomodo in toto corpore suo quasi in se odam mundo sit, utique ubique tota, quemcumque Deus invenitur ubique totus in omni parte sua, quomodo in illo suo mundo sola volu omnia movet atque disponit, sicut in hoc mundo Deus solo voluntatis nutu omnia regit, qui voluntatis nutu omnia creavit. Invenies in spectaculo et alia multa consideratione digna, et sine admiratione speculari, nec sine iustitie possis admirari. Quid tamen mirum si mundus in spiritu rationali miranda multa atque varia, cum sit præcipua Dei creatura, et ad seipsum et similitudinem ipsius facta? Cum enim omnipotens Deus in operibus suis, magnus atque altissimus nimis in omnibus magnaliis suis, ubi vis obsecro, apparebunt mirabilia virtutum ejus, quæ, quam in imagine sua, quam in similitudine sua? Absque dubio omnipotentis artificis in se quæ ubique mirabilis apparet in ejusmodi singulariter eminet.

CAPUT XXI.

de consideratione eorum quæ pertinent ad secundum gradum.

In secundo hujus contemplationis gradu consideratur illa quæ ad cognitionem sunt, vel veritatis deservire possunt, et quæcumque in augmentum scientiæ concurrunt atque conducunt. In hac consideratione recte miramur volubilitatem cogitationis, agilitatem imaginationis, ingenii acutiscretionis examen, capacitatem memoriæ, et ceteram intelligentiæ, et circa hæc alia quælibet miranda et admiratione digna. Quis enim digne

considerare, quis sufficienter æstimare valeat, quis in ejus considerationis admiratione non expavescat, si diligenter attendat quæ sit illa tam multiplex cogitationis humanæ volubilitas, quæ sit ejus tam inquieta et infatigabilis velocitas, quæ per tam multa, tam varia, et tam infinita discurrit, quæ nulla hora, nullo temporis momento quiescit, quæ tot spatia locorum, quæ tot volumina temporum in tanta festinatione pertransit, qui undique patet tam facilis transitus, tam agilis discursus de summis ad ima, de imis ad summa, de primis ad novissima, de novissimis ad prima. Sed de imaginationis agilitate facultatisque ejus facilitate, quid nos dicturi sumus, vel quid inde digne dicere possumus, quæ omnium eorum quæ animus suggerit, in tanta velocitate imaginem depingit? Quiquid a foris animus per auditum haurit, quicquid ab intus ex sola cogitatione concipit, totum imaginatio absque mora et omni difficultate seposita per representationem format, et quarumlibet rerum formas sub mira festinatione repræsentat. Quales, quæso, est tot rerum atque tantarum in momento, in ictu oculi picturas efficere, et iterum easdem eadem facilitate delere, vel alio atque alio modo multiformiter variare? Nonne per imaginationem animus quotidie novum cælum, novam terram cum voluerit creat, et in illo phantastico mundo quasi alius quidam creator quantaslibet ejusmodi generis creaturas omni hora actitat, et pro arbitrio format? Nihilominus autem si ingenii acumen attendimus, quod in illo mirari debeamus, citius invenimus. Vide quam multa, imo pene infinita humano ingenio pervia sunt, quæ multo unquam corporeo sensu attingi possunt. Vide quod illud humani ingenii acumen soleat profunda investigare, intima quæque penetrare, involuta, perplexa, obscura et in tenebris posita, evolvere, enodare, illustrare, et in lucem evocare. Intimos, ut ita dicam, latitantis naturæ sinus abditosque recessus vivacitatis suæ subtilitate quotidie adit, irrumpit atque pertransit, festinans et anhelans semper in ulteriora penetrare, et altiora conscendere. Attende quot scientiæ disciplinas invenerit, quomodo tot artes excuderit, et tunc incipies obstupescere, et ex nimia admiratione deficere. Sic sane si memoriæ capacitatem ejusque amplitudinem attendas, invenies absque dubio quod digne mirari debeas. Quantus, quæso, est ille tam immensæ amplitudinis sinus qui tot rerum substantias, tot substantiarum formas, tot genera rerum, tot species generum, tot individua specierum, individuorum vero tot proprietates, tot qualitates, tot quantitates, actiones et passiones, habitus, situs, loca et temporis latitudinis suæ ambitu comprehendit, abscondit atque custodit, diuque custodita iterum in medium producit? Cogita, si potes, quæ sint illa gazophylacia. quam multa, quam lata, quam ampla, quam profunda, vel alta, quæ tot scientiæ thesauros et sapientiæ gemmas possunt undecunque colligere et inconfuse custodire. Miranda procul

dubio memoriæ capacitas, sed non minus mirabilis intelligentiæ vivacitas. Quam sit autem magna, vel miranda, facile est perpendere et ex prædictis colligere. Quidquid enim sensus attingit, cogitatio parit; quidquid imaginatio format, ingenium investigat, memoria conservat. Horum omnium notitiam intelligentia capit, et cum libuerit in considerationem admittit, vel in contemplationem adducit.

CAPUT XXII.

De consideratione eorum quæ pertinent ad gradum tertium.

In tertio hujus contemplationis gradu consideramus rationalis animi voluntatem, multiplicemque ejus affectionem. Quis enim digne explicare possit quot alternationibus modos momentaneis permutationibus induit, quam multiformiter se alternantium vicissitudinum motibus variare consuevit? Cogitet quisque quibus perturbationibus quotidie animus suus afficitur. Indeque colligat quam multiformiter variatur. Modo se in fiduciam erigit, modo in diffidentiam cadit, nunc per constantiam figitur, nunc subitaneo timore concutitur? Modo eum ira perturbat, modo ingens ira exagitat. Nec illud adeo mirum quod variis qualitatibus diversisque perturbationibus per singula nomenta afficitur, sed illud supra modum stupendum quod sub eodem pene momento sæpe contrariis affectionibus tangitur. Nunc odio, nunc amore ducitur, modo gaudio, modo mœrore distrahitur. Quam sæpe videmus inter mira gratulationis nostræ tripudia, quomodo superveniens subitque emergens tristitiæ causa animum vehementer concutit ac dejicit, et omnem illam exsultantis animi solemnitatem subito in mœrorem vertit. Nec tamen adeo mirum quod pro diversis rebus animus sæpe et subito contrariis se qualitatibus induit, sed illud multo mirabilius quod propter unam eandemque rem contrariis affectibus contrarios affectus superducit. Nam diu multumque dilecta nimio postmodum odio sæpe persequimur, et vehementer approbata atque desiderata subito detestamur. Sed ut adhuc amplius mireris, unum eundemque hominis affectum si diligenter attendere velis, circa unam atque eandem rem multiformiter variare videbis. Nam modo de magno fit parvus, modo de parvo fit magnus. Quandoque autem de magno fit major, quandoque de modico fit et adhuc minor. Idem itaque animi affectus circa eandem rem crescit atque decrescit, et modo vehementer intumescit, et modo pene, modo penitus deficit, et post plenum sæpe defectum penitus reviviscit. Attende et illud in humano affectu quam sit magnus in magnis, et in sublimibus sublimis, quam sit parvus in parvis, et in vilibus vilis: quam sit, inquam, magnus et sublimis, cum se in altum erexerit; quam sit parvus et vilis cum se in ima dejecerit. Cum se in audaciam erexerit, videbis eum sæpe etiam mortem contemnere, et inter summa pericula nil trepidationis habere. Eundem autem ipsum videbis postmodum inter nocturna silentia ad te-

nuem flatum, ad unius ramusculi motum, etiam foliorum lapsum subito trepidare, et a constantiam perdere. Sed quis omnes hujus affectionis qualitates enumerare? quis omnium variationis ejus modo explicare sufficiat? Pene sunt diversitates rerum, tot sunt varietates actionum. Sicut enim in approbatione rerum diversis diversa sentimus, sic in effectione rerum diversa diverso modo afficimur. Secundum officium enim approbationis variari solet desiderium affectionis.

CAPUT XXIII.

De consideratione eorum quæ pertinent ad gradum quartum.

In quarto hujus contemplationis gradu virtutis deliberationis contemplamur pariter et admiramur quomodo tot animi affectiones quotidie in virtutem redigit, in quantum eas et per discretionem dirigit, et in bona intentione figit. Cum enim aliud sit virtus quam affectio ordinata, et modo ex intentione bona, agitur ut sit affectio ordinata et per discretionem efficitur ut fiat moderata. Nonne autem semper omne deliberationis non est studium circa hoc negotium vehementer impenditur et huic exercitationi tam fortiter quam frequenter insistere, ut omnis nostra affectio ab illicitis transiens per licita discurrat, et ut licitis etiam delectationibus æquitatis modestiam ubique custodiat. Nonne ex virtute deliberationis quotidie agitur, ut a vitio mali cohibeantur, minuantur, destruantur? Nonne ex virtute deliberationis assidue efficitur affectus boni nutriantur, promoveantur, solliciti? **vide** quomodo quosdam affectus in periculum damnat, alios vero in æternum exaltat, sed dum quod ejus officium est deponere potentem a sede, et exaltare humiles. Itaque hunc humilia hunc exaltat suscitans de pulvere egenum, e stercore erigens pauperem. Nonne illius officium est totam illam internæ familiæ turbam totumque nationum, tot affectionum pro arbitrio disponere imperantis more suis legibus subjugare, quod iudicium et justitiam facere, dominari a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terrarum? Nonne ipsius est carnalia desideria fortiter investigatione percutere, fluctuantium cogitationem multus violenter reprimere, sequere quotidie spiritalem pugnam accingere, ad facendam iudicium in nationibus, increpationes in populo? Nonne ipsius est omnes rebelles animi motus, nationum fastus fortiter premere, hostilemque imperii vitiorum exercitum viriliter opprimere, ad vincendum reges eorum compedibus, et nobiles etiam in manicis ferreis. Debet autem non solum vitia reprimere, verum etiam virtutes excolere, sicut etiam Nabuchodonosor forti animadversione reprimere: domum autem David sagaciter disponere diligenter enutrire. Judicabit itaque in nationibus implebit ruinas, conquassabit capita in terra imperatorum. Sed et super solium David, et super thronum ejus sedebit, ut confirmet illud et eborum boret in iudicio et justitia. Quis autem digne

quæ vel quanta sit illa virtutum turba ter-
ut castrorum acies ordinata, ipsius discipli-
struenda, ipsius ordinatione disponenda?
, quæso, vel quantæ credendæ sunt illæ
m phalanges quæ currus Pharaonis et exer-
ejus evertunt, quæ Salomonis nostri currum
ie multiplex millia lætantium, Dominus in
Sina in Sancto. Sed si tantis virtutibus pol-
hac etiam vita quælibet anima perfecta,
, quæso, erit illa virtutum consummatio
habebit in illa summa futuræ plenitudinis
' Cogita, si potes, quanta sit illa futurorum
um tam corporalium quam spiritualium
quæve sit eorum et quam multiplex diffe-
profecto secundum differentiam bonorum
differentia affectionum. Neque enim eodem B
afficiemur circa minora, vel majora bona,
mis nostra affectio sicut in omnibus erit or-
sic in omnibus absque dubio erit pariter
lerata. Quis tibi, obsecro, erit ille virtutum
us in tot ordinatis et moderatis animæ affe-
us? Si te in hujus considerationis specu-
tollere valeas, miror si non credas millia
n ministrare ei, et decies millies centena
n assistere ei. Perpende ergo quale specta-
sit, quamve jucundum tot animarum
rum virtutes quibus interim pollent, vel in
pollere habent, in contemplationem addu-
t in ejusmodi admiratione animum suspen-

CAPUT XXIV.

*sideratione eorum quæ pertinent ad gradum
quintum.*

uinto hujus contemplationis gradu, sicut su-
jam diximus aspirantis gratiæ qualitatem
dos cum attentione miramur, et cum admi-
attendimus. Absque dubio quidquid boni
orum cordibus agitur, septiformis ille Spiri-
inspirantem gratiam operatur. Ecce unus
idem Spiritus tot mentibus semper et ubi-
residet, et gratiæ suæ munera multipliciter
dit. Ecce tot hominum mentes tot modis
iat, et omnium voluntates ad voluntatis
rbitrium sine aliqua coactione inclinât, ipso
nte veritas agnoscitur, ipso inspirante, bo-
amatur. Nam sine cooperante gratia omnino D
afficiamus vel ad cognitionem veritatis, vel
iorem virtutis. Verumtamen quam magnum,
mirabile illud esse creditur quod quidquid
is in nobis operatur, nobis ad meritum
atur. Et miro quodam incomprehensibilique
sic nobis suæ voluntatis beneplacitum in-
, ut juste nobis ad meritum reputari debeat
uid bonitatis ejus in nobis gratia imprimit,
format. Salvo enim humanæ voluntatis
io, et omnino absque ulla coactione, quæli-
na voluntas per inspirantem gratiam in divi-
onitatis complacitum conflatur, et idcirco
ii ad retributionum gloriam cumulatur quid-
x libero mentis consensu in ipsa divinitus

agitur. Operatur autem illa studiorum bonorum
cooperatrix gratia quædam in nobis quæ sunt ad
augmentum debiti, quædam vero quæ sunt ad
incrementum meriti, quædam autem quæ viden-
tur esse ad inchoationem præmii. Toties namque
servitutis nostræ debitum divina benignitas auges-
cit, et sibi nos magis obnoxios reddit, quoties in
nobis scientiæ et sapientiæ dona accrescit. Hæc
itaque et quælibet ejusmodi in augmentum sunt
debiti potius quam meriti. Sed quidquid virtutis
divina nobis bonitas inspirat, ad merita retributio-
num accumulât. Quidquid vero intimæ suavitatis,
quidquid divinæ dulcedinis mentibus nostris divini-
tus infunditur, ad præmii inchoationem quodam-
modo spectare videtur. Hæc omnia operatur unus
atque idem Spiritus. Nam et unctio ejus docet nos
de omnibus, et charitas Dei diffusa est in cordibus
nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis,
et nihilominus constat esse ab ipso quodlibet gau-
dium in Spiritu sancto. Vultis autem apertius nosse
ad quem fructum soleat Spiritus iste spiritum nos-
trum secundare? *Fructus autem spiritus est*, ait
Apostolus, *charitas, gaudium, pax, patientia,*
longanimitas, bonitas (Galat. v). O quam multa,
o quam magna sunt quæ Spiritus iste operatur
in nobis, dividens singulis prout vult! *Divisiones*
enim *gratiarum sunt, idem autem Spiritus. Alii*
quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ, alii
sermo scientiæ, alii fides, alii gratia sanctorum,
alii operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio
spirituum (I Cor. xii), et cætera innumera in hunc
modum. Perpende, obsecro, quam sit spectabile,
quamve salubre has et hujusmodi divini Spiritus
operationes in speculationem adducere, et in ea-
rum contemplatione animum suum ad humilita-
tem et charitatem roborare. Multum enim per om-
nem modum animus tam ad dilectionem Dei,
quam ad despectum sui proficit, cum sæpe atten-
dit, cum plene agnoscit, quam per se nihil possit.
Quam admiranda, quam amplectenda illius gratia
per quam ita operatur in nobis omnia opera nos-
tra, ut sint tam sua quam nostra, dona sua et me-
rita nostra. Superius jam assignavimus quam sint
multiplices, vel multiformes, humani cordis affe-
ctus. Hos utique ille Domini Spiritus quotidie in
electis suis paulatim contemperat, et in unam har-
moniam conformat, et gratiæ suæ plectro quasi
citharædo doctissimus hos extendendo, illos rela-
xando ad concordem quamdam consonantiam
coaptat, donec reboet ex his in auribus Domini
Sabaoth melodia quædam melliflua et supra
modum dulcis, tanquam citharædorum multorum
citharizantium in citharis suis. Sed si tam mira
harmonia et tam multiplex consonantia surgit de
corde uno in tanta pluralitate tam multiplicium
affectionum, quæ, quæso, vel quanta erit illa su-
percælestium animorum consona concordia, con-
corsque consonantia in tanta multitudine tot mil-
lium angelorum, tot animarum sanctarum exsul-
tantium et laudantium viventem in sæcula sæculo-
rum. Hæc omnia utique agit atque disponit multi-

formis illa divini gratia Spiritus, qui, ut superius jam dictum est, operatur omnia in omnibus. Si in his ergo quinque hujus contemplationis gradibus exercitatos sensus habemus, si ad ejusmodi specu-

lationes prompti et proni sumus, profecto propitiatorium nostrum juxta propositum divini menti modum explevimus.

LIBER QUARTUS.

CAPUT PRIMUM.

De quinto et sexto contemplationum generibus.

Restat adhuc de quinto vel sexto contemplationis genere tractare, quæ Moyses in his verbis videtur ex mystica descriptione designare: *Duos quoque cherubin, inquit, aureos et productiles facies ex utraque parte oraculi. Cherubin unus sit in latere uno, et alter in altero. Utrumque latus propitiatorii legant expandentes alas et operientes oraculum. Respiciantque se mutuo versis vultibus in propitiatorium (Exod. xxv).* Libet sane huic descriptioni vehementer intendere, et doctrinæ nostræ regulam ex proposita similitudine sumere, et juxta descriptionis hujus formulam operis nostri formam, vel modum excudere. Puto enim quia aliquid magnum, aliquid præclarum in hoc nobis opere proponitur, quod nobis sub tali forma exprimitur, quod tali nomine censetur, quod angelorum formam imitatur: *Duos, inquit, cherubin aureos et productiles facies.* Vere aliquid magnum, vere aliquid præclarum, aliquid utique supermundanum, et omnino aliquid plusquam humanum esse debuit, quod sub angelica nobis forma representari oportuit. Certe cherubin plenitudo scientiæ dicitur, et sub talis vocabuli præsigio magnum quiddam secretioris scientiæ proponere, vel polliceri videtur. Sed et illud adhuc advertere debemus, quod non quoslibet angelos, sed summos et Deo immediate conjunctos, cherubin vocare solemus. Ad supermundana itaque, imo ad supercælestia hujusmodi operis forma nos provocat, et ad summorum et divinorum speculationem intelligentiam nostram sub hac propositione invitat.

Constat itaque supra hominem esse, et humanæ rationis modum, vel capacitatem excedere, quæ ad hæc duo novissima contemplationum genera videntur pertinere. Unde oportuit ea ad similitudinis expressionem non tam humana quam angelica effigie representare. Nisi enim humanæ ratiocinationis angustias harum speculationum materia excederet, humanæ potius quam angelicæ similitudinis formam formandi operis exemplum habere oporteret. Oportet ergo nos supra nosmetipsos levare, et ad ea quæ supra rationem sunt contemplatione ascendere, si ad angelicæ similitudinis instar cupimus intelligentiæ nostræ volatum formare. Quæramus itaque quæ sint illa quæ supra rationem sunt, quæ humanæ rationis vim ratiocinationisque nostræ modum transcendunt.

CAPUT II.

Quod rationem humanam excedant, quæ ad novissimas speculationes spectant.

Sicut quædam esse constat, quæ sunt infirmam, sic sunt quædam absque dubio quæ stat esse supra rationem. Et inter hæc sunt quædam media, quæ utique rationi sunt paria, infra rationem sunt, quæ sensu corporeo per nos investigamus. Secundum solam rationem sunt quæ rationem discimus, vel sola auctoritate probamus. Candida et nigra, calida et frigida, dulcia et aspera sensu corporeo discimus, non ratione probamus. Vera et falsa, justa et injusta, uti inutilia discernimus ratiocinando, non sensu corporeo. Deum autem in una substantialiter trinum, et in tribus personis substantialiter unum, nec ullus sensus corporeus nec aliqua humana ratio plene persuadet. Sed utique alii per revelationem discunt, alii sola auctoritate convincunt et credunt. Infra rationem itaque sunt corporea, supra rationem divina. Supra rationem utique est, quod corporeus sensus attingere, nec ulla humana potest penetrare. Supra rationem dicimus, veraciter esse credimus, cum tamen illud non per experimento probare, nec intellectu comprehendere possimus. Et quidem circa divina ejusmodi multa, quibus humana ratio facile acquiescere contradicere nolit, sed pro veris recipere rata esse consentit, cum tamen ea nec per experimentum probare, nec per intellectum plene comprehendere possit. Merito ergo ejusmodi quæ supra rationem esse dicenda sunt, quæ capacitate nostræ exiguitatem incomprehensibilitatis magnitudine transcendunt. In his tamen, quæ supra exiguitas comprehendere non valet, angelicæ celsitudo liberos contemplationis volatus excedit. Ut ergo in nobis angelicæ similitudinis formam qualicumque modo possimus excudere, oportet ejusmodi rerum admiratione animum non jugi celeritate suspendere, et ad sublimes et angelicos volatus contemplationis nostræ persequi assuescere.

CAPUT III.

Quod ea quæ supra rationem sunt, gemina distinctione distingui possunt, et quæ cui generi sunt.

Duos autem cherubin facere divinitus jubemus. De in his quæ supra rationem sunt, duo contemplationum genera quærerere admonemur. Intendamus itaque in ea quæ supra rationem sunt, et inven-

quia gemina distributione distingui possunt. Ex his enim alia sunt supra rationem, sed non præter rationem, alia autem sunt et supra rationem et præter rationem. Præmonere in primis volumus quia in summis et divinis cum aliquid præter rationem, vel contra rationem asserimus, de ratione humana, non de ratione divina, hoc intelligi volumus. Quidquid enim in illa summa et divina essentia esse constiterit, summa et incommutabili ratione subsistit. Quod multa tamen de divina natura indubitanter credimus, de quibus, si rationem consulimus, omnis nostra ratiocinatio repugnat, et omnis humana ratio reclamatur. Quæ enim humana ratio habet Filium Patri cœternum esse eique per omnia æqualem a quo habet esse, vivere et intelligere? In his ergo quæ supra rationem sunt multa in hunc modum inveniri possunt, quæ si humana æstimatione pensentur, contra rationem omnino esse videntur. Supra rationem illa esse dicimus quæ nullo experimento probare, nulla ratiocinatione ad plenum investigare sufficimus. Præter rationem autem ea videntur esse quibus et exempla contraire, et argumenta solent contradicere. In illis siquidem et experimenta desunt, et argumenta succumbunt. In istis vero tam exempla quam argumenta contradicunt. Illa sæpe et auctoritatibus probamus, et argumentis confirmamus, et similitudinibus persuademus, probata tamen et persuasa nulla nostra intelligentia plene comprehendimus, quia nullo, ut dictum est, experimento, nullo evidenti exemplo ex his quæ per experientiam novimus probare sufficienter valemus. Ista autem modo miraculis, modo auctoritatibus persuadentur, modo revelationibus discuntur. Infidelibus etenim sæpe persuasa sunt multitudine miraculorum, fidelibus autem quotidie persuadentur auctoritatibus Scripturarum, prophetis vero viris sæpe ostensa sunt multiplices varietate divinarum revelationum. Verumtamen ejusmodi sunt ut aliis omnino (nisi fide mediante) probari non possunt etiam ab his qui ea revelatione didicerint. Ad horum itaque attestationem opus est potius miraculis quam exemplis, auctoritatibus quam argumentationibus, revelatione quam ratiocinatione. Illa autem superiora ejusmodi sunt, ut ad eorum investigationem nulla humana ratio sufficere possit, nisi divinis revelationibus vel authenticis attestationibus adjuta fuerit. Sed fidei menti cum fuerit ejusmodi auxilio subnixæ multæ undique rationes occurrunt, multa denique argumenta emergunt quæ eam in sua investigatione adjuvant, vel in sua inventionem confirmant, vel in sua etiam assertionem sententiam prolatam defendunt. Recte itaque, ut arbitror, ejusmodi dicta sunt esse supra rationem, non tamen præter rationem. Ista vero posteriora ejusmodi sunt, ut cum fuerint miraculis vel auctoritatibus probata et credita, si super his humanam rationem consulimus ejusque consiliis acquiescere disponimus, totum statim labefactari incipiet quidquid fidei ratio in his prius ratum tenebat. Et omnino in eorum investigatione, discussione, assertionem

nihil facit ratio humana nisi fuerit fides admistione subnixæ. Recte ergo quæ ejusmodi sunt, ut secundum hominem loquamur non solum supra rationem, sed etiam præter rationem esse dicuntur. Prima autem quinto contemplationis generi recte ascribuntur, posteriora vero ad sextum contemplationis genus pertinere videntur.

CAPUT IV.

Quod sint aliena ab omni imaginatione quæ pertinent ad hæc contemplationum genera.

Puto autem quia jam nostra expositione non egeat cui hujus operis angelica factura aurea esse debeat. Si aurea et illa proponuntur quæ in ratione versantur, et a ratione comprehenduntur, quanto magis illa quæ rationem supergrediuntur? Si aurea sunt quæ excedunt imaginationem, quanto magis illa quæ excedunt rationem? In hac gemina speculatione nihil imaginarium, nihil phantasticum debet occurrere longe enim omnem corporeæ similitudinis proprietatem excedit quidquid spectanti tibi hæc gemina novissimi operis specula proponit. Si enim quartum illud contemplationis genus quælibet corporea phantasmata soleant semper obnubilare potius quam adjuvare, quanto magis ab his dignioribus, et multo sublimioribus debent longius abesse et penitus non comparare? Cedat itaque imaginatio interim, cedat, penitusque recedat, non est utique in quo hoc opus adjuvare valeat. Quid enim imaginatio possit ubi ratio succumbit? Quid ibi faciat imaginatio ubi nulla est transmutatio nec vicissitudinis obumbratio? Ubi pars non est minor suo toto, nec totum universaliter suo individuo, imo ubi pars toto non minuitur, et totum ex partibus non constituitur, quia simplex est quod universaliter proponitur, et universale quod quasi particulare profertur, ubi totum singula, ubi omnia unum et unum omnia. In his utique et absque dubio succumbit humana ratio, et quid faciat ibi imaginatio? Absque dubio in ejusmodi spectaculo officere potest, adjuvare omnino non potest.

CAPUT V.

Quæ sit supereminentia harum novissimarum contemplationum.

Quanta autem si harum novissimarum speculationum supereminentia inde facile colligitur, quod omnis earum consideratio atque perspectio circa summa et divina usquequaque versatur. Cogitet ergo qui valet, quantum humana scientia ascenderit, cum ad hos contemplationis gradus sublevari meruerit. Quæ enim in primis contemplationis gradibus ad perfectionem inchoatur, in his duobus novissimis ad plenitudinem consummatur. In duobus namque primis erudimur ad scientiam rerum exteriorum et corporalium. In duobus autem mediis promovemur ad notitiam rerum invisibilium et spiritalium creaturarum. In duobus novissimis sublevamur ad intelligentiam supercœlestium et divinorum. Debemus ergo a novissimis et notissimis incipere; et scientiæ nostræ promotionem paulatim sublevare et per

exteriorum notitiam ad invisibilium cognitionem ascendere. Cum enim exteriorum scientiam apprehenderis, et in eorum doctrina exercitatos sensus habueris, debes ad altiora ascendere et spirituum creaturarum scientiam comparere. Sed cum in ejusmodi iterum plene pro posse exercitatus fueris habes adhuc quo altius ascendere possis. Restant adhuc longe supra ista summa atque divina; nitere quantum potes et conare ad illa. Profecto si ad horum speculationem sublevatus fueris ultra hæc alia ad quæ adhuc ascendere habeas ulterius omnino invenire non poteris. Profecto ultra Deum nihil est, et idcirco scientia altius vel ulterius ascendere non potest. Si ergo cherubin plenitudo scientiæ dicitur, vide quam recte illa extrema operis nostri factura cherubin nominatur in qua scientiæ 'omnis summi gradus figuraliter exprimuntur.' Certe in Dei notitia quotidie crescere potes, et in hoc sublimitatis volatu quotidie altius altiusque sublimari potes. Sed supra hanc contemplationis speculam aliam adhuc excelsiorem omnino invenire non potes. Aliud namque est in hoc spectaculorum genere huc illucque discurrere scientiamque suam in Dei cognitione dilatare, et aliud est supra hæc alia et altiora quærere velle, cum nullo modo possis invenire. Supra Deum nihil est sed nec esse, vel esse posse, vel cogitari potest. Non est quo scientia altius ascendat, vel altius ascendere valeat. Plenitudo itaque scientiæ Deum cognoscere; plenitudo autem hujus scientiæ plenitudo est gloriæ, consummatio gratiæ, perpetuitas vitæ: *Hæc est, inquit, vita æterna; ut cognoscant te verum Deum, et quem misisti Jesum Christum (Joan. xvii).* Cognoscere itaque eum qui verus est Deus omnis consummationis est terminus. Ad hujus scientiæ plenitudinem hæc novissimæ speculationes paulatim nos promovent et quandoque sane perducere habent. Hujus plenitudinis perfectio in hac vita inchoatur, sed in futura consummatur. Recte igitur hujus operis figura cherubin dicitur in qua ad omnis scientiæ plenitudinem initiamur.

CAPUT VI.

Quod sit arduum, vel difficile in hæc novissima contemplationum genera gratiam sibi comparare

Sed nunc illud consideremus, quid sibi velit quod hæc novissima opera ductilia quidem facere jubemur. Ductile sane feriendo producit, et crebris ictibus, multaque tusione, ad destinatam formam, paulatim promovetur. Puto ergo quia opus est in hoc opere intima potius compunctione, quam profunda investigatione, suspiriis quam argumentis, crebris potius gemitibus quam copiosis argumentationibus. Scimus autem quia cordis intima nil a Deo purgat, mentisque munditiam nil adeo reparat; nihil sic ambiguitatis nebulas detergit, cordisque serenitatem nil melius, nil citius adducit, quam vera animi contritio, quam profunda et intima animæ com-

Sed quid ait Scriptura? *Beati* inquit,

A mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. (Matth. v). Studeat ergo cordis munditiæ, qui cupit Deum videre, qui in divinorum contemplationem festinat assurgere. O quanta instantia, o quanta diligentia opus est in ejus modi artificioso studio, studiosoque artificio, antequam terreni amoris scoriam animus plene detergat, verique amoris incendio consumat, antequam intelligentiæ suæ aurum ad eam puritatem decoquat, quo ad hujus operis dignitatem, dignum idoneumque reddat! Absque dubio et sine omni contradictione non est leve vel facile humanum animum, angelicam formam induere, et insuper mundanum quemdam et vere plusquam humanum habitum transire, spiritales pennas accipere, et se ad summa levare. O quoties necesse est aurum suum in ignem mittere et iterum extrahere, et nunc in hoc, nunc in illud latus vertere crebrisque ictibus undique tundere, antequam angelicam formam excudat cherubique producat! O quanta prudentia, o quanta providentia in formanda illa operis nostri materia! Hinc divini amoris, hinc divini timoris respectu est temperanda, ne nimio divinæ propitiationis respectu animus resolutus in nimiam sui confidentiam liquescat, vel immoderato divinæ severitatis intuitu obduratus usque in desperationem paulatim tepescat et de præsumpti operis consummatione penitus diffidat. O quam prudenti circumspectione, o quam frequenti increpatione oportet invigilare, vel insistere ne ullus mentis excessus vel cogitationis evagatio, discretionis perspicaciam lateat, nec sine redargutione fortique castigatione pertranseat! Sed quis digne describat qua arte, quave sollicitudine opus sit, donec in se cœlestium et pennatorum animalium figuram transformet, et humanus animus in eorum se imaginem transfiguret? Certe prius necesse est assuescat in cœlestibus cum cœlicolis ambulare, et ad terrena negotia exteriorumque curam (nisi pro solo obedientiæ debito charitativæ officio) nunquam descendere antequam angelicos illos excessus in ardua divinæ incomprehensibilitatis arcana audeat attentare.

CAPUT VII.

Quod frustra homo ad hos theoreticos excessus nititur, nisi divinis revelationibus ajuvetur.

Hinc ergo, ut arbitror, facile perpenditur quanta superexcellentiæ prærogativa hujus novissimi operis dignitas prædicta cætera supergreditur, quæ supremæ illius hierarchiæ in angelis archangelicam sublimitatem ex quadam industriæ suæ æmulatione imitatur. Cogita, obsecro, cujus sit excellentiæ illius ordinis in se similitudinem per imitationem trahere, qui summæ claritati immediate adhæret, qui facie ad faciem, et sine speculo, et sine ænigmate videt. Quale quæso, est quod intelligentia humana quotidie ad illos supercœlestium animorum theoreticos excessus nititur, et quandoque etiam pro divinæ dignationis beneplacito ad illa summæ majestatis magnalia contemplanda sublevatur? Ad hæc ergo quis idoneus? Quis ad hæc

. dignus artifex invenitur, nisi eum divina
præveniat, et subsequatur? Denique aliud
eum facere atque aliud est cherubin formare.
sit arcam compingere, auroque vestire, co-
cingere, operculum superducere, et nosse
mus, et quotidiano experimento probamus,
eregrina sunt a nostris sensibus. Sed cheru-
bis vidit, quisve videre possit? Et quomodo
formam exprimere valeam quam videre non
? Puto quia nec Moyses ad illam exprimen-
tifficeret, nisi antea et ipse per revelationem
isset. Unde est illud quod ei dicitur: Vide ut
facias sicut tibi in monte monstratum est
. xxvii). Prius itaque Moyses in montem du-
prius ei per revelationem ostenditur, ante-
nosse valeat quid de ejusmodi operationem
ere debeat. Necesse est itaque ad cor altum
lere, et per mentis excessum ex Dominica
lione addiscere quid sit illud ad quod sus-
vel studere oporteat, et ad qualem subli-
s habitum animum suum componere, et as-
re debeat. Nam si semel ad lucifluam illam
re sublimationis gloriam admissus fuerit,
illud divinorum radiorum spectaculum in-
meruerit, quam intimis desideriis, quam
dis suspiriis, quam inenarrabilibus gemi-
eum qui ejusmodi est putamus insistere,
assidua recordatione, quam jucunda admi-
s, inspectam claritatem credimus eum re-
e menteque revolvere illam desiderando,
uspirando, illam contemplando, donec tan-
quando in eandem imaginem transforme-
laritate in claritatem, tanquam a Domini
(II Cor. iii). A Domini, inquit, Spiritu, non
Optimus itaque in hoc negotio artificii mo-
ti superius jam diximus, suspiriis, gemiti-
insistere, si vult productile facere cheru-
formare. Quid namque aliud est opus suum
o producere quam multa cordis contritione
ini pietate obtinere ad quod quisque non
per seipsum sufficere? Nemo tamen hæc
us modo loquimur et prædicta opera id-
quipendat, vel parum a se invicem differre
quod communem materiam habeant et ex
utraque fiant. Sane si auro pretiosius ali-
metallum inveniri potuisset ex eo nimirum
gelica forma fieri debuisset. Dignitatis ita-
us supereminetia quæ minus potuit ex
t, plenius commendatur ex forma. Ju-
itaque cherubin producere, et non modo
im non demum quorumlibet angelorum,
erexcellentium spirituum imagines figura-
arum novissimarum speculationum digni-
ius elucescat ex ejusmodi figurativa adum-
e.

CAPUT VIII.

*uintum contemplationis genus similitudi-
rationem admittit, sextum vero totius simi-
nis proprietatem excedit.*

autem illud non esse negligendum, nec
igenti consideratione prætereundum, quod

A de his duobus cherubin Domini voce præcipitur,
cum dicitur: *Cherubin unus sit in latere uno, et
alter in altero (Exod. xxv)*. Statuendi itaque sunt
ex utraque parte oraculi tegentes utrumque latus
propitiatorii. Idem autem intelligimus per oracu-
lum quod propitiatorium.

Quæramus igitur quæ sint ista duo propitiatorii
nostri latera, ut consequenter inveniamus quo
unus ex cherubin stare habeat ex parte una, et
alter ex altera. Sicut superius jam satis ostendi-
mus, per propitiatorium illud contemplationis ge-
nus intelligimus quod habetur de spiritibus ratio-
nalibus. Credimus autem rationalem creaturam
tam angelicam quam humanam ad imaginem et
similitudinem Dei creatam, et de homine quidem
scriptum est: *Creavit Deus hominem ad imaginem
et similitudinem suam, ad imaginem Dei creavit
illum (Gen. i)*, et pro angelica natura dictum puta-
mus quod alias legimus: *Tu signaculum similitu-
dinis, plenus sapientia et decore in deliciis para-
disi Dei fuisti (Ezech. xxviii)*. Ecce quod angelica
natura signaculum similitudinis dicta sit etiam
pro ea parte quæ in veritate non stetit. Propheta
tamen David manifeste proclamatur, et dicit: *Non
est similis tui in diis, Domine (Psal. lxxxv)*, et
Isaias aperte denuntiat: *Quoniam omnes gentes
quasi non sint, sic sunt coram eo, et quasi nihilum
et inane reputatæ sunt (Isa. xl)*. Quomodo ergo
quasi nihilum et inane, si divinum habent aliquid
simile? An forte quod unus dicit, alius contradi-
cit? Absit! Nam ecce apud David lego: *Deus, quis
similis erit tibi? (Psal. lxxxii)*. Sed item apud
eundem invenio: *Signatum est super nos lumen
vultus tui, Domine (Psal. iv)*. Quid igitur aliud ex
tam diversis sententiis colligimus, nisi quod ve-
raciter, et absque dubio Auctori nostro, ex ali-
quo similes, et ex aliquo dissimiles existimus? Imo
quomodo ei in multis homo dissimilis non est, de
quo veraciter scriptum est: *Quoniam universa
vanitas omnis homo vivens (Psal. xxxviii)*: ecce
quomodo dissimilis. *Verumtamen in imagine per-
transit homo (ibid.)*: ecce quomodo similis. Quis,
enim est homo ut possit sequi regem factorem
suum? Sed nec angelus utique in cælo illam
Creatoris sui similitudinem perfecte æmulatur.
D *Quis similis tui in fortibus, Domine, quis similis
tui, magnificus in sanctitate, terribilis atque lau-
dabilis, et faciens mirabilia? (Exod. xv)* Vide er-
go ne forte illa in quibus similes sumus, pertineant
æque ad latus alterum. Dicatur itaque propitiatorii
nostri, si placet, latus unum, divina in rationali-
bus substantiis similitudo, dicatur et alterum in
eisdem essentiis Divinitatis summæ multiplex
dissimilitudo. Videamus ergo quomodo unus de
cherubin stet in uno, et alter in altero latere,
vel quis in quo debeat stare. Superius jam dixi-
mus quod ad unum cherubin pertineat con-
templatio eorum quæ sunt supra rationem, non
tamen præter rationem. Ad alterum autem eorum
contemplatio, quæ sunt supra rationem, et vi-

dentur esse præter rationem. Constat autem quod illa prius dicta, reliqua multo sit facilior, et idcirco in usu nostro debet, et solet esse prior. Alia vero quanto est difficilior, tanto utique debet esse posterior. Prior itaque dicatur cherubin primus. Secunda harum contemplationum dicatur cherubin secundus. Hujusmodi ergo cherubin stare debet in latere uno, et alter in altero. Ab uno sane latere cherubin stare videtur, quando in his contemplationis radius figitur, ad quæ investiganda, vel confirmanda, qualiscunque similitudinis adaptatio facile accommodatur. Quasi ab altero latere cherubin stat, quando ad illa contemplanda humana intelligentia se elevat, ad quæ nulla similitudinis adumbratio se plene coaptat. Ad unum namque latus, ut dictum est, pertinet consideratio similitudinis, quemadmodum et ad alterum consideratio dissimilitudinis. Constat autem illa facilius posse comprehendere, et viciniora, magisque propinqua atque consentanea esse rationi, quæ se sinunt ad aliquam similitudinem applicari. Namque cætera quidem tanto ab humana ratione longius recedunt, quanto cujuslibet adjunctæ similitudinis rationem transcendunt. Primus itaque cherubin stat in latere similitudinis, secundus autem in latere dissimilitudinis, ut ea quæ præter rationem non sunt, et aliquam similitudinem admittunt, similitudinis latus quasi e vicino tangant, eique per considerationem inhæreant. Similiter et illa quæ præter, vel contra rationem esse videntur, omnemque adhibitæ similitudinis proprietatem supergrediuntur, dissimilitudinis latus quasi juxta se habeant, ipsumque e vicino respiciant. Si autem quod dicitur latus unum, et alterum ad dexteram, et sinistram quis referre velit, profecto hujusmodi considerationis similitudo in eandem nos sententiam conducit. Dextra namque nostra operandi gratia sæpius solet proferri, et idcirco constat eam frequentius videri. Sinistra vero sæpius quam dextera sub vestimentis tegitur, et eo ipso utique rarius videtur. Recte ergo per sinistram occultiora, sicut per dextram congruere satis designantur manifestiora. Primus itaque cherubin quasi a dextris assistit, quia in ea quæ rationi omnino aliena non sunt, oculum contemplationis infligit. Secundus autem cherubin quasi a sinistris figitur, qui illa sola maxime contemplantur, quibus omnis humana ratio contraire videtur.

CAPUT IX.

Quomodo per hæc duo contemplationum genera temperatur cuique amor, et approbatio sui.

Multum est autem per omnem modum, quod hæc duo contemplationum genera nos vel contra mala roborant, vel ad virtutem adjuvant. Unde est quod de eisdem additur, cum subjungitur: *Utrumque latus propitiatorii tegant, expandentes alas, et operientes oraculum (Exod. xxv)*. Quando autem aliquid tegimus, duobus id modis maxime facere

solemus. Nam modo in absconsionem, modum protectionem, et sæpe cum aliquod nobis unicum contra solem superponimus, ejus nobis calorem quam claritatem temperamus. Si igitur hæc duo contemplationum genera gratiam duntaxat accipimus, si secundum acceptam gratiam diligenter insistimus, credo quod et ipsa erunt in umbraculum dici ab æstu, et in scutum, et absconsionem a turbine, et a pluvia. nam cum tanto studio et desiderio, in eorum aspectum raperemur, et in eorum admiratione, tanta animi abalienatione, supra nosmetipsos ceremur, ut interim mens nostra seipsam nesciamus, dum in ejusmodi cherubin aspectum suspensam peret, in tantum ut cum Apostolo dicere audeat: *Sive in corpore, sive extra corpus, nescio, scit (II Cor. xviii)*. Vide quam profunde subterfugum cherubin alis lateat, qui seipsum in ignorant. Sed si non potest hæc alarum adurtio mentis respectum in ejusmodi excessu alarum temperare, debet tamen, quod et semper solet, aut illum propitiatorii fulgorem obnubilare, et in aspectibus temperare. Propitiatorii nostri fulgorem absque dubio superducta obumbratione oblatum, quando quidquid in nobis lucere videtur majoris et supereminientioris claritatis commotione despicitur. Propitiatorii nostri claritas commotionem quidem designat spiritalis naturæ, superposita autem alarum expansio celsitudinem duntaxat supereminentiæ. Quid ergo mirum, si hujusmodi obumbratione propitiatorii nostri utrumque obducitur? Nam quidquid divinum simile divinis dissimile in nobis cernitur, divinorum jam dictum est, comparatione fuscatur. Solummodo, ut diximus, obnubilatio non solum claritatem, verum etiam calorem temperare, et utique tolerabiliorem reddere. Et fit sæpe (quod nos novimus) ut in nostra gratia nosmetipsos commotione, vel dilectione modum tenere nesciamus. Sed ex divinarum utique rerum assidua contemplatione, profundaque admiratione, in nobis videtur ut utriusque in nobis nimietas vel supereminentiæ reprimitur. Nullum omnino, nullum, in quantum rationum spiritalium, credo privatum propriæ excellentiæ amorem, vel opinionem veram et legitimam æquitatis mensuram restringere, nisi qui veraciter seipsum non eorum quæ diximus comparatione despiciere. ergo dicti cherubin utrumque propitiatorii latus tegere dicuntur, quia in nobis nihil oblatum reperitur, quod summis et divinis non sit comparabile ex celsitudine.

Et nota quod quemadmodum area propitiatoria tegitur, sic et ipsum propitiatorium dictarum expansione tegi jubetur. Absque dubio ex contemplatione spiritalis creaturæ ejusque nobilitati obducitur amor et approbatio mundi ex contemplatione creatricis essentiæ ejusque supereminentiæ temperatur apud unumquemque amor et approbatio sui.

CAPUT X.

Cum quanta animi aviditate debeant, vel soleant spirituales viri his novissimis contemplationum generibus inhiare.

Sed tunc procul dubio designati cherubin propitiatorii latera sufficienter tegunt, si alas suas sufficienter et indesinenter expandunt. Quid est alas suas continua expansione distendere, nisi omni in loco, omni in tempore, divinæ contemplationi inhiare, et ejusmodi studio vel desiderio ubique insistere? Certe aves, cum volare volunt, alas suas expandunt. Sic sane debemus et nos cordis nostri alas per desiderium extendere, et divinæ revelationis horam, sub omni hora, imo sub omni momento expectare, ut quacunque hora divinæ inspirationis aura mentis nostræ nubila delerserit, verique solis radios, remota omni caliginis nube deleverit, excussis statim contemplationis suæ alis, mens se ad alta elevant, et avolet, et fixis obtutibus in illud æternitatis lumen, quod desuper radiat in aquilæ volantis impetu, omnia mundanæ volubilitatis nubila transvolet atque transcendat. Illum sane dixerim hoc Dominicum præceptum vel documentum implere, et quasi expansis alis erectum stare, qui post acceptam gratiam in hæc novissima contemplationum genera semper studet se quantum in ipso est ad hujusmodi volatus promptum et paratum exhibere, ut cum tempus beneplaciti divini advenerit, et aura aspirantis gratiæ afflaverit, idoneus possit inveniri, qui ad illud divinorum secretorum spectaculum debeat admitti. Debemus autem non solum ad hoc quod in hac vita habere possumus, verum etiam ad illud divinæ contemplationis spectaculum, quod in futura vita speramus, animos nostros suspendere, et in ejusmodi expectatione vehementi desiderio anhelare. Ad hoc siquidem nobis datur hujuscemodi gratia, ad hoc, inquam, infunditur æternorum intelligentia, ut sciamus quid indefessi debeamus per studium quærere, vel per desiderium suspirare. Alioquin frustra in nobis divinæ cognitionis abundantia crescit, nisi divinæ in nobis dilectionis flammam auget. Debet itaque in nobis crescere semper, et ex cognitione dilectio, et nihilominus ex dilectione cognitio, et mutuis incrementis, mutua incrementa ministrare debent, et alternis augmentis alterna augmenta accrescere habent. Debet ergo anima perfecta et assidue summorum contemplationi dedita omni hora peregrinationis suæ terminum ergastulique hujus egressum cum summo desiderio expectare, quod id, quod interim videt per speculum et in ænigmate, mereatur facie ad faciem videre. Hinc est quod Abraham in ostio tabernaculi sui sedebat (*Gen. xviii*). Hinc est quod Elias in speluncæ suæ ostio stabat (*III Reg. xix*), uterque ad egressum paratus, uterque in Domini adventum suspensus. Unum utique uterque præstolabatur, unus in spelunca, alter in tabernaculo, uterque tamen in ostio, sed unus stando, alter vero sedendo. Anima advertis, ut arbitror, quia vitæ hujus moles-

tiam unus miseriam, alter militiam reputat, et eandem temporis peregrinationem, hic carcerem, ille expeditionem judicat. Sunt qui seipsos quasi in spelunca vident, et carnem suam pro ergastulo habent, dum vitæ hujus molestiam moleste sustinent. Alii de corpore suo quasi tabernaculum faciunt, et ad Domini sui militiam accingunt, et patienter tolerant quod vivunt, ut Domini lucris deserviant. Alius itaque impatienter, alius patienter vivit, dum unus sibi metuit, alter Dominicis lucris intendit. Alius ergo stans multumque laborans, alius autem sedens, laboremque pene non sentiens, penitusque non reputans, Dominicum adventum præstolatur, et uterque in ostio et quasi in ipso exitu invenitur. Ut ergo de his interim taceamus qui libenter vivunt et in tabernaculi, ne dicam palatii, sui intimis delectabiliter jacentes requiescunt, uterque illorum Domini adventum metuit, et is qui in ostio sedens, militiæque suæ molestiam patienter sustinens ad Domini occursum suspensus anhelebat, et ille qui in ostio stans visitationisque suæ horam præstolans sub expectationis suæ desiderio pene impatienter laborabat. Vultis audire quam invitatus vivebat qui in speluncæ suæ ostio stabat? *Tolle a me*, inquit, *Domine, animam meam, neque enim melior sum quam patres mei (III Reg. xix)*. Quid autem, quæso, est quod vultum suum operuit quando Dominum transeuntem habuit qui in idipsum sic suspensus stetit? An forte sub Dominica præsentia imperfectum suum perfectius agnovit et imperfectionem suam videri erubuit? Videre tamen voluisti qui videri timuisti. O quam multi sunt qui jam se paratos credunt, et tamen sub ipso visitationis suæ articulo illic trepidant timore, ubi antea non erat timor, et exitum quem prius anxie requirebant jam fieri formidant!

CAPUT XI.

Quomodo post multam desiderii sui fatigationem alii soleant, alii non soleant ex visitante gratia super semetipsos levare.

Ecce qui stando præstolatur, nec ostium exiisse, nec Domino occurrisse legitur. De spelunca tamen, sed velata facie, prospexit, vocemque transeuntis in transitu audivit, et qui jam ad requiem suspiraverat quid adhuc eum facere oporteat ex Domini revelatione cognovit. Alius autem ad Domini adventum de tabernaculo prosilivit, et revelata facie advenienti occurrit, introducit, pascit et pro desiderii voto Dominicam promissionem accipit; Sabaoth quæstionibus pulsatur, futurorumque præscientiam accipiens, in illud divinorum judiciorum secretarium intrat. Quid autem est de habitaculo suo in Domini transitum attendere, nisi ex his quæ circa se divinitus geruntur, divinæ dispositionis moderamen cooperationisque ejus gratiam subtiliter intelligere? Dum eum spiritum vehementem commotio, commotionem ignis, ignem sibilus auræ levis sequitur, transeuntis Domini præsentia deprehenditur, quia dum mens magnis mirisque qui-

busdam perturbationibus subito sæpe sentit se totam concuti, et modo nimio tremore dejici, modo nimio dolore excoqui, vel pudore confundi, et iterum præter spem et æstimationem ad magnam animi tranquillitatem seu etiam securitatem componi, velit nolit, visitantis gratiæ operationem perpendit et divinitus hæc actitari luce clarius agnoscit. Deum autem præsentem sed quasi transeuntem habemus, dum luminis illius contemplationi diutius inhærere necdum sufficimus. Admonentis autem Domini, seu etiam instrumenti vocem audire est, quæ sit voluntas ejus bona beneplacens atque perfecta ex ejus inspiratione cognoscere. Sed ille quasi de tabernaculo in advenientis Domini occursum egreditur, egressus autem quasi facie ad faciem intuetur, qui per mentis excessum extra semetipsum ductus, summæ sapientiæ lumen sine aliquo involucro, figurarumve adumbratione, denique non per speculum et in ænigmate, sed in simplici, ut sic dicam, veritate contemplatur. Exterius visum introrsum trahit quando in quod per excessum vidit multa retractatione, vehementique discussione, capabile, seu etiam comprehensibile sibi efficit, et tum rationum attestazione, tum similitudinum adaptatione, ad communem intelligentiam deducit. Tunc vero vitulus maclatur, unde Dominus pascatur, quando mens hominis his promotionis gradibus roborata, aliquid de propriæ voluntatis beneplacito abscindit, quod prius libenter fovit atque custodivit, quando id de propriis studiis, vel usibus amputat, unde divinæ contemplationi perfectius inhærere, vel divinæ propitiationi altius placere se sperat. Dominum pascimus quando virtutum nostrarum victimis, ampliatioque arctioris vitæ proposito, charitatis ejus in nos benevolentiam nutriamus, et accrescimus : *Ecce, inquit, pulso ad ostium ; si quis aperuerit mihi, intrabo ad ipsum, et cenabo cum illo (Apoc. iii)*. Cum Domino sane apud nosmetipsos comedimus, quando id ejus obsequio libenter impendimus, et in eo ejus beneplacito deservimus, unde illius in nos benevolentiam, unde nostram in ipsum fiduciam augeamus. Ex hac fiduciæ accumulatione agitur, ut ad diu cupitam, multumque desideratam gratiam mens præter spem, et supra æstimationem subito animetur. Eredientem vero Dominum prosequimur, quando præceptæ divinitus intelligentiæ diligenter insistentes, per id, quo de cognita divinitatis luce miramur, ad altiora contemplanda supra nosmetipsos levamur, et revelantis gratiæ vestigiis inhærentes pereuntem Dominum comitamur. Post egressum autem cum stante Domino stare, est in illo celsitudinis statu revelatæ luci per contemplationem diutius inhærere. Stanti Domino assistit, qui totum humanæ mutabilitatis lubricum, ambiguitatisque incertum, alta mentis sublevatione transcendit, et in illo æternitatis lumine defixus, inspectæ imaginis in se similitudinem trahit : *Nos, inquit Apostolus, omnes revelata facie gloriam Domini speculantes, in*

A eandem imaginem transformamur a claritate in claritatem, tanquam a Domini Spiritu (I Cor. iii). In hac mentis sublevatione humana intelligentia, sæpe illam divinorum judiciorum abyssum ingreditur, et ad futurorum etiam, uti jam dictum est, præscientiam eruditur.

CAPUT XII.

Quod ea quæ per excessum mentis solent videri, alia possunt, alia omnino non possunt ad communem intelligentiam inclinari.

Notandum itaque quod modo extra positi visum Dominum introrsum trahimus, modo intus positi cum exeunte eximus. Nam hoc quod de Domini claritate per mentis excessum cognoscitur, quandoque etiam post modum a sobria mente comprehenditur, et sæpe ex eo quod apud nosmetipsos sobrii rimamur, præ admirationis magnitudine in mentis alienationem abducimur. Item et illud notandum quia extra positi visum Dominum modo introducimus, modo non introducimus. Nam et Abraham ad secundam egressionem Dominum reduxisse non legimus. Quædam namque ejusmodi sunt, quæ humanam intelligentiam excedunt, et humana ratione investigari non possunt, et tamen, uti superius jam dictum est, præter rationem non sunt. Cum igitur ejusmodi quælibet per mentis excessum discimus, cognitam exterius visionem quasi nobiscum reportamus, si consona ratione ea ipsa postmodum deprehendimus, quæ prius per revelationem dicimus. Sed illa quæ et supra rationem et præter rationem esse videntur, quando per revelationem et quasi in extasi discuntur, quia eorum rationem postmodum ad nos reversi nulla humana æstimatione comprehendere, vel assignare sufficimus, cognitam visionem quasi extrinsecus relinquimus cujus tantummodo velut memoriam quamdam retinemus. Quid enim ait Scriptura ? *Abit, inquit, Dominus, postquam cessavit loqui ad Abraham, et ille reversus est in locum suum (Gen. xviii)*. Dominus recedit, et Abraham revertitur, quando subtracta revelationis gratia, intellectualis sensus ad communem statum revocatur. Ad primam itaque egressionem Abraham illum quem vidit multa fatigatione ad se intrare compulit. Ad secundam autem egressionem post diutinam visionem, longamque confabulationem omnino non reduxit. Exterius visum nobiscum introducimus cum theophaniam raptim perceptam ad communem intelligentiam ratiocinando postmodum paululum inclinamus. Exterius visus minime introducitur, quando theorica revelatio quanto magis juxta humanam rationem discutitur, eo amplius omni humanæ opinioni adversari videtur. In ejusmodi enim speculatione antequam animus ad consueta redeat, Dominus abit, longiusque recedit, et incomprehensibilitatis suæ magnitudinem visionis elongatione ostendit. Hæc itaque duo rerum genera quæ in hac gemina visione ex Dominica revelatione cognoscuntur, ad prædictos illos duos cherubim spectare vi-

Hæc sane illa et digna satis materia unde da est angelica forma, pennataque anima hac nobis materia cherubin formamus, fidei nostræ arcana quæ vel ipsi per revelationem didicimus, vel a theologicis viris accepimus in contemplationem adducere, et admiratione animum nostrum suspensum ad mirationem adducere, humiliare, et in divinorum desiderio inflammare. Debemus itaque, juxta et Eliæ exemplum, in ipso habitationis notu et velut in ostio Dominicum adventum are. Debemus, juxta divinum documentum, nostrorum alas expandere, et in revelatione occursum rapidis desideriorum passibus e.

CAPUT XIII.

Ani hora anima sancta et contemplativa ad susceptionem gratiæ debeat esse parata.

Cur debet anima sancta et veri sponsi amici sui adventum summo cum desiderio inarata semper et vocanti occurrere, et pulcherrime. Debet, inquam, semper in hoc sollicita et parata inveniri, ne subito et inopinate minus eam minus comptam, minus ornatam vel diu ex clausus diutinae præstolationis molestiam sustineat. Molesta satis verba ique desiderio multum onerosa. *Manda, a, manda, remanda; exspecta, reexpecta, a, reexpecta; modicum ibi, modicum ibi* (viii), verba sunt sane animæ pigræ, animæ minus circumspectæ et nimis ingratiæ. **C** n dicit hujusmodi anima et in suis sordibus cum se dolet inopinato diligentis adventu ri, et erubescit se minus compositam, imitatum inveniri? Certe, inquit, adventum æscire debuissim ut te solemniter susci et ea qua deberem alacritate tibi occurreræ cætero ergo mihi adventum tuum præ et nuntio præeunte adventus tui horam da. Nuntius itaque intercurrat, qui me : facere velis edoceat. Nuntius, inquam, s medius discurrat qui me de singulis in loceat me non solum super statu meo, m de statu tuo. Doceat quomodo apud te quid tibi de me placuerit. Manda itaque : manda, nuntia atque renuntia. Non decet : mutua studia, mutua in alterutrum desi scire, nec sufficit æstuanti animo ardenti o semel audire. Obsæcro ergo, manda, a, manda, remanda. Forte multum amat, æstuat quæ sic instat, quæ tam impor ternuntia quæritat. Videamus ergo quid Ecce juxta verbum suum nuntiis sæpe sæpe remissis, tandem aliquando nun us subsequitur, ut cupitis amplexibus ur, et mutua dilectione foveatur. Ecce : foribus stat, ecce jam ad ostium pulsat. x dilecti tui pulsantis : *Aperi mihi, soror isca mea, columba mea, immaculata mea, put meum plenum est rore, cincinni tis noctium* (Cant. v). Quid, obsecro; quid,

A inquam, profuit, quod nuntios præmisit, qui ostium clausum reperit? Ad vocem vero dilecti, cur saltem non statim prosilis, aperis, introducis, et in amplexus ruis? *Expoliavi me inquit, tunica mea, quomodo induar illa? Lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos? (Ibid.)* Exspectet tamen modicum, si vult, ut suscipiam illum: pulsat et introitum postulat, et dicis: Exspecta; ecce iterum pulsat, et dicis: Reexpecta. Et quid, inquis, est magnum, si exspectat modicum? O quantum timeo ne istud modicum protrahas in longum, donec transeat et declinet, diu multumque fatigatus discedat. Ostendit hoc illa vox tua, et nimis sera querela: *Pessulum ostii mei aperui dilecto meo; at ille declinaverat, atque transierat (ibid.)* Sed **B** ecce iterum rediens, priorisque contemptus injuriam non reputans, stat post parietem, respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos. Audi vocantem, quæ voluisti suscipere pulsanter. En dilectus tuus loquitur tibi: *Surge, propera, amica mea, columba mea, formosa mea, et veni (Cant. ii)*. Cur non statim exsilis, occurris, apprehendis et oscula jungis? Quid adhuc dicis: Exspecta? Ecce adhuc exspectat, ecce iterum vocat: *Surge amica mea, sponsa mea, et veni in foraminibus petreæ, et in cavernis maceriæ (ibid.)*. Quid tu? Reexpecta adhuc modicum. O anima ingrata, o viscera dura, usquequo affligis amicum tuum, usquequo fatigas dilectum tuum? Pulsat, et non vis aperire; vocat, et non vis exire. Pulsat semel et iterum, et tu eum expectare, tu eum reexpectare jubes modicum, et modicum. Vocat semel, vocat iterum, tu nihilominus eum expectare et reexpectare cogis, modicum et modicum. Modicum in uno loco, et modicum in alio, modicum ibi. Cogitur itaque dilectus tuus facere sæpe, et multum, quod tu dicis modicum et modicum. Nam modicum et modicum pro trahis in longum, et longum, et in hunc modum fraudas amicum tuum, et fatigas dilectum tuum. **D** O quanto satius, o quanto rectius foret, ut præ foribus observares, ut cum Abraham vel Elia dilectoris tui adventum exspectares, advenienti occurreres, et cum exultatione susciperes. Deberes sane sicuti dilecti tui columba in foraminibus petreæ, in cavernis maceriæ suspensis alis, colloque protenso foras prospicere, et unici tui adventum cum columbino quodam cantu et gemitu quærere et exspectare. Sed forte adhuc nostri cherubin alas non habent, vel si habent, expansas nondum habent. Nondum fortassis opus nostrum ad plenum formavimus, necdum formam illam angelicam ex integro, juxta Dominicam sententiam, consummavimus.

CAPUT XIV.

Quam sit paucorum, ad susceptionem gratiæ animum semper habere paratum.

Taceo de illis qui foris sunt, qui spirituales dilectionem, necdum scire potuerunt, qui Domini mandata ex doctorum quotidie dictis, vel scriptis audiunt, nec tamen acquiescunt, quotidie peccantes,

quotidie pœnitentiæ tempora dari sibi postulantes. Ex quibus dum quidam verba vitæ libenter audiunt, quid aliud per studium, quam manda, remanda dicunt? Et dum quotidie peccatis peccata accumulunt, quid aliud, quam exspecta, reexpecta per desiderium clamant, quotidie spatium pœnitentiæ postulantes, et resipiscendi tempus quotidie proponentes, quotidie prolongantes? Certe ad satiandum desiderium suum totum hujus vitæ spatium carnali menti videtur permodicum. Et dum ejusmodi anima modo in altera, multa tempora expendit, totumque tamen velut momentaneum reputat, quid, quæso, aliud in divinæ patientiæ aure, quam modicum ibi, modicum ibi resonat? Sed de his interim tacentes, quid de nobis, obsecro, dicturi sumus, qui habitum religionis suscepimus, qui spiritualibus exercitiis mancipati sumus, qui divinæ dilectionis assidue quasdam velut arrhas accipimus? Maxime tamen nos quid, dicemus, qui nil aliud injuncti officii habemus nisi legere, psallere et orare, meditari, speculari et contemplari, vacare et videre quam suavis est Dominus? Nunquidnam nos non pudebit eadem dicere, et dilectum nostrum in hujusmodi verbis fatigare? *Manda, remanda; manda, remanda; exspecta, reexpecta, exspecta, reexpecta; modicum ibi, modicum ibi (Isa. xxviii)*. Quotidie, ni fallor, vos qui lectioni vel meditationi insistitis ejus nuntios suscipitis, mandata cognoscitis. Quoties ex abditis Scripturarum recessibus novos intellectus eruimus, quid aliud quam quosdam dilecti nostri nuntios excipimus? Huic sane negotio subservit omnis sacra lectio, sagaxque meditatio. Alii itaque legentibus, alii meditantibus divinorum secretorum internuntii occurrunt, qui dilecti nostri ad nos mandata perferant, et de singulis instruant. Et sæpe fit ut una eademque Scriptura, dum multipliciter exponitur, multa nobis in unum loquatur, moraliter nos docens quid dilectus noster facere nos velit, allegoriter admonens quid pro nobis per semetipsum fecerit, anagogice proponens quid adhuc de nobis facere disponit. In hunc itaque modum nobis sæpe mandat et remandat, et quasi per unum nuntium multa nobis denuntiat. Sæpe unum idemque mandatum sub variis ænigmatibus et figuris proponitur, ut mentibus altius imprimatur. Et dum idem nobis multis modis et multoties dicitur, quid aliud quam idem sæpe mandari et remandari videtur, et quam multi sunt qui hujusmodi nuntios quotidie accipiunt. De pristino tamen tepore vel negligentia parum, aut penitus nihil corrigere volunt. Sitiunt sane unde possint gloriari, non autem ædificari. Scientiam quidem non sanctitatem affectant, et non tam sancti quam scioli esse desiderant. Dum igitur quotidianis nisibus novos sensus, novos intellectus quæritant, quid aliud quam manda, remanda; manda, remanda, per affectum vel studium clamitant? Hujusmodi nuntios quotidie excipimus, et aliis aliisque sæpe supervenientibus, alios aliosque adhuc quotidie importune exigimus, et in auribus

A Domini Sabaoth fortiter inclamamus: *Manda, manda, remanda*. Sed quanto magis pia dictorum nuntiorum abundat, tanto sanbius, tanto molestius propria nos conscientia sat et cruciat. Hinc fit sæpe ut vitam nec corrigere disponamus, semper tamen differimus. Et dum hoc fieri in futuro proponimus, fit ut futurum semper sit futurum, imo fortassis quam futurum. Sæpe autem aliquod certum determinatur quo corrigatur vita nos dicitur interim dilecto nostro exspecta, et futurum illud in præsens vertitur, item in futurum transfertur, et dicitur reexpecta. multi sæpe proponunt fortiterque apud se stant ut si ex alienis affectibus, quibus interim cantur, semel detur se posse explicare, nunquam amplius in eadem velle recidere, et interim, cum illud se postulant exspectari, et cum e forte affectus amiserint, potius quam absceve vehementer satagunt resarcire quod perdidit et item adhuc modicum se volunt, et petunt exspectari. Sane hoc dicunt, modicum et modicum. Quidquid namque non satiat desiderium, tumcunque sit, affectui videtur parum. Modicum itaque et modicum se exspectari et reexpectant qui ejusmodi sunt. Modicum ibi, et modicum ibi, modicum et modicum sæpe sub affectu et altero, tempore tamen uno. Et in his orationibus dilecto nostro cantamus canticum odibile: *Exspecta, reexpecta; exspecta, reexpecta cum ibi, modicum ibi*. Quando putas ejusmodi anima pigra et tepida poterit ductile illud formare et angelicam formam excudere, praesertim cum opus sit in hoc opere alarum expansio gente in idipsum Dominica utique jussio tantum ut nunquam in hujusmodi studio desideriorum nostrorum pennas ab intentione deponere?

CAPUT XV.

Quod sit arduum, vel difficile, cuius perfectæ seipsam ad semetipsam totam colligere solo Divinitatis desiderio requiescere.

Non dicam annua, non dicam mensurata, sed permodica admodum morosa patienti desiderio satis est molesta. Spem quæ differtur, affligit animum. Debentque veri amici dilecta, et veri dilecti amari superius jam dictum est, prompta semper parata esse, et pulsantem amicum absque dilationis injuria suscipere, et vocanti curam alacritate occurrere. Scimus autem quia carnis amor consortem non recipit, socium non admittit. Vide ergo ne tunc primum incipit strepitum turbas ejicere velle, cum jam cœperit ad ostium pulsare. Alioquin quæris dictura, cum apud te nunc temporis ejusmodi turba inventa; quid, inquam, expectatur, nisi exspecta, reexpecta? Expecta sane, itemque reexpectandum ad ejiciendam extrancorum, ad ejiciendum familia-

omnes cogitatus, tam vani quam noxii, extrahendi sunt, qui nulli nostræ utilitatis deseru-
 illos vero quasi domesticos, vel famulantes
 us, quos nostris usibus, vel utilitatibus im-
 us. Quoniam vero singularis amor solitudi-
 nat, solitarium locum requirit, totam hujus-
 urbam nec solummodo cogitationum, verum
 affectionum; oportet ejicere, ut dilecti nostri
 cibus, quanto liberius, tanto jucundius li-
 hærere. Quanta, quæso, in hujusmodi ex-
 lione mora, quotiesve repetendum, expec-
 xpecta, modicum ibi, modicum ibi? Modi-
 uno loco, modicum in alio. Modicum in
 modicum in vestibulo, modicum in thala-
 nec tandem aliquando post multam expec-
 m, post multam fatigationem cubiculum
 it, et intimum atque secretissimum locum
 at. Modicum in horto, dum tumultuantium
 ligeritur; modicum in vestibulo, dum thala-
 lornatur; modicum in thalamo, dum lectu-
 rnitur. Et cogitur dilectus omnibus his locis
 stare modicum et modicum, modicum ibi et
 um ibi. Ex hortulo auditur, in vestibulo vide-
 thalamo deosculatur, in cubiculo amplexa-
 auditur per memoriam, videtur per intelli-
 m, deosculatur per affectum, amplectitur
 pplausum. Auditur per recordationem,
 r per admirationem, deosculatur per dilec-
 1, amplexatur per delectationem. Vel si hoc
 placet, auditur per revelationem, videtur
 ontemplationem, deosculatur per devotio-
 astringitur ad dulcedinis suæ infusionem.
 r per revelationem, donec voce ejus paula-
 rvalescente, tota perstreptentium tumul-
 sopiatur, solaque ipsius vox audiatur, do-
 mnis illa tandem tumultuantium turba
 eat solusque cum sola remaneat, et solum
 er contemplationem aspiciat. Videtur per
 nplationem, donec ad insolite visionis aspe-
 pulchritudinisque admirationem paulatim
 incalescat, magis magisque inardescat, et
 m aliquando tota incandescat donec ad veram
 tem, internamque pulchritudinem tota refor-
 , et ille internæ habitationis thalamus pur-
 et bysso hyacintho coccoque bis tincto un-
 perornetur, donec tandem aliquando
 mo ornato, et introducto, fiducia jam inva-
 te desiderioque perurgente, cum se ulterius
 xhibere non valeat, subito in oscula ruat, et
 sissis labiis intimæ devotionis oscula figat.
 evotionem sæpe et multiformiter deosculatur,
 interim cubiculum sternitur donec intimum
 æ sinus ad summam pacem et tranquillitatem
 onatur, donec tandem, dilecto inter ubera
 nato, ad ineffabilem quamdam divinæ dul-
 is infusionem tota in illius desiderium lique-
 et spiritus ille qui Domino adhæret unus
 us fiat. Puto quia experta tanta dulcedine,
 n intima suavitate, de cætero jam non pos-
 ima illa pulsante dilecto aliquas moras in-
 re, vel ulla expectatione fatigare, nec ulte-

A rius pro hac parte dielura sit exspecta, reexpecta.
 præsertim cum sibi ipsi omnis mora nimis longa
 et exspectatio videatur onerosa. Deinceps, ut arbi-
 tror, cum Abraham patriarcha, seu etiam Elia
 propheta, ad habitationis suæ introitum libenter
 observabit, ut ad dilecti sui susceptionem semper
 parata sit. Sub hoc tempore, ut arbitror, illud
 opus nostrum ductile incipit non mediocriter pro-
 ficere et consummationi appropinquare, eo quod
 illi nostri cherubin incipiant alas suas jam latius
 extendere, et sese jam quasi ad volatum omni
 hora suspendere.

CAPUT XVI.

*Quam sit pene impossibile cuivis animæ seipsam
 extra semetipsam totam effundere, et supra se-
 metipsam ire.*

B Sed quamvis jam prompta sit tunc temporis ejus-
 modi anima advenientem suscipere, nescio si et
 æque parata et expedita sit vocanti occurrere.
 Timeo ne adhuc pro hac parte dilecto suo om-
 nino sit dictura: Exspecta, reexpecta; exspecta,
 reexpecta; modicum ibi. et modicum ibi. Puto
 enim non esse ejusdem facilitatis suscipere ve-
 nientem et sequi vocantem. Aliud est cum ipso
 introire, atque aliud est ad ipsum exire. Ibi anima
 ad se ipsam revertitur et cum dilecto suo usque
 ad intima cordis sui penetralia ingreditur. Hic ex-
 tra semetipsam ducitur, et ad sublimia contem-
 planda sublevatur, Quid namque est ejus introire,
 nisi se totam in seipsam colligere? Quid vero est
 ejus exire, nisi seipsam extra semetipsam totam
 effundere? Nihil itaque aliud est animam cum di-
 lecto suo in cubiculum ingredi, et solam cum
 solo morari, dulcedineque profui, nisi exteriorum
 omnium oblivisci, et in ejus dilectione summe et
 intime delectari. Se solam cum dilecto videt,
 quando exteriorum omnium oblita ex propria
 consideratione in dilecti sui dilectionem deside-
 rium suum perurget, et ex his quæ in intimis suis
 considerat animum suum in ejusmodi affectum
 inflammat, et tam ex bonorum quam ex malorum
 suorum consideratione in gratiarum actionem as-
 surgit, et hinc pro impensa gratia, hinc pro indulta
 venia intimæ devotionis victimas persolvit. Usque
 in intimum dilectus perducitur et in optimo colloca-
 tur quando ex intimo affectu et super omnia diligi-
 tur. Cogita quid sit quod in vita tua ardentius dile-
 xisti, anxius concupisti, quod te jucundius afficiebat
 cæterisque omnibus profundius delectabat. Consi-
 dera ergo si eadem affectionis violentiam, delectationis
 que abundantiam sentis, quando in summi
 dilectoris desiderium inardescis, quando in ejus dile-
 ctione requiescis. Cui dubium sit quod intimum il-
 lum affectionis tuæ sinum necdum teneatis, intimæ
 dilectionis aculeus animam tuam in divinis affecti-
 bus minus penetrat, tepidius exagitat quam in alie-
 nis affectibus aliquando penetrare vel exagitare
 solebat? Sed si tantam prorsus vel forte validiorem
 dilectionis, vel delectationis violentiam intimis
 tuis circa divina perspexeris, quam alias unquam
 expertus fueris, vide adhuc si forte aliud aliquid

in quo delectari vel consolari possis. Certe quando possumus ex aliena qualicunque consolatione, vel jucunditate concipere, nondum audeo dicere dilectum nostrum intimum ardentissimi amoris sinum tenere. Satage, festina trahere eum ad huc ad interiora et secretiora cordis tui penetrabilia, quæcunque es adhuc ejusmodi anima. Quis enim neget intimum illud cordis humani penetrabile recessus habere, seu etiam obtinere posse, in quibus summi et singularis amoris violentia cum aliquid per affectum infixit, aliena omnino delectatione avelli non possit? Certe si alienam aliquam consolationem quæris vel recipis, Deum tuum quamvis fortassis summe, nondum tamen singulariter diligis. Nondum ergo in intimum perducitur, nondum optimo collocatur. Si ergo non satagis introducere eum ad intima tua, quomodo te credam velle, vel posse sequi eum ad sublimia sua? Certum ergo signum tibi sit, quæcunque es, anima, quod dilectum minus diligis, vel ab illo minus diligaris, si ad theoreticos illos excessus nondum vocari, vel vocantem sequi nondum merueris. Quomodo enim perfecte diligis vel diligaris, si in summorum desiderio ad superna non raperis et in anagogicos illos conatus mentis alienatione non transis? Vis nosse quia sublimitas divinarum revelationum sit manifestum divinæ dilectionis indicium? *Jam non dicam*, inquit, *vos servos, sed amicos; quia omnia nota feci vobis quæ audivi a Patre meo (Joan. xv)*. Attende et illud quia ex magnitudine divinæ dilectionis pendet modus divinæ revelationis: *Comedite*, inquit, *amici, et bibite, et inebriamini, charissimi (Cant. v)*. Ecce qui amici et chari sunt comedunt, qui vero charissimi bibunt imo non solum potantur, sed etiam inebriantur. Certe qui comedunt dum sumptum cibum masticant, non sine mora, vel qualicunque labore, illud in quo delectantur trajiciunt. Qui vero bibunt, cum summa velocitate vel facilitate illud quod siliunt traducunt. Nunquid ergo non illi tibi videntur comedere qui cum multo studio et longa meditatione vix possunt ad veritatis delicias pertinere? Bibunt autem quodammodo qui ex divinis revelationibus summa cum facilitate et jucunditate hauriunt quod de intima veritatis suavitate ardentem concupiscunt. Chari ergo comedunt, sed charissimi bibunt, quia secundum mensuram dilectionis dispensatur et modus manifestationis. Ebrietas autem mentis alienationem efficit, et supernæ quidem revelationis infusio eos duntaxat qui charissimi sunt in mentis excessum abducit. Talem Propheta ebrietatem designare voluit, cum dixit: *Inebriabuntur ab urbertate domus tuæ, et torrente voluptatis tuæ potabis eos (Psal. xxxv)*. Si igitur concupiscimus hac ebrietate madere, et hoc mentis theoreticos excessus frequentare, satagamus Deum nostrum intime et summe diligere, et omni hora in divinæ contemplationis gaudium summo desiderio anhelare, et hoc erit nostro cherubin expansas alas habere. Ecce jam quanto labore sudavimus, ecce quam multa in idip-

sum circumlocutione usi sumus, ut cherubini alas suas sufficienter expandere, et per torio nostro quale oportet obumbraculum derent.

CAPUT XVII.

De his quæ specialiter pertinent ad quintam contemplationis.

Restat modo et illud quærere, cur se dicti cherubin mutuo respicere, et in respiciendum in propitiatorium vertere; *Respiciat* inquit, *mutuo versis vultibus in propitiatorium (Exod. xxv)*. Diximus autem superius quia ad primum cherubin pertinent ea quæ sunt supra rationem, nec tamen præter rationem; ad secundum autem cherubin ea quæ sunt supra rationem videntur esse præter rationem. Secundum itaque distinctionem videte ne forte ad primum cherubin specialiter pertineant ea quæ considerantur circa divinæ illius summæ et simplicis unitatem; ad secundum autem cherubin ea quæ considerantur circa personarum Trinitatis quam multa enim sunt quæ de personarum unitate creduntur, asseruntur, et Scripturarum veritate probantur, quæ omnino videntur naturæ repugnare, et omni humanæ rationi contraire. itaque ejusmodi omnia secundum cherubin retinere dicuntur, in qua illa quæ humanæ rationi repugnant, in contemplationem adducuntur autem circa Divinitatis unitatem considerantur in una simplici natura, videamus quam simplicis intelligentiæ modum excedentia, cum tamen nihilominus sint rationi consentanea idcirco maxime ad primum cherubin, hoc primum contemplationis genus pertinentia. principale illud, et summum omnium credimus simplex et summe unum, et in illo uno et si bono esse omne bonum. Quantum ad essentialitatem illo simplicius, quantum ad efficaciam nihil multiplicius. Quantum ad essentiam, qui illo simplicius quod vere et summe unum est; quantum ad efficaciam quid illo multiplicius quod vere est que ulla dubitatione omnia potest? Vide quid difficile humana ratione comprehendere omnino est, et tunc intelliges quam sit incomprehensibile illud bonum in quo omne bonum est. Super rationem est comprehendere quomodo bonum vere simplex et summe unum, omne bonum sit. Verumtamen huic assertioni ratio humana facile acquiescit et sua attestazione a considerans et affirmans et veraciter contenta quia plenum atque perfectum et omnino sufficiens non esset si in illo summo et sempiterno boni aliquid defuisset. Quomodo ergo comprehendendi potest quod immensum et infinitum *Magnus*, inquit, *Dominus, et laudabilis nimis magnitudinis ejus non est finis (Psal. cxliv)*. quis sensus potest capere, quæ ratio comprehendere, quomodo possit simul utrumque esse et simplex si est immensum, et summe unum est infinitum, et tamen ratio cum ratiocinatio-

r quia vere simplex est quod veraciter com-
n non est, quia omne quod compositum est
 liter dividi potest, et quod naturaliter est
 ile secundum aliquid est et commutabile.
 tit ergo ratio vere simplex esse, quoniam
 incommutabile esse, quod constat optimum
 mum omnium esse : *Apud quem*, inquit,
transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.
 v). Si igitur bonum est incommutabile
 onum et æque erit simplex esse. Consequens
 t quia summe simplex est quod summe
 est. Si ergo illo nihil simplicius, nihil est
 tilius, et quo nihil subtilius, nihil illo pro-
 s et profundissimo nihil inscrutabilius, et
 uenter nihil comprehensibilius. Videamus
 quid ex mutua collatione proveniat simpli-
 et immensitatis, unitatis et universitatis. Si
 bonum ibi est, et quidquid ibi est, summe
 est ; ergo summa potentia, ergo summa
 tia, summa bonitas, summa felicitas. Ubi
 amma simplicitas est, totum quod est unum
 e ipsum est. Unum itaque idemque est ei
 t vivere, intelligere, et posse bonum et bea-
 se, et vide quam hoc sit incomprehensibile.
 go est aliunde potens, aliunde sapiens, aliun-
 us et aliunde beatus. Cogita ergo quæ sit illa
 ia cui est idem facere quod fieri velle. Atten-
 e sit illa sapientia, cui idem est posse quod
 pensa quæ sit illa bonitas, cui quidquid pla-
 ipso decet quod placet, cui quidquid displi-
 ipso dedecet quod displicet. Considera quæ
 vita cui idem est esse, quod beatum esse.
 illud attende, quia si vere omnipotens est,
 locus est, et ubi locus non est. Si vero po-
 ter et essentialiter, quia non est alia ejus
 ia et alia ejus essentia. Essentialiter ergo
 tra omnia et extra omnia ; infra omnia et
 omnia. Si intra omnia, nihil illo secretius ;
 a omnia, nihil illo remotius : si infra om-
 hil illo occultius ; si supra omnia, nihil illo
 ius. Quid ergo illo incomprehensibilius quo
 ecretius, nihil remotius, nihil occultius, nihil
 ius ? Item si in omni loco est, nihil illo præ-
 s. Si extra omnem locum est, nihil illo ab-
 s. Sed nunquid eo ipso absentius quo om-
 præsentius, et eo ipso præsentius quo om-
 absentius cui aliunde et aliunde non est
 omme quod est ? Sed si absentissimo nihil
 æsentius, si præsentissimo nihil est absen-
 quid illo mirabilius, quid illo incomprehen-
 is ? Item si non est aliud ejus potestas, et aliud
 elicitas, ubicunque summa potestas ibi et
 ia felicitas. Summa ergo felicitas ubique est.
 odo ergo vel in inferno summæ miseriæ lo-
 sse potest, vel potest quisquam miser esse,
 umma felicitas nusquam potest abesse, nun-
 deesse ? Hæc omnia mira et vere incompre-
 bilia. Multa, imo pene infinita circa Divinita-
 itatem, et veræ unitatis considerationem rap-
 robat, cum tamen non comprehendat. Ejus-
 itaque omnia supra rationem sunt, nec ta-

A men præter rationem sunt, et eo ipso, secundum
 superius dictam determinationem, ad primum
 cherubin se pertinere ostendunt.

CAPUT XVIII.

*De his quæ specialiter pertinent ad sextum genus
 contemplationis.*

Circa personarum autem Trinitatem, Trinitatis-
 que speculationem, quam multa firmiter credun-
 tur, veraciter asseruntur, quæ tamen non solum
 supra rationem, sed etiam contra rationem esse
 videntur. Credimus unum Deum Patrem, et Fi-
 lium, et Spiritum sanctum, Patrem a nullo, Filium
 a Patre solo, Spiritum sanctum a Patre et Filio,
 Filium nascendo, Spiritum sanctum procedendo.
 Credimus itaque unum eundemque in personis
 trinum, et in substantia unum. Unde alius est Pa-
 ter, alius Filius, alius Spiritus sanctus, nec tamen
 aliud est Pater quam Filius, nec aliud Pater vel
 Filius quam amborum Spiritus. Nam alia est per-
 sona Patris, alia Filii, alia Spiritus sancti, cum sit
 omnibus una substantia, eadem essentia, et sola
 natura. Hæc omnia credimus, hæc omnia profite-
 mur, et constant veraciter esse, et tamen in his
 omnibus, si juxta humanam æstimationem pen-
 sentur, videtur humana ratio fortiter repugnare.
 Si Pater est ingenitus, Filius unigenitus, eritne
 substantia Patris ingenita, Filii genita ? Et cum
 utriusque sit una eademque substantia, eritne
 eadem ipsa genita et ingenita, hoc est genita et
 non genita ? Nunquid eadem ipsa gignit seipsam,
 et gignitur a seipsa ? Nunquid ergo eadem ipsa
 gignitur et non gignitur ; nascitur et non nascitur ?
 Si Filium nasci dicimus, quid de ejus nativitate di-
 cemus. Nunquid ejus nativitas æterna non erit,
*apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis
 obumbratio (Jac. v).*

Si ejus nativitas aliquando non fuit, quomodo
 Patri coæternus, vel coæqualis ? Et si aliquando
 non erit, quomodo illa natura incommutabilis erit
 in qua aliquid transit ? Si semper fuit, quomodo
 ab alio esse accepit, qui nunquam esse incepit,
 sine quo Pater nunquam esse potuit ? Et quomodo
 ejus nativitas perfecta est, si adhuc futura est ?
 An forte iteratur semper, ut possit esse semper ?
 Nunquid ergo jam non una, sed multiplex et in-
 finita erit, quam in infinitum iterare oportebit ?
 Quidquid vero de Filii nativitate dicitur, vide ne
 forte et circa Spiritus sancti processionem eadem
 ratiocinatione quærere possimus. Ecce et ista si
 juxta humanam æstimationem pensentur, huma-
 næ rationi repugnare videntur. Si Spiritus sanctus
 cum Patre ejusdem potentiæ est, nunquid et
 ipse potest quidquid et Pater potest ? Nunquid
 ergo talem Filium qualem et Pater gignere po-
 test ? An forte Filium gignere potentia non est,
 et talem Filium qui omnipotens est ? An forte
 non vult, cum possit ? Quomodo ergo eandem
 cum Patre voluntatis similitudinem, similitudi-
 nisque plenitudinem possidebit ? Multa in hunc

modum, et pene innumera circa personarum Trinitatem invenies, quæ humanæ rationi non solum incomprehensibilia, sed etiam dissona reperies. Multa, inquam, ejusmodi invenies circa personarum Trinitatem, multa ejusmodi in Verbi incarnatione circa substantiarum unionem.

Quid, quæso, est in quo humanitas et Divinitas unitæ sunt, ut una persona esse possint? Nunquid aliquid quod hominis est, vel aliquid quod Dei est, vel aliquid quod utriusque est? Sed si utriusque non est, quomodo in eo uniri possunt quod ab alterutro alienum est? Si aliquid quod hominis est, ergo creatura est. Si aliquid quod Dei est, supra creaturam est, et jam creatura non est. Si aliquid quod Dei et hominis est, nunquid ipsum utrumque erit, et utrumque non erit, creatura scilicet et non creatura? Sed quæstio ista valde est intima, et hucusque, quantum arbitror, non mota, et ideo fortassis rectius supprimenda. Sed de anima Christi quid dicimus, quam omnem gratiæ plenitudinem accepisse negare non audemus? Nam quidquid Pater habet ex natura, ipsa accepit ex gratia. Nam in ipsa habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter (*Coloss. ii*). Si accepit omnem plenitudinem gratiæ, ergo et plenitudinem sapientiæ, ergo et plenitudinem potentiæ. Si ergo æqualem sapientiam, æqualem potentiam habet cum Patre (quod negari non potest), nunquid Patri æqualis erit, et creatura Creatori cœquari poterit, quod omnino fatendum non est? Sed si æqualem potentiam, æqualem sapientiam absque dubitatione habet, quomodo ei omnino cœquari non valet? Sed quid hoc de anima Christi dicimus, quando circa corpus ejus, juxta fidei assertionem, multa credimus atque tenemus quæ humana ratio impugnat et impossibilia judicat? Quando corpus suum Christus discipulis suis distribuebat, nunquid seipsum suis manibus portabat? Nunquid idem ipse erat qui portabat, et qui portabatur. Idem ipse qui dabatur? Quando a discipulis sumebatur, dentibusque terebatur, unquid lædebat? An forte in eo quod dabatur impassibilis erat, sicut et invisibilis erat, quamvis secundum id quod dabat sicut visibilis sic et passibilis erat? Nunquid ergo unum idemque corpus uno eodemque tempore erat visibile et invisibile, passibile et impassibile? Et vide hoc quam sit incomprehensibile, et videatur esse impossibile? Vide quam multis in locis idem Christi corpus quotidie consecratur et habetur. Nunquid ergo per partes dividitur, ut in tam multis locis habeatur? Quomodo ergo ipsum erit vere impassibile, et vere incorruptibile? An vero cum sit per tot loca dispersum, ubique manet integrum et incorruptum et omnino indivisum? Si igitur attendas in quam multis locis sit, in quam multis locis per eandem sanctificationis virtutem esse possit, quo te, quæso, tua ducet cogitatio, nisi ut unum idemque corpus videatur tibi in infinitis locis esse posse, et hoc sub tempore uno? Sed vide id ipsum quam sit non solum contra proprietatem corporum, verum etiam supra om-

nem proprietatem spirituum. Si igitur tam incomprehensibilia sunt, tam incredibilia videntur quæ de corpore Christi veraciter creduntur, quanto magis illa quæ circa animam Christi considerantur omnem humanam rationem longe excellentius supergrediuntur? Incomparabiliter tamen sublimiora sunt quæ circa personarum Trinitatem consideranda occurrunt. Ejusmodi itaque omnia quæ videntur humanæ ratiocinationis angustias non solum excedere, sed infatuare, recte quidem dicuntur ad secundum cherubin pertinere. Recte itaque dictum est, quia ea maxime quæ considerantur circa divinæ substantiæ unitatem pertinent ad cherubin primum, quæ vero considerantur circa personarum Trinitatem, maxime pertinent ad cherubin secundum. Ad quintum itaque genus contemplationis pertinet consideratio prior: ad sextum vero et ipsum ultimum consideratio posterior.

CAPUT XIX.

De mutua collatione duarum novissimarum speculationum.

Hoc autem de hac gemina consideratione, de quinto videlicet et sexto contemplationis genere caute observandum, et diligenti observatione præcavendum ut sic asseremus ea quæ pertinent ad unum, ut non illa destruamus quæ pertinent ad alterum. Sic in summis illis et divinis astruamus substantiæ unitatem, ut tamen non evacuemus personarum Trinitatem, et sic confirmemus personarum Trinitatem, ut tamen non dissipemus substantiæ unitatem. Debent itaque dicti illi cherubim seipsos mutuo respicere, nec ulla intelligentiæ suæ consideratione a mutuo concordie consensu speculationis suæ oculos in contraria divertere. Quod multi in eo quod de summæ divinitatis unitate sentiunt, veram Trinitatis fidem evacuare contendunt, et item quam multi in eo quod de Trinitate asserunt divinæ essentiæ unitatem dissipare volunt. Arius dicit: Aliud est Pater, aliud est Filius, atque aliud est Spiritus sanctus. Recte quidem diceret si alius diceret, non aliud. Is utique in eo quod dicit divinitatis unitatem dissolvit. Sabellius dicit: Idem Deus quando vult Pater est, quando vult Filius est, quando vult Spiritus sanctus est, ipse tamen unus est. Iste autem in eo quod loquitur vere Trinitatis fidem evacuare conatur. In hujusmodi sane cherubin nostri ab alterutro aspectu faciem avertunt, quia contraria assertione multum diversis sententiis, et sibi ipsis oppositis intendunt et acquiescunt. Secundum primum cherubin dicimus, quia unus et solus Deus est qui cuncta ex nihilo creavit. Juxta secundum cherubin affirmamus, quia alius est qui genuit, et alius est qui ab utroque procedit. Sed cherubin isti duo respiciant se mutuo et dicamus, quia unus idemque Deus est substantialiter unus et personaliter trinus. Dicimus secundum primum cherubin quia Pater, et Filius, et Spiritus sanctus unum sunt in substantia una, in essentia una, in natura una. Dicimus juxta cherubin secundum, quia alius est

in persona, et alius Filius in persona et alius Spiritus sanctus in persona. Respiciant se cherubim mutuo, et profiteamur absque dubio, quia sunt aliud et aliud, Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, quamvis veraciter sint alius atque alius. itaque est Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus juxta cherubim secundum; nec tamen, est Pater, aliud est Filius, aliud est Spiritus sanctus juxta cherubim primum, cum secundum unum respectum veraciter affirmemus, quia Pater, Filius, et Spiritus sanctus non tres dii, sed Deus. Juxta secundum cherubim confitemur. Illi substantia nostrae substantiae in unam nam unita est. Juxta cherubim primum induer affirmamus quia Patris, et Filii, et Spiritus substantia una et individua est. Verumtamen juxta mutuum respectum profiteamur, quia Filius veraciter incarnatus est. Cherubim ita cherubim respicit, quando quod unus dicit, non contradicit. Cherubim cherubim respicit, loquens quod contemplationis genus illa, quae considerationis sunt, sic asserit, ut tamen alterius sunt, omnino evacuare nolit. Cherubim se mutuo respiciunt, quando novissima contemplationum genera invicem sibi occurrunt et mutua sibi, et veritatis concordia alluunt. Item unus cherubim alium respicit, quando fieri consuevit) nostra speculatio a penultimo incipit, et in novissimum desinit. Vel ut ab ultimo incipit, et in penultimum deit.

CAPUT XX.

De collatione trium novissimarum speculationum.

vident autem duo cherubim non solum se invicem respicere, verum etiam in ipso alterutro revolvunt vultum in propitiatorium vertere. Vultum cherubim designati in propitiatorium vertunt, quando novissima duo contemplationum genera in eo quod de sublimibus et divinis conferunt sentiunt, ab illo quae quarto contemplationis generi subjacent, in assertionis suae testimoniationis similitudinem trahunt. Quartum similitudinis contemplationis genus intelligimus per proprium, sicut in duobus cherubim, intelligimus quartum et sextum. Sicut autem superius dictum est, quartum contemplationis genus versatur in maxime quae considerari solent circa spiritum creatum, sed creatum. Quintum vero et sextum versantur in illis praecipue quae considerari oportet circa Spiritum divinum et increatum. Quia igitur rationalem creaturam ad Creatoris imaginem agnovimus, recte ab illa natura similitudinem familiariter quaerimus, modumque investigationis nostrae formamus. Ab illa, inquam, natura in cujus conditione divinae imaginis gloria vehementius impressa, et evidentius expressa, non dubitamus. Quid itaque aliud est cherubim vultus suos in propitiatorium vertere, quam in rationalem creaturam speculatione, et investigatione rationalem creaturam attendere, et ex inspecta

A similitudine ad Divinitatis intelligentiam, altius proficere? Si miraris quomodo ille omnium opifex Deus tot et tam varias rerum species, prout voluit, in ipso mundi exordio ex nihilo in actum produxit, cogita quam sit humanae animae facile omni hora quaslibet rerum figuras per imaginationem fingere, et quasdam quasi sui generis creaturas quoties voluerit sine praesenti materia, et velut ex nihilo formare, et incipiet minus esse mirabile, quod prius forte videbatur incredibile. In quo et illud invenies valde notabile, quod rerum veritatem, quae summa veritas est, reservavit sibi, rerum vero imagines qualibet hora formandas suae concessit imagini. Si miraris quomodo unus idemque Deus possit esse omnibus in locis non per partes divisus, sed ubique totus, attende quod una eademque anima sit per omnia corporis membra diffusa, nec tamen et ipsa par partes divisa, sed in singulis tota et individua. Quomodo igitur se habet anima pro modulo suo in corpore suo, hoc est in sui juris mundo, quem et ipsa regendum accepit. Si miraris quomodo Deus omnia, quae in mundo geruntur, absque ulla contradictione solo voluntatis nutu, ad omne suum beneplacitum inclinatur, considera quia et anima, quaelibet corporis sui membra pro solo voluntatis arbitrio movet, moderatur et ordinat. Unus itaque utrobique quantum ad similitudinem, agendi modus, quamvis in aequalitatis comparatione diversus. In his omnibus primis cherubim in propitiatorium intendit dum ex rationali creatura ad Creatoris contemplationem similitudinis rationalem trahit. In hac ipsa rationali creatura, si diligenter attendimus, aliquod, ut credimus, summam Trinitatis vestigium invenimus. Est enim ibi aliquid ex mente ipsa, hoc est ejus sapientia, et est ibi aliquid tam de mente ipsa quam de ejus sapientia, scilicet dilectio sua. Omnis enim mens sapientiam suam diligit, et idcirco sapientiae suae amor ex utraque procedit. Est enim sapientia a mente sola, amor vero ex mente pariter et sapientia. Sic Filius (hoc est Patris sapientia) a Patre solo, Spiritus sanctus autem (hoc est utriusque amor) a Patre et Filio. In hunc modum secundus cherubim invenit quomodo in propitiatorium considerationis suae vultum utiliter vertere possit, si in divinarum rerum speculatione similitudinis attestatiorem quaerit.

Notandum sane quod tria illa quae in rationali anima consideranda occurrunt, personarum Trinitatem non faciunt, quemadmodum tria illa in Deo secundum proprietatum differentiam in tres personas dividunt. Vide ergo quia in his quae pro similitudine adducta sunt in rationali animo ad illam summam Trinitatem major est dissimilitudo quam similitudo. Nec mirum tamen quia secundus cherubim dissimilitudinis latus in propitiatorio nostro vicinior tangit. Latus autem similitudinis quasi e longinquo respicit. Si tibi mirum sit quomodo solus Filius (Patris videlicet sapientia) incarnatus sit, quomodo in carne ad nos venit, et tamen a Patre non recessit, perpende quod et in imaginaria Trinitate sola men-

tis sapientia voci humanæ incorporatur, et per vocem corporalem egreditur, egressa agnoscitur, agnita retinetur, et tamen ab illa de qua nata est mente penitus non separatur. Multa sunt ejusmodi in rationali mente propter quod secundus cherubin debeat in propitiatorium intendere. Ecce jam per expositionem tenemus quomodo duo cherubin juxta Dominicum documentum se invicem respicere habeant, tenemus nihilominus quæ ratione, vel utilitate vultus suos in propitiatorium vertere debeant.

CAPUT XXI.

Quod frequentationem trium novissimarum speculationum semper comitetur frequentia divinarum revelationum.

Illud quoque non negligendum, nec sine diligenti consideratione prætereundum, quod Dominica voce promittitur, cum ad Moysen dicitur: *Inde loquar ad te desuper propitiatorio* videlicet, et *de medio duorum cherubin* (Exod. xxv.) Cogita quam magnum sit, vel quale omni hora cum opus fuerit Deum consideret, et in qualibet necessitate, cum oportuerit divinum consilium quærere et accipere, et tunc animadvertere poteris quam sit necessarium vel utile hos tres novissimos speculationum modos familiares habere: *Inde, inquit, loquar ad te* (ibid.). De quo, quæso, loco, vel unde? *Desuper propitiatorio, inquit, et de medio duorum cherubin.* Si vult ergo familiare habere divinum oraculum, ascendat homo ad cor altum, et mente transcendens dictum illud propitiatorium teneat duorum illorum cherubin medium, ut per tertium contemplationis genus ascendat ad quintum et sextum. Quasi supra propitiatorium elevata mens in medio duorum cherubin versatur, quando contemplativa anima non modo corporalem, verum etiam spirituales creaturas sublimi consideratione transcendens in summæ unitatis et Trinitatis admiratione suspenditur. Quasi per desuper propitiatorium in hujus admirationis speculum erigimur, quando ex rationalis creaturæ inspectione, divinæque imaginis consideratione ad Divinitatis agnitionem altius promovemur. Quasi inter propitiatorium et duos cherubin medii discurremus, quando ex mutua trium novissimarum speculationum collatione ad singularum perfectionem plenius proficimus. Debemus itaque inter hæc tria spectaculorum genera libenter discurre, et per summæ Trinitatis et unitatis speculum et imaginem ad ejusdem Trinitatis et unitatis gloriam speculandam profundius penetrare. Si illud quod de rationalis creaturæ dignitate, si et illud quod de Creatoris dignatione, vel claritate agnovimus, libenter retractamus, frequenter in considerationem et admirationem adducimus, merebimur et illa circa eadem spectaculorum genera ex divina revelatione agnoscere, quæ antea nullatenus potuimus intelligere. Hoc est quod tibi promittitur, cum dicitur: *Inde loquar ad te.* Pensa ergo quam sit utile fidei nostræ sacramenta sæpe retractare, et in frequenti memoria habere, quandoquidem ex ejusmodi studio divinarum revela-

tionum frequentiam poterimus obtinere. Si igitur illa quæ de personarum Trinitate, et substantia unitate in Deo credimus per mentis excessum videre, et pura perspicuaque intelligentia capere nequimus, nihilominus tamen ea quæ inde catholica traditione accepimus, fide tenemus, prout nobis possibile est, in frequentem considerationem adducamus, ut ex ejusmodi studio divinarum revelationum copiam promereri possimus. Puto siquidem quia divinarum revelationum consolatio non omnino peregrina erit eis qui divinorum sacramentorum arcana fidei oculo tam frequenter quam libenter aspiciunt, quanto magis illis maxime familiaris erit, qui ea intelligentiæ oculo assidue contemplando et per mentis excessum sæpe videndo, desiderio suo satisfacere non possunt? Qui igitur Moysi officium gerit, qui curam pastoralem suscipit, cui denique ex Dominico præcepto incumbit populum Domini de domo servitutis educere, per loca solitudinis traducere, in terram promissionis introducere, debet utique inter prædicta illa tria contemplationum genera libero volatu circumferri, ut possit semper dignius inveniri qui digne debeat tam de sua quam de populi sui ignorantia quoties opus fuerit ex Domini oraculo instrui, et super quolibet incerto certificari. Si igitur agnoscere cupis ex inspiratione divina, quæ sit voluntas Dei beneplacens, atque perfecta, esto semper promptus et pronus ad novissima ista tria spectaculorum genera. Hujus exercitii merito mereberis fortasse promissionis illius veritatem probare, inde loquar ad te,

CAPUT XXII.

Quod in omni contemplationis genere contingit contemplantem mente excedere.

Quamvis autem familiare sit, et quasi proprium videatur duobus novissimis contemplationum generibus per mentis excessum videre, econtra autem quatuor primis quasi domesticum est et pene velut singulare, sine ulla animi alienatione in contemplationem assurgere, possunt tamen omnia atque solent modo utroque contingere. Nam ex illis quæ primis contemplationum generibus subjacent, possumus quædam ex divina revelatione cognoscere, et per mentis excessum contemplationis oculo cernere, et ea item quæ ad duo novissima contemplationum genera pertinent, solemus, prout novimus, et valemus secundum communem animi statum in considerationem adducere et per contemplationem videre. Sed quia illa semper quæ ad novissima duo pertinent, humanæ mentis perspicaciam excedunt, cum ea juxta consuetum omnibus animi statum in considerationem adducit, seu econtra, ut aliquid in his perspicacius et limpidius cernere possit, ipsa mens humana semetipsam excedit, et in abalienationem transit apte quidem eadem ipsa non tam humana effligie quam angelica forma mystice exprimere oportuit. Quod autem hæc omnia contemplationum genera possint per extasin cerni, mystico Moysi exemplo tenemus. Quod vero sine ullo mentis

possint in contemplationem adduci, ex illo Beseleel opere habemus. Utenim Moyses et utrumque cherubin ex divina revelatione potuisset, montem ascendit, nebulam subit. Ut autem Beseleel mysticum illud opus intueretur, nec montem, nec nebulam subire, nisi secundum propheticam sententiam ad cor altum ascendere? Ejusmodi vero non nubes tunc tegit, quando exteriorum omnium memoria menti excidit. In hoc monte Moyses septem diebus moratur, et in septimo de medio montis Domini colloquium vocatur. Sed diebus, in quibus opera nostra peragimus, et in septimo die moramur. Quasi sex ergo dies transigimus in monte, quando cum multo labore, magnaque industria in ejusmodi sublimitatis statu moramur diutius permanere. Tunc autem quasi ultimum diem venit, quando tanta mentis alienatio, menti in oblectamentum vertitur, et in tanto labore subitur. Quasi ad septimum jam pervenitur, quando in illo sublimitatis statu, aliquando, ad summam animus tranquillitas componitur, ut non solum omnem curam mundanam deponat, imo universas pene humanarum passibilitatis metas excedat. Ad colloquium cum Domino vocante, admittitur, quando in illa inspiratione et revelatione, in illam divinum abyssum intromittitur. In medio nebulæ Moyses ingreditur, quando humana mens illa divini luminis immensitate absorpta, in sui oblivione sopitur; ita ut mirari valeas, quomodo mirari debeas quomodo concordet ibi ignis et nubes, et ignis cum nube: nubes ignis cum nube illuminatæ intelligentiæ. Ignis et oblivio notorum et expertorum, cum inspiratione et intelligentia, prius ignotorum et expertorum. Nam uno eodemque tempore humana intelligentia, et ad divina illuminationem humana obnubilatur. Hanc sublevatam pacem, obnubilationem et illuminationem ista paucis verbis comprehendit, cum dicit: *in idipsum dormiam et requiescam* (Psal. lxxv). Quasi acriter anima pacem tunc invenit, quando in semetipsam ducta humanæ passibilitatis omnino non sentit. In hac pace obdormit, et ad summam tranquillitatem consopita, non sobria cogitare consueverat, ei in oblivione venit. Qui enim dormit, quæ circa ipsum moramur et semetipsum omnino non novit. Recte per soporem, mentis alienatio exprimitur; nam ab assuetis absentatur, et quasi per somnolentiam, a rebus humanis, divinarum rerum contemplatione peregrinatur. Et tunc quidem in monte obdormit, quando in eo per contemplationem et admirationem requiescit, qui unum deus esse omne quod est, cui solus veraciter potest: *Ego sum qui sum* (Exod. iii). Quasi Moyses designat per septimum diem, quod apertius nominat pacem. Et quod apud istum

est obdormire. Et quod unus requiescit in idipsum, hoc est quod alius vocatus accedit, et moratur apud Dominum. Quasi ad Moysi itaque similitudinem montis verticem ascendens, medium nebulæ ingreditur, et arcam jam dictam designatosque cherubin, Domino revelante, videt et contemplatur, quando per mentis sublevationem et alienationem quis in sublimia raptus, ad illa sex quæ descripsimus contemplationum genera ex divina inspiratione promovetur. Moysi utique dictum est: *Vide ut omnia facias, sicut tibi in monte monstrata sunt* (Exod. xxv). Si ei in monte a Domino monstrata sunt omnia, ergo non solum cherubin, sed etiam arca. Hoc est quod superius jam dixi, quia ad quodlibet contemplationum genus pertinentia possunt, Domino revelante, per mentis excessum videri. Sed ex Beseleel opere nihilominus potest perpendi, quia quælibet horum absque ullo mentis excessu possunt et solent in contemplationem adduci. Quid enim, quæso, est arcam fabricare, auro vestire, coronaque cingere, propitiatorio tegere, cherubin adjungere, nisi gradatim quidem in dicta contemplationum genera artem comparare, et multo studio atque labore alia post alia addiscere et in usum adducere, et tandem aliquando opus consummare, et ad ultimum in omnibus perfectum esse? Sed ut de arca taceam, quid vel de ipsis cherubin dicam? Nunquid ut eos formaret, vel formatos videret legitur vel montem ascendisse, vel nubem intrasse? Unde et manifeste datur intelligi, quia et illa novissima duo contemplationum genera quibus quasi proprium esse videtur per mentis excessum exerceri, solent tamen quandoque infra humanæ comprehensibilitatis metas cohiberi. Omnia contemplationum genera possunt modo utroque fieri, et modo per mentis excessum, modo sine aliquo mentis excessu solent exerceri.

CAPUT XXIII.

Quod excedendi donum alii fortuitum habent, alii tam quasi ex virtute possident.

Eorum autem qui in suis contemplationibus supra semetipsos ducuntur usque ad mentis excessum rapiuntur, alii hoc expectant et accipiunt usque adhuc ex sola vocante gratia, alii vero ut hoc possunt sibi comparant (cum gratiæ tamen cooperatione) ex magna animi industria. Et illi quidem hoc donum quasi fortuitum habent, isti vero jam velut ex virtute possident. Quasi fortuitum cuique est illud, quod quando vult vel prout vult nullo modo potest. Velut fortuitum igitur hoc habent qui in hoc nihil ex propria industria valent, sed solam vocantis gratiæ horam expectant. Jam velut ex virtute ejusmodi gratiæ efficaciam habere dicendi sunt, qui ex magna jam parte id possunt cum volunt. Unius rei figuram habemus in Moyse, alterius autem in Aaron sacerdote. Quod enim Moyses in monte per nubem arcam videre meruit, sola revelantis Domini gratia, fuit: nam ut eam pro arbitrio videret, in sua omnino potestate non habuit. Aaron autem jam ex magna parte in pote-

state habebat quoties idipsum ordo, vel ratio posebat in sancta sanctorum intrare, et intra ipsum velum arcam Domini videre. Satis utique constat quia sancta sanctorum in tabernaculo fœderis tenebat intimum et secretissimum locum. Sicut ergo per verticem montis intelligimus mentis summum, sic per sancta sanctorum intelligimus humanæ mentis intimum. Sed in humano procul dubio animo idem est summum quod intimum, et intimum quod summum. Idem itaque intelligimus per verticem montis et per oraculum tabernaculi fœderis.

Quid igitur est montis verticem, vel interius tabernaculum subire quam summum et intimum mentis sinum ascendere, apprehendere et tenere? Per primum namque tabernaculum illum quem omnes novimus intelligimus communem animi statum; per secundum vero intelligimus illum quem pauci admodum noverunt qui fit per mentis excessum. Ad illum maxime pertinet sensus rationalis, ad isum vero sensus intellectualis. In illo sane speculamur invisibilia nostra, in isto contemplamur invisibilia divina. Sed hunc utrumque statum (unum videlicet omnibus notum, alterum, autem paucis expertum) dividit, et secludit densum oblivionis velum. Cum enim per mentis excessum supra sive intra nosmetipsos in divinorum contemplationem rapimur, exteriorum statim imo non solum eorum quæ extra nos, verum etiam eorum quæ in nobis sunt omnium obliviscimur. Et item cum ab illo sublimitatis statu ad nosmetipsos redimus, illa quæ prius supra nosmetipsos vidimus in ea veritate vel claritate qua prius perspeximus ad nostram memoriam, revocare omnino non possumus. Et quamvis inde aliquid in memoria teneamus, et quasi per medium velum et velut in medio nebule videamus, nec modum quidem videndi, nec qualitatem visionis comprehendere, vel recordari sufficimus. Et mirum in modum reminiscimus non reminiscimur, et non reminiscimus reminiscimur, dum videntes non pervidemus, et aspicientes non perspicimus, et intendentes non penetramus. Vides

A certe quia humana mens, sive in illud ir-
arcanorum secretarium introeat, sive de
exteriora excat, vides, inquam, quia utr-
eam velum oblivionis excipiat. Idem itaq-
nubem intrare, et se intra velumingere
quamvis ad unum respiciat et illud quod
gerebat, et illud quod Aaron actitabat,
tamen in hoc maxime quod uterque
quia ille ad alieni solummodo beneplaciti
horam respiciebat, iste quasi pro officio su-
rat, et magna ex parte pro voluntate g-
Sed ut Aaron idoneum posset et promptu
bere intra velum intrare cum vellet et op-
pontificalem sibi ornatum et habitum in id
idoneum comparaverat atque possidebat
autem est habitum in id officii idoneum
nisi illa virtutum merita comparare, pe-
possit ejusmodi gratiæ officium in usu ha-
Oportet autem non in solo pontificali
verum etiam cum aromatici fumi obnubil-
juxta Dominicum præceptum, incedere, qu-
ad interiora velaminis penetrare, ut introg-
nis suæ hora tanta cœlestium desideriorum
latione et quasi aromatici fumi exæstu
efferebeat, quatenus ei in despectum ver-
omnino quasi pro nihilo reputet quidquid d-
rioris hominis ornatu placere poterat. Forte
idem est Moysen turbam ad pedem montis
quere, et Aaron ante ingressum tabernaculi
munem habitum deponere: idem autem
sen cum senioribus Israel montem ascendi-
Aaron cum pontificali ornatu in interiora ta-
culi intrare, nec forte aliud et aliud est
senioribus in ascensu montis relictis, cum
Josue verticem montis apprehendere, et
cum aromatico incenso in Sancta sanctorum
perare, et idem nihilominus sit illum se-
bulam, istum se intra velum ingerere ut h-
lum inter utriusque actum quantum ad
cam traditionem differat quod unus ex se-
mini vocatione, alter ex propria deliberatio-
secretum illud divinæ revelationis alloqui
bintrabat.

LIBER QUINTUS

CAPUT PRIMUM.

Quod tribus modis in gratiam contemplationis proficimus.

Modis autem tribus in gratiam contemplationis proficimus, aliquando ex sola gratia, aliquando ex adjuncta industria, aliquando ex aliena doctrina. Horum trium in tribus, Moyse videlicet, Beseleel et Aaron typum exemplum habemus, si eorum gesta consulimus. Moyses primo arcam in monte et nube sine ullo industriæ labore ex sola Domini revelatione vidit, Beseleel quam videre potuisset proprio labore formavit. Aaron autem arcam aliena

D jam operatione formatam videre consuevit. rem Moysi arcam Domini sine aliqua humani-
stria videmus cum ex sola Domini revelatio-
dium contemplationis accipimus. Sed tunc
juxta Beseleel exemplum in idipsum ex p-
opere proficimus, cum in eandem gratiam
studio et labore artem comparamus. Tunc
ut arcam Domini videre possimus quasi ex
operatione accipimus quanto ex aliena tra-
ejusmodi gratiæ usum assuescimus. Sed qu-
industriæ operatione dicimus non sic accipi-
mus quasi sine gratiæ cooperatione aliquid o-

ius, cum quælibet nostra industria non sit gratia. Sed aliud est contemplationis grativinitus percipere, atque aliud est ejusmodi a Dei quidem cooperatione proprio exercitio rare. Modis itaque tribus hanc gratiam obtinet, et modo quidem ex divina inspiratione, ex propria exercitatione, modo autem ex traditione.

Verò notandum quod quidam ad hanc gratiam propria industria et sine alicujus doctrinæ merito promoventur, qui tamen in suis conditionibus usque ad mentis excessum nullo rapiuntur. Quidam autem ad eandem gratiam ex aliena traditione magis quam proprio acumine proficiunt qui tamen in suis conditionibus sæpe usque ad mentis excessum capiunt. Hinc est quod Beseleel arcam quidem esse, non tamen ad illam intrasse legitur. vero ad arcam aliena jam operatione fabricata intra velum collocatam ex more intrasse non tur. Ecce nos in hoc opere quasi Beseleel officium suscepimus qui te ad contemplationis studium rationem reddere et quasi in arcæ operatione re curavimus. Longe tamen meipsum in gratia præcedis, si ex his quæ audis adjutus prævaleas usque ad interiora velaminis, si quod quasi in propatulo laboramus et juxta unum usum comprehendimus et assignamus, valueris per mentis excessum perspicere, et intra velum videre.

Indum quoque quod quidam ea quæ per alienationem conspiciunt ad semetipsos reuxta communem animi statum nullo modo vel recolligere possunt. Hinc est quod rex Chidonosor somnium vidit, sed excussus a visum somnium ad memoriam revocare otuit (*Dan. viii*). Alii quod per excessum lerant postmodum facile retractant. Alii ut possint, multo labore desudant. Hinc est rex Pharaos somnium vidit visumque retinere (*Gen. xliii*). Econtra autem rex Nabuchodonamissum somnium multa instantia recutit et Moysi quidem arca Domini ex Dominatione est in monte ostensa, postmodum a valle familiariter nota et frequenter visa. em quod rarum, et velut fortuitum habentis videlicet contemplationibus mente excedere capiunt aliquando familiare habere. Hinc est Moyses ad arcam Domini intra velum familiariter tandem intravit, quam ad solam Domini ionem et revelationem prius per nubem viceperit. Multa sunt in his omnibus sacramentis modo nec possunt nec debent tractari per la.

CAPUT II.

is modis soleat omnis contemplatio contingere videlicet dilatatione, mentis sublevatione, mentis alienatione.

bus autem modis, ut mihi videtur, contemplationis qualitas variatur. Modo enim agitur mentis ratione, modo mentis sublevatione, aliquando

autem mentis alienatione. Mentis dilatatio est quando animi acies latius expanditur et vehementius acuitur, modum tamen humanæ industriæ nullatenus supergreditur. Mentis sublevatio est quando intelligentiæ vivacitas divinitus irradiata humanæ industriæ metas transcendit, nec tamen in mentis alienationem transit, ita ut et supra se sit quod videat, et tamen ab assuetis penitus non recedat. Mentis alienatio est quando præsentium memoria menti excidit, et in peregrinum quemdam et humanæ industriæ invium animi statum divinæ operationis transfiguratione transit. Hos tres contemplationis modos experiuntur, qui usque ad summam ejusmodi gratiæ arcem sublevari merentur. Primus surgit ex industria humana, tertius ex sola gratia divina, medius autem ex utriusque permissione, humanæ videlicet industriæ et gratiæ divinæ. In primo gradu quasi arcam nostro labore fabricamus, quando contemplandi artem nostro studio et industria comparamus. In secundo gradu arca supportantium humeris sublevatur, et quasi præcedentis nubis vestigia sequitur, cum, industria satagente et revelationis gratia cooperante et quasi præeunte, contemplationis radius dilatatur. In tertio gradu arca in Sancta sanctorum infertur, et quasi intra velum collocatur, quando contemplantis acumen ad intimum mentis sinum colligitur, et ab exteriorum memoria oblivionis et alienationis velo secluditur. Primus itaque gradus pertinet ad arcæ fabricationem; secundus ad arcæ elevationem; tertius ad ejusdem introductionem velique obductionem. De primo illud recte intelligitur quod ad Abraham a Domino dicitur: *Leva oculos tuos et vide a loco in quo nunc es ad Aquilonem et ad Meridiem, ad Orientem et Occidentem. Omnem terram quam conspicias tibi dabo (Gen. xiii)*. De secundo illud recte intelligitur quod de Moysæ scribitur: *Ascendit Moyses de campestribus Moab super montem Nebo in verticem Phasga contra Jericho. Ostenditque Dominus omnem terram Galaad usque ad Dan (Deut. xxxiv)*. Ad tertium autem respicit quod Dominus transfigurationis suæ testes in montem excelsum ductos nube lucida obumbravit et, sicut superius jam dictum est, Moyses per medium nebulae ad Dominum accessit (*Matth. xvii*), et in primo quidem Abraham nec jubetur montem ascendere, nec ei legitur ibi Dominus aliquid ostendisse, sed a loco in quo erat jubetur oculos suos levare, et terram quam accepturus erat circumspicere. Nulla mentio ascensionis, vel ostensionis ibi legitur in quibus vel sublevatione mentis exaltatio, vel divinæ revelationis demonstratio designetur. A loco in quo sumus, vel esse consuevimus oculos nostros levamus, quando in contemplationis nostræ spectaculis communem et consuetum animi statum non deserimus. Comprehensibilitatis nostræ modus locus est in quo interim per intelligentiam sumus. Hæreditatis accipiendæ amplitudinem consideramus, quando ad quantam perfectionis latitudinem devotionis nostræ profectibus tandem aliquando pertingere possimus

contemplationis nostræ oculis longe ante prævide-
mus. Nihil in his Scripturæ verbis innuitur quod
humanam industriam excedere videatur, unde et
recte ad primum illum contemplandi gradum ac-
commodatur. Sed quod Moyses jubetur montem
ascendere, quod Dominus dicitur illi terram pro-
missionis ostendisse, attende quam expresse videat-
ur secundum contemplandi gradum designare.
Quid est illa Moysi montana ascensio, nisi huma-
næ mentis supra humanæ possibilitatis planum
quædam in superna elevatio? Quid autem est Do-
minica illa ostensio, nisi intimæ aspirationis infusa
illuminatio? Terram autem promissionis ad divi-
nam demonstrationem prospicere, est futuræ retri-
butionis plenitudinem ex divinæ illustrationis reve-
latione cognoscere, et ejusmodi contemplationi
insistere. Humanæ videtur industriæ quod Moyses
in montana ascendit, gratiæ divinæ quod Dominus
ei terram promissionis ostendit unde et hoc Scri-
pturæ testimonium ad secundum quem diximus
gradum respicere se innuit. Quod autem Moyses
in montem ascendens ad Dominum per medium
nebulæ legitur accessisse, quomodo ad tertium
contemplandi modum, vel gradum respiciat ex
superius dictis satis possumus colligere. Quid
enim est ad divinæ vocationis accessum nebulam
intrare nisi mente excedere, et per oblivionis nebu-
lam quasi adjacentium memoria mente caligare?
Ad idem respicit quod discipulos Christi nubes
lucida obumbravit. Una itaque et eadem nubes et
lucendo obumbravit, et obumbrando illuminavit,
quia et illuminavit ad divina et obnubilavit ad hu-
mana. His itaque tribus modis omnis contemplatio
solet contingere, mentis dilatatione, mentis suble-
vatione, mentis alienatione: *Leva in circuitu ocu-
los tuos, et vide (Gen. xiii)*. Ecce de illo contempla-
tionis genere qui fit mentis dilatatione: *Qui sunt
isti qui ut nubes volant? (Isai. lx)*. Ecce de mentis
sublevatione: *Ego dixi in excessu meo, omnis ho-
mo mendax (Psal. cxv)*. Ecce de mentis alienatione.

CAPUT III.

*De mentis dilatatione, quibus modis soleat
accrescere.*

Ille autem contemplationis modus qui fit mentis
dilatatione, attentione tribus solet gradibus excre-
scere, arte, exercitatione, attentione. Artem nobis
ad aliquid veraciter comparamus, quando quomo-
do aliquid agendum sit veraci traditione seu etiam
sagaici investigatione addiscimus. Exercitatio est,
quando id quidem quod arte percipimus in
usum adducimus, et in ejusmodi officii exsecutio-
nem nosipsos promptos et expeditos efflicimus.
Attentio est, quando studio quod exsequimur
summa diligentia insistimus. Primum itaque est
cujuscunque disciplinæ artem comparare, secun-
dum in usum adducere, tertium in id ad quod
eruditi et exercitati sumus cum summa vivacitate
insistere. His itaque tribus, ut dictum est, gra-
dibus, sinus mentis dilatatur, et ad omnem eru-
ditionem vel disciplinam capacior efficitur. Certe
quanto amplius, quanto firmiter aliqua didiceris,
tanto ad ampliora et profundiora capienda copio-

sus dilatari. Sed et illud quidem nihilominus
stare videtur, quia quælibet disciplina erudit
percepta, usu et exercitatione roboratur, dilat-
atque perficitur. Item quid est quod in uno eo-
que studio in quo eruditi et exercitati sumus,
do tenuius, modo perspicacius videmus, nisi
secundum modum attentionis crescit dilatati
perspicacia mentis? Primus ergo gradus est
ipsius perceptio, secundus ejusdem frequens
citatio, tertius ipsius exercitii diligens et stud-
intentio. Ad primum itaque dilatationis suæ
dum mens humana admonetur, cum ei per
phetam dicitur: *Statue tibi in speculam, pon-
amaritudines, dirige cor tuum in viam dire-
in qua ambulasti (Jer. xxi)*. De secundo audis,
legis: *Super custodiam meam stabo, et figam
dum super munitionem, et contemplabor quia
atur mihi (Habac. ii)*. De tertio est illud: *Tra-
ad insulas Cethim et videte, et in Cedar mitti
considerate vehementer (Jer. ii)*. Quid est au-
speculam statuere nisi contemplandi scien-
comparare? Ad hoc enim speculam erigimus
in hoc longinquum videre, et visum nostrum
omnem partem dilatari possumus. Recte itaque
mentis dilatatio in his verbis designatur in
contemplationis specula erigitur, et ejusmodi
dii scientia comparatur. Quid est autem super
todiā stare et gradum figere, nisi specu-
scientiam usu firmare? Quod enim unus
speculam, hoc alius dicit custodiam. Ob
cam enim seu privatam custodiam, speculas
mus erigere, ut inde prospicientes possumus
minentia pericula longe ante prævidere. Sic e-
contemplationis gratiam quasi spiritualem
lam erigimus, ut tentatoris insidias præ-
possumus. Aliud est autem speculam statuer
ascendere, atque aliud est in ipsa stare seu
gradum figere. Illud est disciplinæ compara-
istud disciplinæ exercendæ. Quod autem
menter considerare jubemur, quis, quæso,
videat quomodo ad tertium illum dilatationis
træ modum pertineat: *In Cedar, inquit, m-
et considerate vehementer*. Et recte quidem
dicitur atque præcipitur, quia ex vehem-
considerationis et attentionis crescit et dil-
capacitas mentis. Si his itaque tribus profic-
gradibus diligenter insistis, ad magnam pe-
caciæ perfectionem, magis magisque dilata-
Magna in his mentis dilatatio, sed non minor
ctatio.

CAPUT IV.

*De mentis sublevatione, quibus soleat gra-
assurgere.*

Nihilominus autem ille contemplandi modus
mentis sublevatione accidit, tribus gradibus
scit: intelligentia namque humana divinitus
rata, illo cœlesti lumine irradiata, aliquando
vatur, supra scientiam, aliquando etiam sup-
dustriam, aliquando autem etiam supra natu-
Supra scientiam mentis sublevatio ascendit, qu-
quolibet nostrum tale aliquid ex divina revel-

scit, quod modum propriæ scientiæ vel intelligentiæ excedit. Supra industriam mentis sursum erigitur, quando ad illud humana intelligentiâ divinitus illuminatur, ad quod nulla sua industria sufficit, nec illa, quam interim habet, nec sua industria comparare valet. Supra naturalis sinus dilatatur, quando humana intelligentiâ, divina inspiratione afflata, non cuiusque, sed generaliter totius humanæ naturæ modum industriæque metas transgreditur. Supra naturam speculantis animus elevatur, cum expectat quod dicitur: *Accedat homo ad cor altum, et habitabit Deus (Psal. LXXIII)*. Tunc quidem in conspectu sublevatæ mentis exaltatur, loquitur, Deo revelante, ei aliquid de divinæ majestatis celsitudine ostenditur, quod eatenus habitæ humanæ modum excedere videatur. Divinitatis ut illa celsitudo, quæ in seipsa, quomodo se habere vel exaltari valeat, non habet quotidie in cognitione crescere, et contemplationis nospectibus sublimior apparere valet. Supra naturam autem industriam mens sublevata attollendo in ipsa impletur, quod dicitur: *Extendit alas suas, et assumpsit eas, atque portavit nubes suis (Deut. XXXI)*. Certe non est industriam per aera iter legere. Sed quod ire non minus supportantium alis, ferri possumus. Industriam itaque, non autem supra naturam esse, per aera iter habere. Supra industriam suam metas contemplativa anima ascendit, quæ divina dignatio arcanorum suorum manibus et quasi alarum suarum expansione vel elevatione, in illud supereminens scientiæ fascinum attollit, quo nulla unquam sua industria possit. Sed illa mentis sublevatio humanæ naturæ, ut videtur modum, transcendit, ad Prophetam suspiravit, cum dixit: *Quis mihi pennas sicut columbæ, et volabo, et requiescam (Psal. LIV)*. In idem respicit, quod Dominus naturam promittit: *Qui confidunt in Domino habebunt fortitudinem, assumunt pennas ut aquilæ (Psal. XL)*. Supra humanam naturam est, procul pennas habere, et pro voluntatis arbitrio, se volare. Quid est autem pennas quasi conaturam accipere, nisi miram quamdam conaturam efficaciam ex virtute possidere, quo possumus volueris in secretioris scientiæ ardua, et humanæ industriæ in via, perspicaciæ tuæ penetrare? Pennata itaque animalia veraciter esse incipimus, quando gratiæ munere sum divinitus accepto, humanæ conditionis contemplationis nostræ volatu transeundumne autem genus prophetiæ, si tamen fuerit mentis alienatione, videtur ad hunc tertium gradum pertinere. Nonne enim supra naturam est, videre de præteritis, quod non est; videre de futuris, quod nondum est; de presentibus, quod sensibus absens videre de alieni cordis secretis, quod nulli subjectum est; videre de divinis, quod sursum est. Restat adhuc illud quærere, qui-

bus videlicet causis soleat humanæ mentis excessus accidere, vel quibus etiam solet gradibus excrescere.

CAPUT V.

Quod triplici ex causa fieri soleat humanæ mentis excessus.

Tribus autem de causis ut mihi videtur, in mentis alienationem adducimur. Nam modo, præ magnitudine devotionis, modo præ magnitudine admirationis, modo vero præ magnitudine exultationis fit, ut semetipsam mens omnino non capiat, et supra semetipsam elevata in abalienationem transeat. Magnitudine devotionis, mens humana supra semetipsam elevatur, quando tanto cœlestis desiderii igne succenditur, ut amoris intimi flamma ultra humanum modum excrescat, quæ animam humanam, ad ceræ similitudinem liquefactam, a pristino statu penitus resolvat, et ad instar fumi attenuatam, in superna elevet, et ad summa emittat. Magnitudine admirationis anima humana supra semetipsam ducitur, quando divino lumine irradiata, et in summæ pulchritudinis admiratione suspensa, tam vehementi stupore concutitur, ut a suo statu funditus excutatur, et in modum fulguris coruscantis, quanto profundius per despectum sui invisæ pulchritudinis respectu, in ima dejicitur, tanto sublimius, tanto celerius per summorum desiderium reverberata, et super semetipsam raptâ, in sublimia elevatur. Magnitudine jucunditatis, et exultationis mens hominis a seipsa alienatur, quando intima illa internæ suavitatis abundantia potata, imo plene inebriata, quid sit, quid fuerit, penitus obliviscitur, et in abalienationis excessum, tripudii sui nimietate traducitur, et in supermundanum quemdam affectum, sub quodam miræ felicitatis statu raptim transformatur. Quandiu igitur hujusmodi excessus in nobismetipsis minime sentimus, quid aliud quam quod superius prælocuti sumus, de nobis sentire debemus, nisi quia minus diligimur, nisi quod minus diligimus? Si enim quisquis es, plene perfecteque diligeris, forte dilectionis tuæ nimietas, æstuantisque desiderii anxietas, in ejusmodi te raperet excessus, quales tibi superius ex parte descripsimus. Item sane si divina dilectione plene dignus exstitisses, si tanta dignatione te idoneum exhiberes, forte tanta luminis sui claritate intelligentiæ tuæ oculos irradiaret, tanta intimæ dulcedinis suæ suavitate, cordis tui desiderium inebriaret, qua te ipsum supra temetipsum raperet, et per mentis excessum in superna elevaret. Hoc autem tres anagogicos excessionis modos eodem quo hic illos ordine posuimus, mystice quidem descriptos, in Canticis canticorum, ut arbitror invenimus. De primo quidem, recte illud intelligitur, quod dicitur: *Quæ est ista, quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi, ex aromatibus myrrhæ, et thuris, et universi pulveris pigmentarii? (Cant. III)*. De secundo autem, recte illud intelligimus, quod longe post in eisdem Canticis legimus: *Quæ est illa quæ progreditur quasi aurora consurgens? (Cant. VI)*. Ad tertium autem, recte illud accommodatur,

quod in novissimis legitur: *Quæ est ista quæ ascendit de deserto, delictis affluens innixa super dilectum suum?* (Cant. viii.)

CAPUT VI.

Quod primus excedendi modus surgat ex magnitudine devotionis.

Vultis autem melius nosse quam convenienter primum illud, ad primum excedendi modum possimus accommodare? Primus itaque mensis excessus fit, ut superius audistis, ex desiderii anxietate et magnitudine devotionis. Fumus autem semper surgit ab igne. Quis autem neget amorem spiritalem ignem esse? recte itaque illa mentis in superna elevatio, quæ ex fervore dilectionis oritur, fumo, ni fallor, comparatur. Quid autem intelligimus per ejusmodi fumum, nisi devotæ mentis desiderium? Quasi ergo fumus anima in superna ascendit, quando, dilectione fervente et in hoc ipsum urgente, suum eam desiderium super semetipsam rapit. Est autem virgula, ut omnes novimus, et gracilis, et recta. Ut ergo virgulæ similitudinem in se trahat, ascensio tua, sit anxium, sit unicum desiderium tuum, et surgens ex intentione recta. Si autem per myrrham, carnis contritionem; per thus vero, cordis devotionem, per universam autem pigmentarii pulverem, virtutum omnium intelligimus consummationem: attende quomodo hæc omnia in eandem sententiam concurrunt, quæ omnia per se facile intelligi possunt. Nam hoc satis constat, quia quisquis charitate plenus est, cætera virtutum insignia non habere non potest. Si enim Apostolo creditur, consummatio virtutum est charitas.

Illud sane notandum, quod anima sancta tunc veraciter, quasi fumus et per desertum ascendit, quando ex his quæ in semetipsam invenit, seu bonis, seu malis affectum suum, in cælestis sponsi desiderium accendit. Major autem (sed quantum ad meritum) mihi esse videtur mentis elevatio illa, quæ, favente quidem gratia, surgit ex intentione, et intentione propria, quam illa quæ surgit ex sola revelatione, vel aliqua inspiratione divina. Ut ergo cæteris digna inveniatur, oportet animam ab ejusmodi ascensione incipere et primo quasi per desertum ascendere. Verumtamen ut eadem ipsa, velut virgula fumi fiat (quamvis per desertum fieri incipiat), oportet ut supra ipsum desertum assurgat. Alioquin mens ipsa in mentis excessum non rapitur, nisi supra semetipsam elevetur, nisi semetipsam in imo deserat, et seipsam deserendo desertum faciat, quo deserto in morem fumi, magis magisque in sublimia transcendat.

CAPUT VII.

Quod primus excedendi modus, quandoque fiat ex sola ferventis desiderii exæstuatione.

Solet tamen ejusmodi mentis excessus modo fieri ex sola desiderii ferventis exæstuatione, modo tam ex ejusmodi exæstuatione, quam ex adjuncta sibi divina revelatione. Cur enim spiritualis ille, et incorporeus divinæ dilectionis ignis, eandem vim in

spiritualibus non obtineat, quam ignis iste corporeus in rebus corporalibus habere consuevit? Satiavimus quid ignis iste corporeus in vasis, qua modico liquore perfusus, operari soleat. Et per quidem, incipit liquorem ipsum ab imo everpostea vero, nunc in hanc, nunc in illam par nunc sursum, nunc deorsum jactare, et paulatim quidem ad superiora attollere, totumque vas quovis modico, usque ad summum replere; dem autem supra ipsum attollere, et cum violat quadam interiora evacuare, et foras effundit fortiterque ejicere. Sic sane animus humanus vino igne succensus, it sæpe in seipso contrimetipsum fervens et fremens, æstuans et mans, sibiipsi irascens, seipsum despiciens, ipsi vehementer indignans, semetipsum vehementer conculcans, summis inhians, in superna gestiens, et dum ejusmodi æstu diutius utrum multumque jactatur, dum per inferiorum contemptum ab infimis repellitur, et per supernorum desiderium, ad superiora trahitur, fit sæpe ut in spiritus, impellente desiderio extra semetipsum supra semetipsum ejectus sui que penitus obliet et in extasi sublevatus, totus in superiora rapiatur. In hunc modum cælestis desiderii ardor, cum vehementer exæstuat animam humanam divino ardore, fervidam supra semetipsam levat. Et sic superioris exemplo probare possumus, quilibet mentarii pulvis aromaticus, igni injectus, in quantum a voraci flamma non consumitur, per tenuem quidem utpote fumigabundam exhalationem, violentiam ardoris in superna emittitur. Vides secro, quomodo natura interrogata, vel Scripturæ consulta, unum eundemque sensum pari loquitur concordia? Ex solo itaque ferventis desiderii æstu fieri valet et solet divinitus inflammatae mentis excessus, quemadmodum superius præsumimus.

CAPUT VIII.

Quod primus excedendi modus, quandoque tam exæstuantis devotione, quam ex adjuncta sibi divina revelatione.

Fit etiam aliquando ejusmodi mentis alienationibus sibi invicem hinc æstuantis an desiderio illinc mirando aliquo divinæ revelationis speculo, quod ex illo Abrahamæ primo ejus colligere possumus, de quo superius allocuti sumus. Quid enim de eo ait Scriptura: *Apparuit autem ei Dominus sedenti in conambræ, sedenti in ostio tabernaculi sui in fervore diei. Cumque elevasset oculos, apparuerunt ei viri stantes prope eum. Quos cum vidisset occurrit in occursum eorum de ostio tabernaculi sui* (Gen. xviii). Si per tabernaculum hunc mentis habitaculum intelligimus, quid erit ejusmodi egressus, nisi mentis humanæ excessus? Duobus namque modis extra nosmetipsos sumus. Nam modo extra nosmetipsos, sed infra nosmetipsos descendimus; modo extra nosmetipsos sed supra nosmetipsos levamur. In illo ad mundum captivamur, in isto ad supermundana reducimur.

sicut est gemina digressio, sic utique est reversio. Ab utroque egressu quasi ad conditionis nostræ habitaculum revertimur, quando mundana negotia, vel potius cœlestium conationum spectacula, ad circumspectionem nostrorum mentis nostræ oculos reduci et intima nostra discutientes, quales ipsi studiosa retractatione persciutur. De reversione illud recte intelligitur, quod de go filio in Evangelio legitur, quia, in se res, dixit: *Quanti mercenarii in domo patris abundant panibus, ego autem hic fame pe-* (Luc. xv.) De secunda vero reversione nihil recte intelligimus, quod de apostolo Petro legimus: *Petrus ad se reversus dixit: scio vere quia misit Dominus angelum suum,* (Act. xii). Ecce uterque ad se reversus legitur. *ur hoc, nisi quia a seipsis prius exisse vider?* Nam unus longe a se in longinquam rem ducitur, alter angelico ducatu supra comm humanæ possibilitatis statum, mentis ratione levatur. In primo itaque egressu dicitur ad ima, in secundo levatur ad summa. *mo a Domino elongamur, in secundo ad eum appropinquamus.* Quid igitur est illud per quem Domino occurritur, nisi humanitatis excessus, per quem supra semetipsam in divinæ contemplationis arcana sustollitur? *o egressionis ejus causam quærimus, citius inimus.* Nam visio quæ exterius apparuit, prohibio eum ad exteriora traxit. Apparitionis *divinæ causa latenter innuitur in eo quod nimis apparuisse dicitur, in ipso fervore ardenti quidem in ostio tabernaculi sui. Vides quia calor diei fervebat, quando ei Dominus ebat. Quis, quæso, est iste fervor diei, nisi ardentis desiderii? Amor itaque ille qui ras diligit, amor, inquam, qui lucem odit, error dici non debet. Scimus autem quia male agit, odit lucem, qui autem facit verum venit ad lucem, ut manifestentur opera quia in Deo facta sunt* (Joan. iii). Quid itaque est fervor diei, nisi fervidus amor veri, deum veri et summi boni, sub quasi fervore recha tunc temporis æstuabat, qualis denique a domesticis suis repellebat, et eum in *et in otio sedere, tantummodo vacare et viogebat ambientem et optantem absque divinæ aspirationis auram percipere, desiderio sui æstu illius afflatu temperare. Perpendis, nitror, quomodo ille sub quo tunc æstuabat, illuc eum trahebat, unde illos tres prospiciotuisset, quos jure adorandos non dubitarte si tunc domesticis suis intenderet, et tanculi sui intima teneret, adorandas illas permimine vidisset, et si non vidisset, tunc temfortassis non exisset. Duo igitur in unum runt, quæ egressionis illius occasionem prænt, nimietas fervoris et novitas visionis. Juxta rei similitudinem sæpe in mente humana, ut dum nimio cœlestis desiderii in-*

^A cendio uritur, aliquid ex divina revelatione videre mereatur, unde ad illos theoreticos excessus adjuvetur.

CAPUT IX.

Quod secundus excedendi modus fieri soleat ex magnitudine admirationis.

Hæc interim de illo mentis excessu dicta sunt, qui surgit ex magnitudine devotionis, nunc de illo dicendum videtur, qui surgere solet ex magnitudine admirationis. Quis autem nesciat inde fieri admirationem, cum aliquid cernimus præter spem, et supra æstimationem? Novitas itaque visionis et rei vix credibilis adducere solet admirationem mentis, quando aliquid incipit videri quod vix possit credi. Ille igitur mentis excessus, qui ex admiratione oritur, attende quam convenienter describatur in eo, quod dicitur: *Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens?* (Cant. vi). Quid est aurora, nisi lux nova tenebrisque permista? Et unde, quæso, admiratio nisi ex inopinato incredibilique spectaculo? Habet itaque ipsa admiratio lucem subitam tenebrisque permistam, lucem visionis, cum quibusdam reliquiis incredulitatis, ambiguitatisque tenebris, ita ut modo mirabili mens absque dubio videat, quod credere vix valeat. Sed rei novitatem quanto magis miramur, tanto diligentius attendimus; et quanto attentius perspicimus, tanto plenius cognoscimus. Crescit itaque ex admiratione attentio, et ex attentione cognitio. Mens itaque velut aurora consurgit, quæ ex visionis admiratione paulatim ad incrementa cognitionis proficit. Aurora siquidem paulatim elevatur, elevando dilatatur, dilatando clarificatur, sed miro modo dum tandem in diem desinit, per promotionis suæ incrementa, ad defectum venit et unde accipit ut major sit, inde ei accedit, tandemque accedit ut omnino non sit. Sic utique sic humana intelligentia divino lumine irradiata, dum in intellectibilium contemplatione suspenditur, dum in eorum admiratione distenditur, quanto semper ad altiora vel mirabilia ducitur, tanto amplius, tanto copiosius dilatatur, et unde ab infimis remotior, inde in semetipsa purior et ad sublimia sublimior invenitur. Sed in ejusmodi sublevatione, dum mens humana semper ad altiora crescit, dum diu crescendo tandem aliquando humanæ capacitatis metas transcendit, fit demum ut a semetipsa penitus deficiat, et in supermundanum quemdam transformata affectum, tota supra semetipsam eat. Et sicut matutina lux crescendo desinit, non quidem esse lux, sed esse lux matutina, ut ipsa aurora jam non sit aurora, ita humana intelligentia ex dilatationis suæ magnitudine quandoque accipit, ut ipsa jam non sit ipsa, non quidem ut non sit intelligentia, sed ut jam non sit humana, dum modo mirabili mutationeque incomprehensibili efficitur plus quam humana, dum gloriam Domini speculando, in eandem imaginem transformatur a claritate in claritatem, tanquam

a Domini Spiritu (II Cor. III). Ex his igitur perpendis, ut arbitror, quam proprie, ille mentis excessus qui ex admirationis magnitudine oritur ex mystica descriptione designatur, in eo quod dicitur: *Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens?* (Cant. VI.)

CAPUT X.

Quod secundus excedendi modus quandoque a sola admiratione incipit, et in ferventissimum devotionis desiderium desinit.

Notandum sane quod sicut ille superior excessionis modus, de quo superius locuti sumus, ex devotione surgit, sic e contrario iste secundus, de quo nunc loquimur, non tam a devotione incipit quam in ipsam desinit. Ibi ex nimio veritatis desiderio ad veritatis contemplationem assurgitur, hic ex veritatis revelatione ejusque contemplatione ad devotionem animus inflammatur. Videte ne forte hoc nobis Scriptura mystice innuat, cum eis quæ superius posuimus verbis subsequenter adjungat. Dicto enim quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens, statim adjungit: *Pulchra ut luna, electa ut sol* (Cant. VI). Nemo hoc loco a me horum, vel aliorum quæ posuimus, vel posituri sumus, verborum plenam expositionem expectet vel expetat, nisi quantum præsentis materiæ ratio pro veritatis testimonio expostulat. Aurora itaque et luna lucem habent, sed calorem non habent; sol autem utroque præpollet. Quid enim sole lucidius, quid sole ferventius? Videtis ergo quia illa mentis ascensio, quæ hoc loco designatur, cujus extrema soli comparantur; videtis, inquam, quia non in qualemcumque, sed in summam quandoque devotionem desinat, quamvis a sola claritate veritatisque illustratione incipiat. Sicut enim in illa superiore ex nimio devotionis suæ fervore, meretur sæpe sublevari ad summæ veritatis contemplationem, sic in ista ex miranda quadam atque stupenda veritatis contemplatione paulatim promovetur, tandemque inflammatur ad summam devotionem. Consideremus ergo in orbe solis magnitudinem claritatis atque caloris, indeque colligamus in hujusmodi mentis sublevatione ascensionis promotionem, promotionisque consummationem, quæ quidem quasi ab aurora incipit, et tandem aliquando in se solis similitudinem trahit.

CAPUT XI.

Quod secundus excedendi modus, quandoque a sola admiratione inchoat, et in eodem tenore perseverat.

Neque tamen dicimus in hac secunda mentis excessione, humanæ promotionis modum semper, et ubique eundem consummationis exitum habere. Videmus in rebus exterioribus quid de rebus interioribus æstimare debeamus. Si enim vas aquæ solis radio supponas, ipsam mox aquam videbis luminis splendorem ex se in superiora refundere, et claritatem quidem absque calore tamen in summa levare. Sic multi sane divinæ revelationis radios

suscipiunt, sed non inde æque omnes ad eandem vim dilectionis proficiunt. Ut enim bonorum omnium auctor gratiæ suæ in nobis dona commendet, ex eadem re diversos in diversis modo temporibus, modo personis effectus exhibet. Perpende, obsecro, ex proposito exemplo, quisquis hæc legis vel audis, quid ille in nobis divinæ revelationis æternique luminis radius efficiat? Quomodo humanam intelligentiam ex infusionis suæ illustratione, supra semetipsam levat, attende qualiter hæc propositi tibi exempli formula hunc de quo modo loquimur humanæ mentis excessum, ex qualitatis suæ similitudine proponat. Quid est aqua, nisi cogitatio humana, quæ semper ad inferiora labitur, nisi sub districtiōnis magnæ moderamine cohibeatur? Aqua in vase collecta, cogitatio meditationi intenta, et per intentionem defixa. Aquæ collectio, cordis meditatio. Ejusmodi aquæ solis radius se infundit, quando divina revelatio meditationi occurrit. Sed cum aqua radium in se superni luminis accipit, fulgorem quoque luminis et ipsa, ut dictum est, ad superiora emittit, et mirum in modum illuc utique radium luminis ex se levat, quo ipsa per se nullo modo ascendere valet. Et cum tanta sit differentia aquæ, et luminis, ei tamen quem de se luminis radio emittit, nonnihil suæ similitudinis imprimit, ita ut tremula tremulum, quieta quietum, purior puriorem, diffusior diffusioem efficiat. Juxta hanc sane similitudinem cum inaccessibilis illius, et æterni luminis revelatio cor humanum irradiat, humanam intelligentiam supra semetipsam, imo supra omnem humanum modum levat, et illuc intelligentiæ radius divini luminis infusione admirationisque reverberatione de imis ad summa resilit, ubi nulla ingenii perspicacia, ubi nulla artis industria, humana ratiocinatio ascendere sufficit, et quo mentem hominis divinæ claritatis splendor profundius penetrat, eo altius stuporis sui magnitudine excussa, et per extasim sublevata, in divinorum arcanorum sublimius resultat. Illud autem omnino constare debet, quia quanto plenius atque perfectius ad intimam animus pacem et tranquillitatem componere se prævaluerit, tanto firmiter, tanto tenacius in hac sublevatione summæ luci per contemplationem inhærebit, et procul dubio quanto purior ad integritatem, quanto diffusior ad charitatem, quanto perspicacior, tanto capacior invenitur ad supermundanorum et supercælestium contemplationem.

CAPUT XII.

Quod in secundo excedendi modo, quandoque divina revelatio nostræ meditationi occurrit.

Notandum sane quod ille divinæ revelationis splendor, quandoque prævenienti meditationi occurrit, quandoque ipsam humanam meditationem prævenit, et modo quærentem adjuvat, modo excitat torpentem, vel dormientem evigilat. Hinc est quod regina austri regem Salomonem quæstionibus pulsavit, et propositis ænigmatibus universa ab eo didicit quæ illi proponebat (III Reg. X). Hinc est quod vin-

Petrum angelus cum luce visitans a torporis ommo excutit (*Act. xii*). Quid enim loquitur tura de regina austri, quæ venit audire sapiam Salomonis, nisi quod docuit eam Salomonia verba quæ proposuerat? Quæ est ista a austri, et illius calidæ regionis inhabitatrix mina, et videndi Salomonis desiderio succensus, inquam, est ista regina, nisi quælibet a sancta, sensibus et appetitibus carnis, cogitibus et affectibus mentis fortiter præsidens, nmi regis verique prorsus Salomonis dilectifervens videndique desiderio ardens? Eiusregina, summæ sapientiæ regem propositis natibus et frequentibus interrogationibus inquando quælibet anima devota de divino orio præsumens, investigandæ veritatis studehementem insistit. Audit quod quærit, quana ad quæ ex propria industria non sufficit, inter orationum suspiria ex divina revelatione gnoscit. Videamus adhuc quid de eadem relivinus adhuc sermo proponat, cum item ngens, dicat: *Videns autem regina Saba n sapientiam Salomonis, et domum quam averat, et cibos mensæ ejus, et habitaculum, et ordinem ministrantium, vestes quorum, et holocausta quæ offerebat in domo vi, non habebat ultra spiritum (III Reg. x).* s, inquit, regina Saba. Ecce modo videns bitur, quæ prius proponens et quærens proatur. Vide tamen quid viderit, et intellige a intellexerit. Videns, ait, regina Saba omnem itiam Salomonis, etc. Ecce quanta, ecce quamæ devotæ, animæ studiosæ datur ex divina tione cognoscere. Perpende quam magna, le quam miranda videndo divinitus cognosquæ diu videndo, multumque mirando, m præ admirationis magnitudine, ad spiritus lectum venit. Ecce quo ordine processit, vel em tandem exitum venit. Prius quærit et ; postea videt et intelligit; tandem autem pescit et deficit. Interrogat quod discat, conatur quod miretur, stupet ut mente excidat mque excedat. Primum est meditationis, seum contemplationis, tertium extasis. Ecce quiromotionis, gradibus sublevatur animus hus. Meditatione perfecto assurgitur in conationem, contemplatione in admirationem, ratione in mentis alienationem. Manifesto, itror, exemplo jam tenetis quod ex magni admirationis incidat homo in excessum s. Quid enim aliud illi fuit spiritum non hanisi mente excedere, vel unde ei hoc accisi ex multa admiratione? Quoniam modo, , regina ista sine spiritu fuit nisi spiritus a semetipso alienatus fuit? Sed illud hoc a memoriam redit quod de semetipso alius m dicat: *Ego, inquit, Joannes fui in spiritu . 1).* Ecce Joannes esse se in spiritu attestatur, gina austri spiritum non habere asseritur. rgo? Ille in spiritu fuit, ista sine spiritu fuit? s ad hæc idoneus? Si Joannes in spiritu fuit,

A quis mihi exponat utrum secundum carnem, utrum secundum spiritum ibi fuerit? Sed quomodo secundum carnem in spiritu esse potuit, cum corpus omnino nisi in corporali loco esse non possit? Si ergo secundum spiritum ibi esse creditur, quis edisserat quomodo spiritus in spiritu esse dicatur? Quid autem de regina austri dicturi sumus? Nunquidnam corpus exanime remansit, quando spiritum non habere jam cœpit? Quis hoc dicat? Quis nisi amens hoc astruere audeat? Caro ergo reginæ, nec tunc temporis sine spiritu fuit, quia sine spiritu omnino vivere non potuit. Quid ergo? Nunquidnam spiritus sine spiritu fuit? Edisserat ergo qui potest, et quomodo potest, quoniam modo spiritus sit in spiritu, vel spiritus sine spiritu, si B jure unum de Joanne creditur, alterum de regina putatur. An forte hoc est spiritum in spiritu esse, semetipsum intra semetipsum totum colligere, et ea quæ circa carnem, seu etiam in carne geruntur, interim penitus ignorare? An et spiritum sine spiritu esse, est semetipsum extra semetipsum, et supra semetipsum totum effundere, et quæ sub ipso vel in ipso fiunt, omnino interim ignorare, et in illud Divinitatis arcanum totum intrare? Nonne in spiritu spiritus esse tunc recte asseritur, quando exteriorum omnium obliviscetur, pariter et ignarus eorum omnium quæ in corpore corporaliter aguntur, et illis solis interest per memoriam vel intellectum, quæ in spiritu vel circa spiritum actitantur? Cur non et recte dicatur spiritus semetipsum non habere, quando incipit a semetipso deficere, et a suo esse in supermundanum quemdam, et vere plus quam humanum statum transire, et mirabili transfiguratione spiritus ille ab humano videatur in divinum deficere, ita ut ipse jam non sit ipse, eo duntaxat tempore quo Domino incipit altius inhærere. *Qui enim adhæret Domino unus spiritus est (I Cor. vi).* Et psallere potest, qui ejusmodi est: *Defecit in salutare tuum anima mea (Psal. cxviii).* In spiritu itaque est, qui summum mentis ascendit, et quasi a spiritu deficit, qui summum mentis transcendit. Sed hæc melius eruditioribus animis plidius discutienda relinquamus.

CAPUT XIII.

Quod in secundo excedendi modo, divina revelatio quandoque etiam nostram meditationem prævenit.

D Illud modo consideremus, quomodo divina revelatio soleat quandoque etiam meditationis nostræ studia prævenire, et humanum animum infra communem etiam humanæ libertatis statum subita tentationum violentia dejectum, non solum ad solitum soliditatis statum erigere, verum etiam ultra humanæ possibilitatis metas levare. Sæpe namque humana mens, post multa exercitiorum suorum insignia, importuna tentationum instantia pulsatur, vehementerque concussa de illa sublimes securitatis et tranquillitatis suæ arce dejicitur, ne quasi de propria fortitudine inter continuos virtutum successus tam miserabiliter quam inaniter gloriatur. Hinc est quod beatus Petrus apostolorum præcipuus post

innumera meritorum, miraculorumque sublimia; tenetur, ligatur, includitur. Sed, angelo visitante, non minus mirabiliter eripitur quam crudeliter prius a crudelitatis ministris cruciatur (*Act. xii*). Vultis autem hujusmodi vincula scire, quæ solent mentes meritis etiam sublimes quandoque graviter irretire? Quis nesciat irritamenta voluptatum, modo a foris, modo ab intus surgere, a foris ex delectatione, ab intus ex suggestionem, per delectationem in carne, per suggestionem in mente? Modo namque sordida titillatione caro inflammatur, modo vero foeda cogitatione animus sordidatur. Quasi ergo carcerales tenebras incurrimus, quando his concupiscentiæ nexibus irretiti, confusionis nostræ caliginem declinare volumus, nec valemus. Sed illa sane mens divinæ consolationis revelationem meretur, quæ non tam propria torporis sui ignavia, quam alienæ malignitatis protervia has confusionis suæ tenebras patitur. Ejusmodi autem sancta anima ad divinæ legationis adventum eripitur, quando ex divinæ inspirationis gratia, et revelationis luce ab oppressionis suæ pondere relevatur. Angelus sane nuntius dicitur. Et procul dubio angelus est nuntius, nec quilibet, sed divinus nuntius per quem divinæ voluntatis beneplacitum cognoscimus, nuntius per quem ad æternorum cognitionem illuminamur, per quem ad eorum desiderium inflammamur. Sed nunquid novit nuntius iste cœlestia sola? Annon et terrena? Sed qui majora novit, quomodo minora ignorare possit? Bona sane legatio ista quæ sufficit ad omnia non solum docenda, verum etiam persuadenda, in quantum tamen voluerit ille qui mittit. Vultis audire qualem legationem apostolus nobis Joannes promittat cum dicat: *Unctio*, inquit, *ejus docebit vos de omnibus* (*Joan. ii*), sed quæ est unctio ista nisi inspiratio divina? Hic est ille nuntius quem diu quærebamus, hæc est legatio vere potens, vere sufficiens animum humanum ad omnem veritatem inducere, ad omne divinæ voluntatis beneplacitum inclinare. Quid ergo mirum si talis nuntius oppressam animam a concupiscentiæ suæ nexibus absolvit, ab ignorantie suæ tenebris evolvit, qui cœlestium et æternorum cognitionem pariter et amorem quando voluerit et quantum placuerit statim infundit? Tales nuntios in sua ereptione expertus fuerat qui dicebat: *Misit de cælo, et liberavit me* (*Psal. xlvii*). Sed forte adhuc quæris scire qualis illa legatio fuit per quem de animæ suæ captivitate evasit: *Misit Deus, inquit, misericordiam suam, et veritatem suam, et eripuit animam meam* (*ibid.*). Angelus cum luce veniens divinæ miserationis, operatio veritatem infundens. Misericordia veritatem adducens, unctio docens. Quid est autem Deo misericordiam et veritatem mittere, et hominem a sua captivitate ecripere, nisi misericordiæ suæ operatione veritatem inspirare, veritatisque inspiratione ad robur virtutis solidare? Et quis unquam animæ suæ pericula plene evasit, si hujus legationis beneficia experiri non meruit? Felix Petrus qui non solum meruit ab

A angelo eripi, verum ereptus etiam angelum sequi. Puto quia non omnes qui ab angelo eripiuntur angelica etiam vestigia comitantur. Lego in carcere positos apostolos ab angelo eductos, non tamen secutos. Petro ab ipso suo ereptore angelo præcipitur ut ipsum sequatur. Quid hoc esse dicimus? Quantum hoc esse putamus angelica vestigia legere, post cœlestia pennataque animalia ire? Cogita, si potes, quæ illa præcedentis angeli, vel subsequenti profectio seu promotio fuerit, quorum transitum nec carceralis custodia, nec ferrea porta cohibere vel retardare potuit. Quid horum non novum, quid horum non mirum? Vere angelicum, et vere plus quam humanum humanæ passibilitatis tenebrosum et horridum exire, et per communis impossibilitatis arduum et arctum transire: Cogita illum exitum quem primus homo habuit antequam peccavit, vel quem homo adhuc haberet si omnino non peccasset, per quem sane exitum quoties oporteret facilem transitum habere potuisset de mundanis ad supermundana, de visibilibus ad invisibilia, de transitoriis ad æterna, cum haberet promptum quotidie cœli civibus per contemplationem interesse, divinis illis secretis licenter ingerere, et istud internum Domini sui gaudium dignanter intrare. Cogita consequenter quomodo et istum pervium prius commeandi transitum divina post peccatum severitas diræ necessitatis valvis impossibilitatisque repagulis obstruxit et observavit; cogita hoc, inquam, et forte hoc cogitando invenies quid de illa ferrea porta sentire debeas, vel affirmare audeas. Quære tamen si minus sufficis ad ista, non quidem a nobis quin potius ab illis quibus forte hæc porta ferrea per frequentem transitum familiariter est nota, et quibus forte juxta similitudinem Petri angelo præeunte ducatumque præbente sæpe ultro est operta. Illud sane, ut arbitror, non imprudenter dixerim, quia longe supra hominem fuit; quia longe a semetipso et supra semetipsum recessit, quia hæc omnia per experientiam didicit. Alioquin non erat unde postea in se reverteretur, vel unde de eo recte scriberetur: *Et Petrus in se reversus dixit: Nunc scio vere*, etc. (*Act. xii*.) Multa sunt quæ super præsentis capitulo dicit potuissent si hoc loco dici debuissent. Sed sufficit nobis quod proposuimus ex ejus testimonia sufficienter probasse quomodo divina quandoque revelatio solet meditationis nostræ studia prævenire torpentemque animum excitare, et sub semetipso dejectum, etiam supra semetipsum quandoque levare.

CAPUT XIV.

Quod tertius excedendi modus fieri solet ex magnitudine jucunditatis.

Restat adhuc tertio loco ostendere quomodo ex jucunditatis, exultationisque magnitudine humana mens solet in extasim cadere, et semetipsam ex cedere. Hic sane excessionis modus mihi videtur satis convenienter expressus in illis quidem verbis quæ de Canticis canticorum tertio loco posuimus: *Quæ est ista, ait Scriptura, quæ ascendit de deserto*

is affluens, unixa super dilectum suum? (viii.) Si per desertum recte intelligitur cor-
num, quid erit iste de deserto ascensus nisi
s humanæ excessus? Quasi de deserto huma-
nimus ascendit, quando supra semetipsum
s alienatione transit, quando semetipsum in-
leserens et ad cælum usque pertransiens solis
s se totum per contemplationem et devotio-
immergit. Sed hujusmodi ascensionis causa
quenter adnectitur in eo quod hæc quæ as-
t deliciis affluere describitur. Quid est deliciis
re nisi spiritualium gaudiorum plenitudine
lare? Quid, inquam, est hæc deliciarum
ntia, nisi veræ suavitatis abundantia cœlitus-
ata, ubertimque infusa lætitia? Harum deli-
n copiam sicut nec verum gaudium fallaces
e nunquam exhibere possunt. Alioquin falla-
on essent si veras delicias imo et earum
ntiam veraciter exhiberent. Nunquidnam
as habere (ne dicam affluere) veraciter dici-
nt qui secundum beati Job sententiam: *Sub-
us esse delicias computant?* (Job xxx). Has
exteriores fallacesque divitias etiam impii ha-
possunt qui verumtamen gaudium omnino
e non possunt, nisi forte mendacem eum
us quem in propheta veraciter contestantem
aus: *Non est impiis gaudere, dicit Dominus
xlvi). Quoties itaque internis verisque deli-
ures, etiamsi exterioribus divitiis abundes,
Propheta veraciter psallere potes: Quoniam
, et pauper sum ego* (Psal. lxxxv). Nunquid
ex potens et dives princepsque populorum
qui ista dicebat? Quales ergo erunt illæ divi-
el quales poterunt conferre delicias inter qua-
copiam oportet inopem fore, verumque gau-
aliorum mendicare? *Ego autem, ait, men-
sum et pauper; Dominus sollicitus est mei
. xxxix). Hanc itaque deliciarum affluentiam
umque gaudiorum abundantiam non est
sperare debeas, non est unde habere valeas
x intima illa animi jucunditate divinitusque
a dulcedine: Quæ est ista, inquit, quæ
dit de deserto deliciis affluens?* (Cant. viii.)
dicit delicias habens, sed deliciis affluens, eo
l non quælibet harum deliciarum experientia
arum affluentia hujusmodi ascensum qui de
rto fit gignat atque perficiat. Constat autem
quantumcunque proficimus, has delicias in-
duntaxat vita continuas habere non possu-
. Eo itaque tempore quo ejusmodi affluentia
ia caret, ad hunc de quo modo loquimur as-
sum resurgere non valet, quam in suo ascensu
is affluere oportet. Puto autem quia aliud et
l sit affluentem ascendere et ascendentem af-
e, sicut aliud est affluentiam esse causam
endi. Deliciarum itaque affluentia ascensionis
causa existit, quando ex illa divinæ dulcedinis
sione quæ in intimis sentit seipsam anima
ta præ gaudio et exultatione non capit, in-
um, ut exultationis et jucunditatis suæ ma-
udo eam extra semetipsam effundat, et supra

semetipsam rapiat. Sic sane vehemens immensa-
que lætitia dum supra humanum modum excre-
scit, hominem supra hominem attollit, et supra
humana sublevatum in sublimibus suspendit. Hujus
sane rei formam etiam in animalibus quotidie pos-
sumus percipere. Solent namque in suis lusibus
saltus quosdam dare, et sua corpora quantulum-
cunque in acra suspendere. Sic sæpe et pisces dum
in aquis ludunt, supra aquas exsiliunt, et nativæ
illius habitationis suæ terminos excedunt, dum
seipsos vel ad modicum per inane suspendunt. Sic
procul dubio anima sancta dum interno quodam
tripudii sui applausu a semetipsa excutitur, dum
supra semetipsam ire mentis alienatione urgetur,
dum in cœlestibus tota suspenditur, dum angelicis
spectaculis tota immergitur, nativæ possibilitatis
terminos supergressa videtur. Hinc est illud quod
per Prophetam dicitur: *Montes exultaverunt ut
arietes, et colles sicut agni ovium* (Psal. cxiii).
Quis non videat supra naturam vel potius contra
naturam esse, montes vel colles juxta arietum vel
agnorum ludentium similitudinem saltus quosdam
in superiora dare, et terram resilire, et seipsam
per inane librare? Nonne velut terra a terra
suspenditur, quando homo super hominem du-
citur, cui per exprobrationem voce Dominica di-
citur: *Terra es, et in terram ibis?* (Gen. iii.)
Quantumcunque ergo virtutis magnitudine excre-
scat, quamvis ad collium, seu ut multum ad mon-
tium similitudinem in alta assurgat, terra utique
est, et terra recte dici potest quando luteas inhabi-
tat domos, et terrenum habeat fundamentum.
Unde illud Sapientis: *Ut quid superbis terra, et
cinis?* (Eccli. x.) Si igitur simplici expositione
contenti sumus, sufficit fortassis illud dicere, quia
hoc est montes et colles ad arietum et agnorum
similitudinem exsultare, in summis et sanctissimis
viris humanam naturam ultra humanam naturam
ascendere, et præ nimia jucunditatis et exul-
tationis abundantia supra semetipsam mentis
alienatione transire. Ecce, ut arbitror, aperto jam
exemplo docuimus: quod præ magnitudine ex-
sultationis quandoque contingat humanæ mentis
excessus. Sed si cui fortassis hoc quod de adjuncta
ovium similitudine diximus minus sufficiat, et
circa singulorum expressionem curiosius insistat,
nonaginta novem oves ad memoriam reducat,
quas summus Pastor in summis relinquit, quando
illam quæ perierat in terris quæsivit. Cogitet ergo
qui potest quantum sit, vel quale, hujus nostræ
terræ montana ad earum similitudinem iu impetu
jucunditatis suæ in alta exsilire, et hanc nostram
naturam exultationis suæ applausum juxta an-
gelicæ similitudinis tripudia formare. Si autem in
arietibus supremos illos angelorum ordines, in
agnis vero inferiores quoque intelligimus, nihilo-
minus quoque et agnovimus, quoniam ejusmodi
arietes (dicti videlicet summi angelorum ordines)
cum miris illis jucunditatis suæ lusibus, contem-
plationisque excessibus, supra semetipsos eunt,
cum se in suis superioribus suspendunt, nil

aliud quam creatricem omnium substantiam supra seipsos aspiciunt, nec in quo ejus potentiam vel sapientiam quam in seipso contemplari vel mirari valeant, inveniunt. Sed minores illi angelorum ordines, qui in agnis designati videntur, cum supra semetipsos feruntur, illos utique spiritus quos sibi mira dignitatis prærogativa præeminere conspiciunt, quoddam quasi adhuc speculum in hac sua sublevatione inveniunt, in quo summam majestatem mirabilem cernere, et adhuc quasi per speculum videre prævaleant. Si igitur per montes viri contemplativi, per colles speculativi recte intelliguntur, vide quam recte montes ad similitudinem arietum, et colles ad similitudinem agnorum exsultare dicantur. Quamvis enim contemplatio et speculatio per invicem poni soleant, et in hoc ipso sæpe Scripturæ sententiæ proprietatem obnubilent et involvant, aptius tamen et expressius speculationem dicimus, quando per speculum cernimus; contemplationem vero, quando veritatem sine aliquo involucro umbrarumque velamine in sui puritate videmus. Colles itaque ad agnorum similitudinem exsultant, quando immensa illa intimæ solemnitatis tripudia eos eousque supra semetipsos levant, ut cœlestium secretorum arcana saltem per speculum et in ænigmate videre valeant (I Cor. XIII). Montes vero quasi ad instar arietum exsultant, quando majores in jucunditatis suæ excessibus in pura et simplici veritate vident, quod minores, ut jam dictum est, vix per speculum et in ænigmate videre valent.

CAPUT XV.

Quod quilibet mentis excessus humanæ industriæ vel meriti modum excedit.

Nemo autem tantam cordis exsultationem vel sublevationem de suis viribus præsumat, vel suis meritis ascribat. Constat hoc sane non meriti humani, sed muneris esse divini. Unde et illa quæcunque est animi quæ de deserto ascendisse describitur, dilecto suo innixa perhibetur. Quid est ei dilecto suo innixi, nisi virtute illius, et non propriis viribus promoveri? Quid, inquam, est illi dilecto suo incumbere, quam de propria virtute pro hac parte nihil omnino præsumere? Quantum mihi videtur, nihil de propria industria, nihil de propria prudentia recte præsumitur, præsertim in eo loco ubi de deserto ascenditur, sed nec in deserto quidem quando per desertum itur. Scit hoc sane ipse dilectus hujus, et ideo deducit eam in nube diei, et tota nocte in illuminatione ignis. Quo enim modo sustineret pondus diei et æstus, nisi in umbra illius quem diligit anima sua? vel quis ei locus tutus a timore nocturno, præsertim in loco horroris et vastæ solitudinis, nisi ipse emitat lucem suam, et veritatem suam? Denique non haberet quomodo æstus concupiscentiæ temperaret sibi, nisi virtus Altissimi obumbraret illi. Nihilominus deesset unde ignorantiae suæ tenebras illuminaret, nisi in lumine illius videret lumen. Unde est quod illi dicit: *Quoniam tu illuminas lucernam meam, Domine, Deus meus, illumina*

tenebras meas (Psal. XVII). Accipit itaque dilecta e munere dilecti sui et beneficio sponsi sui duo remedia contra duo principalia mala, refrigerii nubem contra concupiscentiam carnis, et revelationis lucem contra ignorantiam mentis. Quam sæpe hominiam veritatis agnoscit, nec tamen carpit, utpote a concupiscentia sua abstractus et illectus, et hi quidem interim diem cognitionis habet, sed refrigerantis gratiæ nubem non habet. Et quam multum sæpe zelum quidem habent, qui tamen secundum scientiam non habent, et hi forte nullos interim concupiscentiæ æstus sentiunt, sed quasi sub noctis refrigerio quiescendo respirant. Et videntur quidem qui ejusmodi sunt noctem habere, sed ignem illuminantis gratiæ non habere. Bonum est ergo sperare in Domino, et non præsumere de seipso. Quam beati illi quibus fuit in velamento diei, et in lucem stellarum in nocte, expandent nubem in protectionem eorum, et ignem ut lucere eis per noctem. Non est enim volentis, neque curantis, sed miserentis Dei. Scit hoc dilecta, et idcirco dilecto suo innititur, unde et recte de ea scribitur: *Quæ est ista quæ ascendit de deserto deliciis affluens, et innixa super dilectum suum (Cant. VIII.)*

CAPUT XVI.

Quod in tertio maxime excedendi modo totum pendet ex divino beneficio.

Sane cum hæc sponsi sui dilecta semper et ubique dilecti sui adjutorio egeat, ita ut sine ipso nihil facere valeat, nusquam tamen cooperatrici animæ vehementius incumbit, vel incumbere oportet, quam eo locorum, ubi de deserto ascendit, nunc temporis maxime, cum deliciis affluit. Si enim per desertum recte intelligitur cor humanum, quid erit de deserto ascendere, nisi supra semetipsum ire? Quid igitur homo ibi possit ubi homo supra hominem ascendit? Ubi humana natura humanæ possibilitatis metas transcendit? Nullo tamen tempore dilecto suo vehementius innititur, quam cum spiritualibus deliciis anima sancta effluere videtur. Cogitemus modo puellam quamdam teneram et delicatam, utpote in multa deliciarum affluentia educatam, sed et multo vino jam madidam utpote in cellam vinariam introductam, et torrente voluptatis potatam, et quasi præ nimia teneritudine vix posse incedere, et præ nimia ebrietate viam quam tenere debeat nullo modo posse discernere. Nonne sub tali tibi schemate consideranda proponitur hæc quæ deliciis affluere, et dilecto suo innixa describitur? Quid vero mirum, si deliciarum affluentia delicatam reddit? Vultis autem audire quam delicatam efficere consuevit? Pene supra id quod credi possit, infantum denique ut nulla exterior delectatio possit ei aliquatenus sapere, nec aliqua hujus mundi gloria aliquid consolationis afferre, ita ut veraciter audeat profiteri et dicere: *Renuit consolari anima mea (Psal. LXVII)*, eo quod veraciter sentiat, *et pro certo diffiniat: Quia omnis caro fenum, et omnis gloria ejus quasi flos feni (Isai. XI).* Denique tædet animam suam vitæ suæ, quoties non datur consuetas delicias

roto habere. Vita itaque ipsa ei in tedium, n odium vertitur, quoties ei illa suæ internæ unitatis gaudia aliquandiu subtrahuntur. a ergo quale sit ejusmodi deliciis assuetam a quæ delectant nihil in propria potestate hæsine quibus nullam possit omnino consolationem recipere, et quæ nulla sua industria, nullarudentia possit acquirere. Quidquid ad ejusolationem, quidquid ad ejus jucunditatem vax alieno arbitrio, ex alieno beneficio pendet. ergo illius viribus innititur, de cujus munificientia totum recte præsumitur quod speratur, eratur, amatur. O quoties sub hoc statu dicitur, et juxta prophetæ comminationem vertitur ei in Domini: *Manda, remanda; manda, reman-* **B** *specta reexpecta: exspecta, reexpecta; modicibi, modicum ibi (Isai. xxviii).* Exspectare itaque xspectare cogitur, dum ejus desiderium sæpe, ultumque differtur, dum delicias suas necoto habere, nec ab ejusmodi concupiscentiis um suum possit temperare. Ex his, ut arbiapparet, quam longe supra hominem sit moque humanum excedit quidquid in hoc mensusu agitur vel sentitur.

CAPUT XVII.

d hunc tertium ejusmodi gratiæ gradum pro- **C** *ecerit, unde in idipsum adjuvari possit.*

um tamen qui ad hanc gratiam profecit, cum sibi ultra solitum subtrahi jam sentit, est quod e debeat, unde ad eam reparandam multum mnem modum adjuvari valeat, et unde anisuum in id negotii quantum in se est idonefficiat. Debet itaque animus qui ejusmodi ropriis meditationibus cordis in se exsultatione reparare et impensa sibi divinorum benefim munera ante recordationis suæ oculos ree, et ex ejusmodi recordatione se ipsum ad prom, et devotam gratiarum actionem instigare, idem aliquando internum illud spiritualis haræ organum ex intimo affectu in divinas laudaxare. Dum itaque hujusmodi studiis intima s affectio in divinæ confessionis magnificenplena devotione resolvitur, quid aliud quam dam, ut ita dicam, spiraculum aperitur, per in illud cordis nostri vasculum cœlestis dulis emanatio divinæque suavitatis abundantia idatur? Hinc est quod Eliseus propheta ver-

Domini requisitus, cum se præsensisset spiri- **D** *prophetiæ tunc temporis non habere, fecit sibi em adducere, quo præsentem atque spallente, n spiritum propheticum hausit, osque suum ino in verba prophetiæ relaxavit (IV Reg. iii).*

aliquis juxta historiam quærat quid sibi quod propheta Domini psalterem quæsivit, vel ipso psallente spiritum prophetiæ recepit.

autem in commune novimus quod duris haria soleat cor exhilarare, et ei gaudia sua ad oriam revocare, et absque dubio quod uniusque animum suus amor vehementius afficit, rofundius audita harmonia affectum tangit, et profundius per affectum tangitur, tanto effica-

cius ad sua desideria renovatur. Quid igitur aliud de prophetico viro sentiri oportet, nisi quod exterior harmonia internam et spiritalem harmoniam ei ad memoriam reduxit, et audita melodia audientis animum ad assueta gaudia revocavit atque levavit. Cur autem de spiritali, et vera delectatione non sentiamus quod de corporali, et vana delectatione quotidiano experimento probamus. Quis enim nesciat quomodo sola carnalis delectationis memoria carnalem mentem in delectationem rapiat? Cur non eam, quin potius majorem efficaciam in summis viris spiritalis delectatio habeat? Audita itaque melodia, prophetæ sancto quid aliud quam quædam scala fuit, quæ eum ad assueta gaudia levavit, et quæ carnalibus causa ruinæ esse solet, huic occasio ascensionis exstitit? Cogitet qui potest quam profunde, quam intime eum sæpius ex illius supercœlestis dulcedinis memoria ad vocem psallentis tetigit, quæ ipsum supra semetipsum rapuit, et propheticum spiritum vel sensum in prophetæ animo reparavit.

CAPUT XVIII.

Quid maxime soleat valere ad innovationem ejus- **C** *modi gratiæ.*

Sed et tu quæcunque es, anima, quæ soles hujusmodi spiritalibus deliciis affluere, et dilecto tuo innixa sæpe de deserto ascendere, et ad theoreticos quosdam excessus subitaneo quodam et inopinato, imo inopinabili gaudiorum tripudio sublevari, et quasi quibusdam prophetis intellectibus vel revelationibus divinitus sublimari, prophetico disce exemplo quid tu facere debeas, ut sub necessitatis articulo quasi ad manum habeas quomodo animum tuum ad assuetas delicias reparare valeas. Forte non erit inutile et te sub simili necessitate psalterem adducere, et psalterem audire. Sed ut de hac quod sentimus breviter absolvamus, quid aliud dicimus psalterem istum, quam exsultationem cordis in Deum? Ejusmodi psalterem præsentem habere nos voluit qui dixit: *Lætamini in Domino, et exsultate, justi, et gloriamini, omnes recti corde (Psal. xxxi).* Quid est autem ejusmodi psalterem adducere, nisi provida meditatione cordis exsultationem reparare, et ex divinorum beneficiorum vel promissionum recordatione, cordis devotionem excitare? Hunc tunc procul dubio psalterem psallere facimus, **D** quando ex magno cordis tripudio in divina præconia jubilamus, et in gratiarum actionem assurgentes, ex intimis visceribus in divinas laudes cum magno cordis clamore reboamus. Hæc itaque agentes quid aliud quam viam sternimus per quam venientem, visitantemque nos Dominum excipiamus? *Sacrificium, inquit, laudis honorificabit me, et illic iter quo ostendam illi salutare Dei (Psal. xlix).* Psallendo itaque laudando iter Domino paratur, per quod ad nos venire, et miris quibusdam mysteriorum suorum revelationibus revelare dignetur. Hinc idem alio loco dicitur: *Cantate Deo, psalnum dicite nomini ejus, iter facite ei qui ascendit super occasum (Psal. lxxvii).* Quæris forsitan scire quid sit super occasum ascen-

corporis carnalia desideria annullantur. In inferiori fumus aromatum Domino adolebat per cordis contritionem cœlestium desideria flagrantia inflammatur. Candelabrum est lorium luminis, et discretio est lucerna interioris hominis. In mensa cibi apponuntur unde dentes reficiantur, Sacra autem lectio est pro animarum refectio. Arca est auri argentique ditorium, et contemplationis gratia appetit cœlestus sapientiæ thesaurum. Pertinet ita ad altare exterius bona operatio. Ad candelastudiosa meditatio. Ad mensam vero sacra. Ad altare interius devota oratio. Ad arcam operum contemplatio. Hæc sunt quinque exercitia in quibus agitur atque completur ratio nostra. Merito arca sanctificationis dicitur in qua justificationis nostræ consummatio fitur. Habes quæ sit quintipartita occupatio in his exercitiis religio omnis. Exercitium boni pertinet ad disciplinam hominis exterioris, at de reliquis pertinere ad disciplinam hominis interioris. Altare holocausti formam gerit corporum exercitii. Merito ergo stat in atrio et videtur in exteriori. Cætera sunt in tabernaculo, et latitant in interiori. Per arcam fœderis gratia contemplationis agitur, quæ quasi quoddam dilectionis pignus amatoribus a Domino confertur. Contemplatio nostra est libera mentis perspicacia in sapientiæ lucula cum admiratione suspensa. Sex vero contemplationum genera singula singulari ceteritate distincta. Duo versantur circa creaturas visibiles, duo circa creaturas invisibiles, duo vero ultima versantur circa divina. Quidam datur ad sola duo proficere, videntur accipere pennas ut aquilæ. Quibus contingit quadari, de ejusmodi partes dici quatuor pennæ et quatuor pennæ alteri. Qui ad omnia contemplationum genera profecerunt quasi sex acceperunt. Partes ergo de his dici, sex alæ et sex alæ alteri. Quatuor autem prima datur circa creaturas visibiles, vel invisibiles, duo circa divina. Prima quatuor figurantur in cætera duo in forma angelica. Attende quam prima figurantur in humana fabrica, ultima in angelica figura. Ad primum contemplationis genus videtur pertinere, res visibiles in contemplationem et admirationem adducere. Secundum est latentes rerum causas in lucem proferre, et in earum admirationem animum suscitare. In illo rerum visibilium multitudinem, utilitatem cum exultatione mirari in isto rerum visibilium rationem cum additione rimamur. Primum designatur in lignorum compositione. Secundum in figurarum deauratione. Quid est enim in rebus visibilibus rationis ratio, nisi quædam quasi lignorum deauratio. Attende quantum sit inter lignum et aurum, quantum sit inter ea quæ subjacent rationi. Rerum visibilium speciem speculamur imaginando, rerum visibilium causas rimamur ratiocinando. De lignis autem facienda est arca, quæ sunt valde

A imputribilia, pertinent ad ligna imputribilia de rebus corporeis quædam sententia vera.

Primum vero contemplationis genus tribus distinguitur gradibus: primus est in rebus, secundus in operibus, tertius in moribus. Consideratio illa quæ est in rebus, pertinet ad arcæ longitudinem. Consideratio quæ est de operibus, ad arcæ latitudinem. Consideratio quæ est de moribus, ad arcæ altitudinem. Naturaliter autem est longitudo latitudine prior. Altitudo vero naturaliter est utraque posterior. Sic sane res ipsæ naturaliter sunt priores quam quælibet earum operationes. Si vero res et earum operationes deessent, mores locum non haberent. Constat ergo primam considerationem pertinere ad arcæ longitudinem, secundam ad ejus latitudinem, tertiam vero ad ipsius altitudinem. Tripartitur autem consideratio illa quæ est de rerum speculatione, et pertinere dicta est ad longitudinem arcæ. Constat namque in consideranda rerum materia, rerum forma, rerum natura. In consideratione materiæ et formæ scientia nostra plenum cubitum valet, et solet habere. In consideratione autem naturæ nullatenus valet se ad plenum cubitum extendere. Ibi scientia nostra habet quasi integrum cubitum, ubi certificatur ad plenum. Rerum materiam et formam facile deprehendimus, et utrobique certitudinis cubitum tenemus. Cognitio autem naturæ nemini patet nisi ex parte. Non ergo potest pro hac parte nisi semis cubitum habere. Patet de arcæ nostræ longitudine quam merito dicatur duos cubitos et semissem tenere. Bipartitur autem consideratio illa quæ est in operationibus, quam et ad arcæ latitudinem pertinere jam diximus. Alia siquidem est operatio industriæ, et alia operatio naturæ. Industriæ est opus quod in picturis, cælaturis, scripturis, et similibus videmus; operationes vero naturæ sunt quod herbæ et arbores crescunt, quod flores, folia, fructus producunt. In operatione industriæ valet et solet scientia humana plenum comprehensionis cubitum habere, alioqui quomodo inveniret quod comprehendere non valeret? Latentium itaque causarum manifestus patet effectus, sed latentes effectuum causas ad plenum comprehendere nullo modo sufficimus. Patet ergo cur latitudo arcæ dicatur cubitum, et semissem habere. Bipartitur vero et illa consideratio quæ est in moribus quam ad arcæ altitudinem spectare jam diximus. Una versatur circa institutiones humanas, altera autem circa institutiones divinas. Pro certo ubi humana institutio divinæ subservit, ex utraque et animus et arcæ nostræ fabrica in altum assurgit. Humanas institutiones quas homo potuit invenire, pro certo potest et comprehendere. In divinis autem sacramentis aliud est forma exterior quæ foris patet, et aliud vis illa intrinseca quæ interiorius latet. In divinis itaque institutionibus ad plenum scientiæ cubitum omnium non assurgimus. Altitudo itaque arcæ nostræ constat in cubito et semisse. Debemus autem arcam nostram deaurare, et in quan-

tum datur rerum imaginabilium rationi insistere. Deaurare vero eam debemus non tantum extrinsecus, sed etiam intrinsecus.

Aliud est physicas rerum causas perspicere, et aliud justitiæ rationem in rerum dispositione perpendere. Illud pertinet ad deurationem intrinsecam, istud ad deurationem extrinsecam. Fieri autem debet nostra deauratio ex auro purissimo. In sententiæ tuæ assertionem nihil sit falsum vel frivolum, et habes aurum purissimum. Facta deuratione, facienda est corona arcæ. Per coronam, ut diximus, tertium contemplationis genus intelligimus, sicut et per propitiatorium intelligi datur et quartum. In illo agitur de invisibilibus bonis, in isto de invisibilibus substantiis: pertinet itaque ad coronam arcæ quærere quæ sit corona justitiæ, quærere quæ sint illa bona quæ sunt sanctis reposita.

Notandum quod arcæ corona ipsius erat lignis affixa. Sic sane ex similitudine rerum visibilium assurgitur ad speculationem rerum invisibilium. In quarto genere contemplationis quæritur de summis creaturis. In omni autem creatura nihil dignius invisibili et rationali substantia. Recte hoc genus contemplationis per propitiatorium intelligitur quod arcæ superponebatur. Sed antequam plenius exsequamur quæ de propitiatorio dicuntur, quæ de circulis dicenda sunt hoc loco interserenda videntur. Arcam siquidem speculationis nostræ oportet quatuor aureos circulos habere, duos in utroque latere. Per arcam, ut diximus, gratiam contemplationis intelligimus. Omnino quæ quoque modo fieri novimus in contemplationem adducere possumus, dum volumus. Eorum quæ solent accidere alia fiunt bene, alia male. Illa Dei operatione, ista Dei permissione: pertinent ad unum latum arcæ quæ fiunt Dei operatione, ad alterum vero æque fiunt Dei permissione. Ecce de arcæ lateribus, nunc de circulis aurei videamus. Inter omnia metalla nihil auro lucidius, nihil auro pretiosius, et Dei sapientia clarescit præ omnibus. Dei autem sapientia pro certo est simplex et una. Diversis tamen vocabulis distinguitur, ut a nobis facilius capiatur. Nunc præscientia, nunc scientia dicitur; nunc prædestinatio, nunc dispositio nominatur. Hi, ni fallor, sunt circuli quos oportet in arcæ lateribus poni. Circulus in seipsum reflectitur, unde et in ipso nec initium, nec finis invenitur. In omni autem æternæ sapientiæ ordinatione concordat initium cum fine. In hac ergo quadripartita sapientiæ distinctione convenienter satis dictos aureos circulos possumus intelligere. In his circulis scientiæ nostræ arca ad veritatem dirigitur, et ad ulteriora, et altiora promovetur. Ex his circulis duo ordinantur in latere uno, reliqui in reliquo. Ibi sane quique quasi sedem habent, et velut vicinius hærent ubi mirabiliores, vel jucundiores apparent. Dictum est ad unum latum pertinere quæ fiunt Dei permissione. Circuli scientiæ et præscientiæ huic lateri vicinius in hærent, ubi pro certo mirabiliores apparent. Non adeo mirum quod ab

æterno prævidit quæ aliquando facturus fu-
illud quale est quod ab æterno prævidit quod
quod alienæ voluntati exposuit? Quod om-
intuetur quid in latebrosis cordibus agit
alterum vero latum pertinere jam dicta su-
Dei operatione fiunt. Hoc latum circuli præ-
tionis et dispositionis tenent, ubi pro certo
diores apparent. Quid cordi bono jucundius
quam quod omnis divina dispositio præde-
rum saluti militat? Illud adhuc ad inquit
restat, quis circulus quo angulo poni debe-
tum est ad unum arcæ latum pertinere qui
Dei permissione, pertinent ad aliud æque
fiunt Dei operatione. Ad istud quæ sunt æque
ad illud quæ sunt iniquitatis. Tam ista
quam illa variantur per prospera et adver-
iniquitas et adversitas occurrunt, quasi a
faciunt. In hoc angulo a Deo reprobi flage-
nec tamen corriguntur. Sed quid, quæso,
ternitatis verbera adhibet, si eos incor-
prævidet? Præscientiæ itaque circulus huic
præsidet ubi mirabilior apparet. Ubi iniqui
prosperitas concurrunt, alterum angulum ef-
In hoc angulo reprobi dona Dei percipi
semper ingrati fiunt. Sed hoc sane Dei sci-
non potest latere, nec tamen eos desinit ac-
tudinis bonum prosperis provocare. Huic
scientiæ circulus arctius in hæret, ubi se tan-
bilem exhibet. In æquitatis et prosperitatis
sione tertium angulum intellige. Hic sane si-
transitoriis prosperantur, ut ad æternorum
derium inflammentur. Quid, quæso, hac si-
tione benignius, quidve jucundius? Quale,
est quod temporalibus etiam bonis fovet,
vehit quos ad æterna prædestinavit? Hic
prædestinationis circulus sedem tenet ubi p-
teris jucundior apparet. Quartum angulum
circulus divinæ dispositionis, ubi est quod
occursio æquitatis et adversitatis. Hic boni
operantur et adversis urgentur. Hinc tamen
ponente Deo, hoc in eis agitur, ut ad amorem
acrius inflammentur. Et quale, quæso, et
inde in ejus amorem acrius inflammatur
extingui debere videbatur. Recte ergo divi-
positionis circulus eo loci sedem tenet quo
ficentior apparet.

Est autem contemplationis tertiæ per visibilia
invisibilia speculationem ascendere. Hic es-
sane divinæ sapientiæ circulus incumbere s-
mus errare. Si intelligentiæ arca his circulis si-
ditur quaquaversum sine erroris devio circu-
tur. Dicti circuli debent insertos vectes haber-
nec licet inde extrahere, in scientiæ et præ-
tiæ circulis sit multitudo admirationis, in d-
reliquis sit magnitudo exsultationis. In sci-
et præscientia divina semper invenies multa
ratione digna, in prædestinatione et Dei dis-
tione semper invenit cor justum quod sit in
exsultatione dignum. In illis semper sit ad-
tua, in istis exsultatio tua. Nusquam alibi re-
quod dignius mireris, nusquam alibi quo r-

eris. In neutra sit aliquid frivolum, in neutra d falsum. Deauretur vectis uterque, ut veritate clarescant circumquaque. In his vectitelligentiæ arca modo in anteriora profero in altiora levatur. Quo enim cor hominis arius Dei sapientiam mirando delectatur, eo ura et majora capienda dilatatur. Per propitiandum, ut diximus, quartum genus contemplationelligimus, hac primo genus pura intelligentia, et circa summas et intellectibiles creaturas tur, propitiatorium fit de auro purissimo et r in summo. In his notamus intelligentiæ item et supereminentiæ dignitatem. Hic enim um est instrumento rationis sine officio imationis. Propitiatorium in summo locatur, et as rationalis creaturæ cæteris antefertur.

andum quod hoc opus propitiatorium dicitur, am per multam cognitionem et considerationisui, rationali creaturæ Dominus propitius tur. Videamus nunc quid dicitur de ejus lonne vel latitudine. Nec minus dignum consione cur tacetur de ejus altitudine. Scimus longitudo naturaliter prior est altitudine sir et utraque prior est altitudine. Intelligimus per longitudinem quæ sunt ad rationalis iræ inchoationem. Intelligimus per latitudinæ sunt ad ejus promotionem. Ea vero quæ ad ejus consummationem intelligimus per dinem.

ationis suæ bona sunt ei ad inchoationem, cationis bona ad promotionem, glorificationis ad consummationem. In his se meus conlativa diligenter exerceat ut in propitiatorium congruam mensuram accipiat. Tria multum ida accepit ex creatione rationalis creatura: tiæ subtilitatem, boni ac mali discretionem, ii libertatem. Notissimum est homini quid ertas arbitrii. Quotidie ista in cordibus nosgimus, et in utroque certitudinis cubitum us sed substantiam ipsius animæ quis, quæ uod sensu potest videre? Nec video tuam, nec am. Sed neuter prout est potest hic videre iam. Pro hac parte quandiu vivimus sciennostram ad plenum cubitum non extendimus.

ergo longitudo propitiatorii dicitur esse duocubitorum et dimidii. Rationalis creaturæ locationem pertinere jam diximus ad propitiatitudinem. Perficitur autem justificatio noex inspiratione divina, et deliberatione pro-

Quid vero deliberatio sit unusquisque per rientiam novit. Divina vero inspiratio qualiter bis fiat quis, quæso, comprehendat. Spiritus ubi vult spirat, et nescis unde veniat, vel radat. In uno ergo comprehensionis cubitum mus, in altero habere non possumus. Vide e quam recte propitiatorii latitudo dicitur um, et dimidium tenere. Ecce de propitialongitudine, ecce de ejus latitudine. Pertinent n ad ejus altitudinem ea quæ sunt ad nostram eationem. Sed quis quo sensu comprehenon quibus nostra constat: Quod oculus, in-

quit, non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit (I Cor. 11). Hinc facile perpenditur cur propitiatorii altitudo, mensura non præscribitur: duo ultima contemplationum genera versantur, ut dictum est, circa divina. Ad unum spectant quæ sunt supra rationem, nec tamen præter rationem. Supra rationem sunt, qui capacitatis ejus modum excedunt; consentanea tamen sunt rationi, quamvis ab ipsa non possint comprehendi. In quibus ultimum genus versatur, rationi omnino contraria videntur, et talia, quibus nunquam ratio acquiesceret, nisi fides eam in hoc ipsum dirigeret. Hæc novissima contemplationum genera exprimuntur angelica forma. Pro certo oportet nos angelicam formam induere, si volumus ad æternorum et divinorum contemplationem volare. Hæc autem angelica forma jubetur esse ductilis et aurea: ut igitur sit aurea, contemplatoris mens mundetur ab omni phantasia. Ductile ferendo producitur, et cherubim nostri ductiles esse jubentur. Hinc ergo manifeste colligimus quod ad ejusmodi gratiam melius compunctione, quam investigatione proficimus. Excellentia harum speculationum commendatur in eo quod cherubim nominatur. In hac enim gemina speculatione promovemur ad plenitudinem scientiæ. Ultra has autem aliquid ad augmentum scientiæ non est quærere vel invenire. Dictum est superius quod per visibilia ad invisibilium contemplationem ascendimus. Sic sane per cognitionem invisibilis creaturæ sublevamur ad speculationem creatricis naturæ. Hinc est quod cherubim jubentur vultum in propitiatorum vertere; hinc est quod jubetur unus ex una, alter ex altera parte stare. In illa speculatione quæ per propitiatorium intelligitur multa divinorum similitudo, multa dissimilitudo invenitur. Est enim spiritualis creatura ad imaginem et similitudinem Dei facta. Unus ergo ex cherubin ante jam dictis teneat latus similitudinis, alter vero ex eis teneat latus dissimilitudinis. Et speculatio rationi magis consentanea stet ex parte una, et quæ rationi minus est consentanea stet ex parte altera. Debent autem cherubim alas expandere et propitiatorium tegere. Quid extensio alarum nisi quædam præparatio ad volandum? Ipsa mentis præparatio in æternorum volatum vertitur et in umbraculum; in umbraculum, inquam, diei ab æstu, et in absconsione et protectione a turbine et a pluvia. Debent vero cherubim vultum in propitiatorium vertere, et ex inspecta Dei imagine certius edoceri ad sublimiora scientiæ. Debent etiam dicti cherubim se mutuo respicere, et alterutræ assertionis consonantiam per omnia conservare. Uterque caveat ut in eo quod affirmat alteri non contradicat. Sic ab uno fiat assertio unitatis, ne in eo evacuetur confessio trinitatis. Sic in altere fiat trinitatis confessio, ne evacuetur in eo unitatis assertio. Audiatur prælatus quisque quam sit utile tres ultimas speculationes comparasse. Inde, inquit, loquar ad te.

His comparandis intendat qui ad divinas revelationes anhelat. Merito propitiatorium oraculum dicitur, nam inde divina responsa dabantur. Supra propitiatorium Dominus loquitur, quando spiritui inspirat quod notionis ejus modum supergreditur. Quasi de medio cherubim auditur, quod cuique pari modo concordare videtur. Alis cherubin propitiatorium, propitiatorio arca operitur, quoniam ex superioris scientiæ prerogativa, inferiorum scientia obnubilatur. Juxta Dominicum præceptum testimonium in arca est reponendum. Quod enim faciendum edocemur in summis, firmiter retinendum in intimis, conversamur in viis. Principalia Dei præcepta testimonium dicta sunt, quoniam conscientiae ejusque testimonium reddunt. Secundum observantiae modum reddunt cuique testimonium quantum diligat Deum suum. Hæc de gratia contemplandi summa brevitate perstrinxi: nam alias de eadem materia latius disserui.

Per mensam propositionis intelligimus doctrinam sacrae eruditionis: in mensa cibus ponitur ut ad refectionem sumatur. Refectio alia corporalis, alia spiritualis. Illa est corporum, ista spirituum; illam procurat sæcularis scientia, istam Scriptura divina: in Scriptura sane divina refectio animarum proponitur, unde et merito mensa propositionis nominatur. Alius autem fuit status humanæ vitæ sub spe redemptionis futuræ, et alium oportuit esse sub fide Redemptionis jam factæ. De uno agitur in Veteri Testamento, de altero in Testamento Novo. Scriptura igitur sacra sufficienter agit de utroque, unde et dicitur duos cubitos longitudinis tenere. Pro certo utrumque Testamentum soli intendit procurationi animarum. Procuracionem corporum tacuit, et sæculari scientiæ reliquit. In ea ergo agitur de una, non de gemina procuracione, unde et dicitur cubitum unum latitudinis habere. Quantum autem ad modum nostræ reparationis sufficienter agit de statu vitæ præsentis. Pauca autem de futuris docet: nam ejus altitudo cubitum et semis tenet. Plenum cubitum quantum ad præsentem statum; semis, quantum ad futurum. Mensa propositionis fabricatur ex ligno, superducitur auro, labio circumdatur, gemina corona decoratur. Per opus ligneum intelligimus sensum historicum; per labium tropologicum, per geminam coronam allegoricum et anagogicum. De lignis setim fabricata est mensa, quæ dicuntur valde imputribilia. Pertinet autem ad ligna imputribilia sacra historia ab omni falsitate et fatuitate aliena. Mensæ deauratio ipsius litteræ subtilis et sapiens expositio. Pulchra deauratio sagarum divinatorum judiciorum commendatio.

Notandum sane quod primum opus est ligneum, sed deauratum. Cætera vero tria non deaurata, sed aurea. Quod est inter lignum et aurum, hoc est inter historicum et mysticum sensum. In Scriptura sacra primum locum tenet historia. Mystica vero intelligentia pro certo est tripertita. Tropologica tenet locum unum, allegorica medium anagogica

H summum. Cor summum non teneat quæ de summis et cælestibus actitat? Allegoria maxime circa fidei nostræ sacramenta versatur, et qualia creduntur magis quam intelliguntur. Tropologia de his agit quæ quisque facile capit et unde et in imoresedit. Per labium ergo aureum intelligo mysticum et moralem intellectum. Magnum aliquid innuitur quod hæc operis figura labium. Scimus quod omnis noster sermo formatur ex labio. Forte ergo datur intelligi quod communis etiam locutio debet tropologia informari. Labio corona in terrasilis superponitur, quia allegoria circa subtiliora et sublimia versatur. Opus interrasile solet artificiosas quasdam quasi celaturas habere, et quis digne miretur quod miro modo allegoria historie intexitur? Ea enim ibi allegorice inserta sunt quæ vix possunt credi, comprehendi non possunt. Corona interrasilis habet superficiem suam hic planam, hic concavam illic perforatam. Planam, in his quæ sunt secundum rationem; concavam, in his quæ sunt præter rationem; perforatam, in his quæ videntur contra rationem. Alia est enim conditio tropologiæ, et longe alia conditio allegoriæ. Quid est enim tropologia nisi moralis scientia, et quid allegoria nisi mystica mysteriorum doctrina? Morum honesta cordi humano naturaliter sunt inscripta. Mysteriorum vero profunda pro certo nemo nisi temere præsumit de sensu proprio. Unde et altitudo coronæ quatuor tantummodo dignitos dicitur tenere. Quid, quæso, sunt evangelistæ sancti digiti dexteræ Excelsi? Ad horum mensuram allegorica doctrina se format, cum eorum dictis per omnia concordat.

Notandum quod ipsi labio corona fieri præcitur, quoniam ex sacramentorum virtute morum disciplina utilis et observabilis redditur. Per coronam ut dictum est, aureolam intelligimus doctrinam anagogicam. Hæc doctrina de summis agit, unde et ejus figura immensa locum summum obtinuit. Quid enim dicimus anagogen nisi mysticam et sursum ductivam supercælestium intelligentiam? In prædictis duobus quæritur doctrina morum et mysteriorum. Ad anagogen spectat sperandorum prævidentia præmiorum. Quod corona dicitur aureola idem valet ac si diceretur modica et aurea. Est autem modicum quid, quidquid vis humana capit de eo quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit.

Notandum quod sola Scriptura sacra allegorico et anagogico sensu mystice utitur sola inter omnes hac gemina supereminetia coronatur. Sanctis doctoribus summopere studendum est ut semper sint parati omni poscenti reddere rationem de ea fide et spe quæ in nobis est. In promptu habeant probare vera, improbare falsa, suadere justa, dissuadere injusta. Qui hæc novit, quales oportuit circulos doctrinali mensæ inseruit. O quales circuli probatio veri, improbatio falsi, persuasio justi, dissuasio injusti. Nonne ratiocinatio in idem redit et circumlum facit, cum quod in initio proposuit in fine concludit?

Quod dictum est de uno ex his circulis facile intelligitur quid sentiendum sit de aliis. Videamus modo qui sunt illi anguli in quibus debent ejusmodi circuli poni. Ubi quis ambigit de eo quod sacra Scriptura proponit, quodammodo quasi angulum incurrit. Ambiguitas et hæsitatio angulum facit, ubi quid eligendum sit non facile occurrit. Sæpe dubitatur de vero utrum sit verum, similiter et de falso utrum sit falsum. Sæpe hæsitatur de faciendo justo, sæpe de faciendo vel non faciendo injusto. Quem autem circulum quo angulo debeamus ponere per facile est videre, nec eget nostra assignatione. Consequens est modo quærere quid sentiendum de pedibus mensæ. Pedibus totum corpus nititur et ad statum erigitur. Quanto autem divinis mandatis firmiter innitimur, tanto perfectius ad statum rectitudinis erigimur. Secundum numerum pedum attende quadripartitum mandatum. Pes primus præceptio, secundus prohibitio, tertius commonitio, quartus concessio. Præceptio in his quorum perpetratio est ad meritum, declinatio ad reatum. Prohibitio in his quorum perpetratio est ad reatum, declinatio ad meritum. Commonitio in his quorum perpetratio sic est ad meritum

A ut declinatio non sit ad reatum. Concessio in his quorum declinatio sic est ad meritum, ut perpetratio non sit ad reatum. In præceptis maxime opus est approbatione, in prohibitis improbatione, in commonitione opus est persuasione, in concessis dissuasionem. Cur autem sit diligenter inquirenti facile elucescet. In duobus constat officium veri prædicatoris, in eruditione veritatis et adhortatione virtutis. In hac gemina efficientia doctrinalis mensa circumfertur, et suis quibusdam quasi vectibus de uno corde in aliud traducitur. Unus itaque vectis dicatur sagacitas eruditionis, alter sagacitas exhortationis. Ejusmodi vectes debent ex apertis litteræ testimoniis, et velut de lignis setim fieri, et mysticorum intellectuum sententiis deaurari. Omnis sacra eruditio debet niti ad probationem veri et improbationem falsi. Omnis exhortatio sacra ad perfusionem boni et dissuasionem mali. Hinc est facillimum perpendere qui circuli qualem vectem debent habere.

Notandum quod ad vectes pertinet Scripturarum attestatio, ad circulos humana ratiocinatio. Et quoniam mysteriorum profunda humanam rationem excedunt, recte circuli sub corona sedem accipiunt.

TRACTATUS

DE MEDITANDIS PLAGIS QUÆ CIRCA FINEM MUNDI EVENIENT

Memento Creatoris tui in diebus juventutis tuæ, antequam veniat tempus afflictionis et appropinquent anni de quibus dicas : Non mihi placent (Eccle. XII). Quantum ad litteræ superficiem spectat, prout mihi videtur, magna illi et ultima tribulatio in ultimis his hujus libri verbis describitur, et totum pene quod sparsim per multa Scripturarum loca legimus succincta hic brevitate comprehenditur. Prævidens itaque in spiritu sapientissimus hominum Salomon, quid in novissimis temporibus superventurum sit universo orbi, universum hominum genus quasi unum hominem alloquitur, et dum tempus bene operandi suppeditat ad bona agenda quæ valet provida circumspectione hortatur. Dicit ergo : *Memento Creator tui in diebus juventutis tuæ.* Scimus quia juvenus cæteris ætatibus est fortior, et ad viriliter agendum promptior atque paratior. Suo itaque modo genus humanum quasi juventutem habet dum adhuc virtutum floribus pollet, et ad fortia agenda ex Dei adhuc munere viget. Dicit itaque, dicat : *Memento Creatoris tui in diebus juventutis tuæ, antequam senium mundi superveniat, antequam bene operandi tempus et opportunitas penitus deficiat.* Erit enim quando jam nemo poterit operari. Erunt enim dies illi tribulationis tales, quales non fuerunt ab initio creaturæ quam condidit Deus

C usque nunc, nec fiet. Hanc autem quasi tribulationem tribulationum, et afflictionem afflictionum per expressionem significare voluit cum dicit : *Antequam veniat tempus afflictionis.* Nec enim afflictio illa est sola, sed summa. *Antequam veniat tempus afflictionis, ut appropinquent anni de quibus dicas : Non mihi placent.* Quandiu volumus tales quales interim annos patimur habere, magis quam omnino annis carere, constat procul dubio quod ex nonnulla parte placeant, quamvis ex meliorum comparatione displiceat. Sed inde constat illos annos veraciter et usquequaque hominibus displicere, quia in illis diebus eligent homines mori magis quam vivere. Et secundum quod scriptum est : *In illis diebus quærent homines mortem, et non invenient eam ; et desiderabunt mori, et fugiet mors ab eis (Apoc. IX).* *Antequam tenebrescat sol, et lumen, et luna, et stellæ, et revertantur nubes post pluviam.* Ultimam illam tribulationem quam prius summatim perstrixerat, jam latius explicat in his quæ subsequenter gradatim enumerat. Ostendit itaque quam multis, quam miris modis genus humanum in illa ultima tribulatione divinitus sit percipiendum. Primo in signis et prodigiis de cælo multiplici terrore. Et quia nec sic ad pœnitentiam compungi poterunt, opprimendi sunt multiformi contritione, in peste et fame, in intole-